

Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь

**Установа адукацыі
“Гомельскі дзяржаўны універсітэт
імя Францыска Скарыны”**

В. С. НОВАК

ФАЛЬКЛАРЫСТЫКА

**ПРАКтыЧНЫ ДАПАМОЖНИК
для студэнтаў спецыяльнасці
1-21 05 01 “Беларуская філагогія**

У 4 частках

Частка 1

**Гомель
УА “ГДУ імя Ф. Скарыны”
2010**

УДК 398.3 (= 161.3) : 378.147.88 (075.8)
ББК 82.3 (4 БЕІ = 411.3) - 4 : 63.52 (= 411.3) – 731 я73
Н 723

Рэцэнзент:
кафедра беларускай культуры і фалькларыстыкі установы
адукацыі “Гомельскі дзяржаўны універсітэт
імя Францыска Скарыны”

Рэкамендаваны да выдання навукова-методычным саветам
установы адукацыі “Гомельскі дзяржаўны універсітэт
імя Францыска Скарыны”

Новак, В.С.

Н 723 Фалькларыстыка : практычны дапаможнік для студэнтаў
спецыяльнасці 1- 21 05 01“Беларуская філалогія”. У4 частках.
Ч.1 / В. С. Новак; М-ва адукацыі
РБ, Гомельскі дзяржаўны універсітэт імя Ф. Скарыны. –
Гомель: ГДУ імя Ф. Скарыны, 2010. – 123 с.

Комплекс вучэбных матэрыялаў уключае тэкст лекцыі на тэму «Рэгіянальныя асаблівасці вясельных традыцый», чатыры часткі практычнага дапаможніка и адрасаваны студэнтам спецыяльнасці 1- 21 05 01 «Беларуская філалогія».

У першай частцы практычнага дапаможніка, мэтай якога з’яўляецца аказанне дапамогі студэнтам у засваенні шматтайнасці вясельных дзеянняў і іх выкарыстанні пры авалоданні матэрыялам дысцыпліны “Фалькларыстыка” і апрацоўка запісанага матэрыяле ў час фальклорнай практыкі, прадстаўлены рэгіянальныя асаблівасці вясельных традыцый Акцябрскага, Брагінскага, Буда-Кашалёўскага, Веткаўскага, Гомельскага, Добрушскага і Ельскага раёнаў.

УДК 398.3 (= 161.3) : 378.147.88 (075.8)
ББК 82.3 (4 БЕІ = 411.3) - 4 : 63.52 (=411.3) – 731 я73

© Новак В. С., 2010
© УА “Гомельскі дзяржаўны
універсітэт імя Ф. Скарыны”, 2010

Змест

Уводзіны.....	4
Акцябрскі раён.....	5
Брагінскі раён	15
Буда-Кашалёўскі раён	50
Веткаўскі раён	60
Гомельскі раён	78
Добрушскі раён	94
Ельскі раён	112

Уводзіны

Вясельная традыцыйя на Гомельшчыне адразніваеца яркімі самабытнымі рысамі і надзвычай устойліва захоўваеца ў жывым бытаванні. Зробленыя запісы вясельнага абраду і паэзіі ў розных раёнах Гомельскай вобласці дазваляюць зрабіць вывад аб тыповым агульнапалескім харктары вясельнага сцэнарыя і песеннага рэпертуару, а таксама аб спецыфічных лакальных праявах бытавання вясельнай традыцыі. Хоць агульная структура палескага вяселля не разыходзіцца з агульнабеларускім вяселлем, аднак карціна багатай яго варыянтнасці не толькі ў межах асобных раёнаў, але і вёсак. Пярэсты харктар бытавання вясельнай традыцыі, напоўненай у кожным канкрэтным выпадку непаўторным зместам, дазваляе сцвярджаць факт самабытнасці вясельнага жанру ў дачыненні да пэўнага геаграфічнага раёна.

У першай частцы практичнага дапаможніка, мэтай якога з'яўляеца аказанне дапамогі студэнтам у засваенні шматтайнасці вясельных дзеянняў і іх выкарыстанні пры авалоданні матэрыялам дысцыпліны “Фалькларыстыка” і апрацоўка запісанага матэрыяла ў час фальклорнай практикі, прадстаўлены рэгіянальныя асаблівасці вясельных традыцый Акцябрскага, Брагінскага, Буда-Кашалёўскага, Веткаўскага, Гомельскага, Добрушскага і Ельскага раёнаў. Практичны дапаможнік адрасаваны студэнтам спецыяльнасці 1-21 05 01 “Беларуская філология”.

Акцябрскі раён

Сваты

Сваха і маці хлопца прыносілі з сабой за пазухай некалькі пляшак гарэлкі. Ступаючы на парог хаты, здаровалісь: “Вечар добры”.

Гаспадары: “Вечар добры! Праходзьце, сядайце ў нашай хаце і будзьце гасцямі”.

Сваха: “Я прыйшла, каб што-небудзь украсці ці купіць які-небудзь тавар. Ляцела сарока, усё стракатала, казала, што вы дзяўчыну ў хаце трymaeце, ды на вуліцу гуляць не пускаеце”.

Маці: “А мой жа сыночак усю ночку не спаў, усё пра вашу дзяўчыну думаў і сумаваў. Да нас на даведкі ў гэтu хату прыслалі. І казаў, каб дзяўчыну ў хаце не трымалі, а за яго аддалі”.

Гаспадар: “Ну, што ж ты, маці, стайш? Пакліч нашу дачку, трэба ж у яе спытаці, да добрым людзям адказ даці”.

Дачка: “Сумна адной вечарам сядзець, выйду за мілага, каб ён толькі мяне кахаў, шкадаваў”.

Гаспадар: “Калі дачка згодна, дык і мы не супраць”.

*Запісана ў в. Шкава Акцябрскага р-на
ад Бабініч Антаніны Іванаўны, 1929 г.н.,
студэнткай Максіменка Ю.*

У сваты хадзілі мужчыны абавязкова жанатыя. Часцей за ўсё хадзілі сват з бацькам жаніха, або сват з самім жаніхом і хросны бацька жаніха. Галоўнай асобай у сватанні, а потым ва ўсім вяселлі, быў старэйшы брат.

Калі да дзяўчыны прыходзяць сваты, то яна павінна прыняць ад свата хлеб і соль, калі яна згодна выйсці замуж. Для сватання бралі сваты пляшку гарэлкі, бохан хлеба і соль. Начаставаўшыся і нагаманіўшыся, госці пачынаюць спяваць песні пра свата.

Заручыны адбываліся ў дзяўчыны ў суботу. Дзяўчына запрашае суседзяў, сваякоў, музыку і сваіх равесніц. Калі ўсе збіраюцца, то госці бяруцца за пастаўленыя на стол “Боскія дары”, п’юць гарэлку, частуюцца, хваляюць сватоў і гаспадароў, маладыя танцуюць і пяюць. На заручынах маладая дарыць падарункі родным маладога. Пярсцёнак не надзвалі.

Вечар у дзяўчыны напярэдадні вяселля называўся дзявочнік, дзе збіраліся ўсе сяброўкі дзяўчыны і як бы развітваліся з ёю, сумавалі. Такі ж вечар быў і ў маладога, які ён праводзіў з дружкамі за чаркаю.

За два дні да вяселля, а менавіта ў пятніцу, сабіралі жанчын і выбіралі старшую каравайніцу.

На каравай спачатку вызываюць бацьку і маці, потым усіх родных і гасцей. Калі дзеляць каравай, маладым гавораць розныя пажаданні.

Сустрэча маладога з маладой адбываеца ў хаце маладой пасля таго, як выкупілі маладую.

У час сватання праходзіў абрац “злучэння маладых”. Бацька браў дачку за правую руку, а сват хлопца і ў знак згоды звязваюць іх ручніком, каб яны ўвесь век былі разам.

Перад ад’ездам на дварэ маці маладой тройчы абыходзіць павозкі, а за ёю следам ходзіць бацька з вядром вады, якую ён потым вылівае пад калясо павозкі, каб была лёгкай дарога. Пасля маці абсыпае павозку жытам.

Пасля вянца маладых сустракае маці маладога. Сустракалі бацькі хлебам-соллю і мёдам. Па чарзе даюць паспрабаваць мёд троны разы.

Маладая з тугуою развітвалася з родным домам. Калі маладая ехала да маладога, маці давала ёй новыя падушкі, як прыданае.

У хаце маладога сустракаюць бацькі і ўсе родныя маладога. З радасцю вітаюць новага члена сям’і. Застолле праходзіць з песнямі і танцамі.

*Запісана ў в. Ляскавічы Акцябрскага р-на
ад Грыцыенка Надзеі Андрэеўны, 1932 г.н.,
студэнткай Шамонінай В.*

Хросны бацька маладога дзеліць каравай ад маладога. На каравай госці заўсёды што-небудзь дараць маладым ды пры гэтым прыгаворваючы:

*Дару вам грошы, каб дзеци былі харошы,
Дару вам па карове, каб жылі ў змове.*

Спявалі розныя песні. Усім было вельмі весела.

*Каравай прымаю і вас вітаю,
Каб жылося, каб вялося, каб пладзілася.
А з бутэлькі, каб лілося, не цадзілася.
Каб гэтак жыццё пражывалі,
Як гарэлку распівалі.*

Падзяліўшы каравай, з песнямі ішлі дадому:

*Каўбасы з салам наеліся,
Удоваль наеліся,
Дзеўку з хлопцам пратілі,
Каб яны добра жылі.*

*Запісана ў в. Шкава Акцябрскага р-на
ад Гарэльчанка Ірыны Антонаўны, 1928 г.н.,
студэнткай Максіменка Ю.*

Бацька з бацькам пазнакомяцца. А маладыя адзін аднаго яшчэ не бачылі. Малады бярэ хроснага бацьку, брата і ідзе ў сваты. Як едуць у сваты, пяюць такую песню:

*Oх, цёмная ды невідная ночачка,
Журылася Колечкі матачка:
– Чаму ж майго сына няма,
Ці там яго да й мяшчаначкі злюбілі,
Ці там яго мяшчаначкай дарылі?*

Зайшоўшы ў хату, гавораць: “Я хочу купіць у вас цяліцку”. Выходзіць дзеўка. Хай яна крывая ці сляпая, рашэнне жаніх прыматць не мае права – усё вырашае бацька. Маладыя адзін аднаму гавораць: “Дзякуй табе, мяшочак, што ўзяў”. А ён: “Дзякуй табе, торбачка, што пайшла”. Тады намячаюць дзень свадзьбы. Як багаты бацька маладой, дасць ён ёй прыданае: карову, свінню. Як бедны – нічога не дасць. Сват свату гаварыў:

*Калі, сват, гарэлкі не дасі,
Караваю трасцу ты з’яси.*

Перад вяселлем падружкі нявесты збріліся разам і рыхтавалі яе, співаючы песню:

*Зборная нядзелечка, зборны дзянёчак,
Сабрала Танечка ўсіх дзевачак,
Пасадзіла ў радочак,
Сама села между іх
І спусцила галовачку ніжэй ўсіх.
– Галоўка ж мая ў вяночку,
Як не сірата, дык ёсць мамачка ў радочку,
Як сіраціна – няма мамачкі.*

Вяселле святкавалі спачатку ў маладой. Затым уся радня ідзе да маладога і там працягваюць святкаваць. На вяселлі пелі такія песні:

*Вязі мяне, Колечка, дзе ўзяў,
Каб мой вяночак не савяў.
Не саўяне, пакуль мая радзімечка не гляне.*

*Ой, сваце, дадому, дадому,
Да паелі конікі салому.
Не то салому дай піву
Пад плоцікам крапіву.*

*Камяная печанька
Вечар гарыць, дый не выгарыць.
Маладая Танечка вечар сядзіць,
Дый не заплача.
Ой, ды тады я заплачу,
Як за столікам сяду.
Касыначкай абмахнуся,
Слёзачкай я зальюсь.*

Каравай на вяселле пячэ хросная маці ці маладой, ці маладога. Як саджаюць цеста ў печ, пяюць песню:

*Камяная печка топіцца,
Шаўковыя дымочки ідуць,
Там Галечкі каравай пякуць.*

*Ой, ляцелі гускі з раю,
Пыталіся ды караваю:
– Ці ўжэ ды пасаджали?
Чаму нас не падаждалі?
Мы б жа вам да пасаджали,
Крыльцамі да папісалі,
Крыльцамі беленькімі,
Пёрцамі залаценькімі,*

Дзеліць каравай хросны бацька. Як раздае яго гасцям, дараць яны грошы, якія кладуць на ільняны платочак. Усе гості пелі песню:

*Выграбай, маці, попел,
Мы тваю дачку схопім.
Будзе табе жаль без дачкі,
Парастуюць пад лаўкай казлячкі.*

*Надзею, надзею,
Што прыедзе Колечка ў нядзелю,
Калі не ў гэтую, дык у тую,
Каля яго снеданне частую.
Маё снеданне дарагое,
Каля майго Колечкі маладога.*

*Запісана ў г.п. Акцябрскі Гомельскай вобл.
ад Алейнік Марыі Міхайлаўны, 1924 г.н.
студэнткай Хурсевіч Г.*

Калі хлопец і дзяўчына кахалі адзін аднаго і згодны былі на шлюб, то тады хлопец засылаў да дзяўчыны сватоў. Звычайна гэта былі бацькі хлопца і яго бліжэйшыя родзічы.

На сватанні бацькі дзяўчыны давалі згоду на выданне дзеўкі і пазначалі час вяселля. Пасля гэтага пачыналі рыхтавацца да вяселля, запрашаліся госці, гатаваліся пачастункі і выпякаўся каравай.

*Запісана ў в. Прамасы Акцыябрскага р-на
ад Катляровай Раісы Пятроўны, 1946 г.н.,
студэнткай Максіменка Ю.*

*Да хадзіла Манічка да па дваре,
Да сеяла вінаград з прыполну,
Расці, расці, сад, кустамі,
Бо Іванка будзе ісці з сватамі,
Да патопча сад-вінаград нагамі.
Ой, ляцелі гусачкі через сад,
Ды крыкнулі, крыкнулі на ўвесь сад:
Пара табе, Манічка, сесці на пасад.*

Песень пелася шмат, пеліся розныя. Канешне, усе яны былі вясёлыя, жартоўныя. У асноўным у іх ішла размова пра маладую дзяўчыну і хлопца. Спявалі, танцавалі, елі розныя прысмакі, пілі гарэлку, весяліліся.

Калі дзяўчына не адмаўляла і згаджалася ісці замуж, то бацька браў дачку за правую руку і звязваў для таго, каб маладыя заўсёды былі разам і жылі ўвесь час у згодзе. Начаставаўшыся, нагаманіўшыся, госці позна вечарам спявалі песню пра свата і потым ад'яджали да хаты.

*Ехалі сваты міма гая зялёнаага,
Сад паламалі, сокала загналі,
Зялёную рутаньку коньмі стапталі,
У краснай паненкі праўду пыталі:
– Красна паненка, ці будзеш наша?
Калі будзеш наша, мы сад абсадзім,
Зялёну рутаньку сам Бог зародзіць.*

Пасля гэтага пачыналі рыхтавацца ўжо да самаго вяселля.

*Запісана ў в. Чырвоная Слабада Акцыябрскага р-на
ад Баркоўскай Зoi Міхайлаўны, 1936 г.н.,
студэнткай Максіменка Ю.*

Дружкі разам са сватам і жаніхом садзяцца на коніка і едуць да няўесты. Па дарозе пяюць песні:

*Прыляцеў варабейка, чэ-чэ-чэ,
Сеў на акенечка, ішчэбячэ.
Скажу табе, дзевачка, надзею,
Што прыедзе Іванка ў нядзелю,
Скажу табе добрую весць,
Што Іванка твой на дварэ есць.*

Хлопец заўсёды вязе з сабою ласункі і пачастункі: цукеркі, булкі, абаранкі, гарбузікі. Гэта для таго, каб даць дзяўчатам, калі яны будуць патрабаваць выкуп за маладую.

Абавязкова бяруць гарэлку або віно самаробнае. Калі прыязджаюць у двор да маладой, то дзяўчаты ўжо стаяць на дзвярах і не пускаюць жаніха да маладой, патрабуюць ад яго выкуп: гроши, прысмакі, гарэлку. Калі хлопец выкупае сваю дзяўчыну, дык жа дружкі ўжо яго прапускаюць у той пакой, дзе сядзела маладая.

*Запісана ў в. Чырвоная Слабада Акцябрскага р-на
ад Баркоўскай Зоі Міхайлаўны, 1936 г.н.,
студэнткай Максіменка Ю.*

Запоіны

Запоіны адбываюцца ў суботу. У гэты дзень прыбіраюць у дзяўчыны ў хаце і робяць смачныя пачастункі. Сваха, сват, маці, бацька, хлопец абавязкова нясуць хлеб і соль, іншыя прысмакі. Увайшоўшы ў хату, бацька хлопца кланяецца і падае свой хлеб і соль. Ён кажа: “Дзякую вам, што вы не адмовілі нашай просьбе”. Гаспадары потым запрашаюць усіх да стала. За сталамі пяюць песні:

*Пейце, ешице,
Бог нам даў, Бог нам даў.
А вы, маладыя, не завідуйце,
Будзе вам, будзе вам.
Будзеце рана ўставаць,
Кароў на ростань выганяць,
Дачушка будзе мая малако дайць,
І багата жыць.*

Усе частуюцца, п’юць, жартуюць і спяваюць любоўныя песні:

*Ой, у полі пры даліне кучараўы дуб стаяў,
Пад тым дубам зеляненъкім хлопец з дзеўкаю гуляў.
Дзяўчыненька маладая, прыгажуня, ветачка,
Паланіла ты хлапчынку, бэзавая кветачка.*

*Ой, у полі пры даліне кучараўы дуб стаяў,
Пад тым дубам зеляненъкім хлопец дзеўку цалаваў.*

*Запісана ў в. Курын Акцябраскага р-на
ад Адзінца Марыі Іванаўны, 1933 г.н.,
студэнткай Максіменка Ю.*

У суботу маладую ўпрыгожваюць яе сяброўкі. Пакой у хаце, дзе будзе вяселле, прыгожа прыбіраюць рознымі стужкамі, кветкамі. Дружка заўсёды павінна знаходзіцца побач з маладой. Да прыезда маладога прыдумваюць розныя загадкі. Малады злуецца і загадвае сваім сябрам расплесці косы ў кожнай дзяўчыны.

Пасля гэтага маладзь і родныя ідуць у царкву. Пасля вянчання ўсіх запрашаюць за стол. Першым да стала праходзяць маладыя, за імі баба і дзед, а потым – усе астатнія.

Вяселлем кіруюць кума і кум. Дзяўчаты ў час вяселля співаюць:

*Лес, за лесам ды мядзведзь рыкае:
– Будзе табе, дзеванька, свякроўка ліхая.
А ты таму мядзведзю саладзіну кінь,
Будзе мядзведзь саладзіну смактаць,
Будзе твая свякроўка пад пярынаю крактаць.
Як будзе варчаць, дык ты маўчаць,
Як будзе гаварыць, дык ты наравіць.*

Свякруха не крыўдзілася на дзевак. А ў адказ пела ім сваю песню:

*Першая дружка – стужска,
Другая дружка – каробачка,
Трэцяя – скалазубка,
Чацвёртая – па часах ходзіць,
Да вечара сына родзіць.*

*Да стаяла, буяла, да стаяла буяла
Канапелька ў агародзе,
Да не даў жа ёй ветрычак,
Да не даў жа ёй ветрычак
Яшчэ болей да пастаяці,
Яшчэ болей да пастаяці,
Лісцікам да памахаці.
Адарваў ёй лісточак,
Да на жоўты пясоначак.
Гуляла, красавалася,
Гуляла, красавалася*

*Манечка ў сваёй матачкі,
Да не даў ёй Іванка
Яшчэ болей пагуляці,
Коскаю да памахаці,
Да распіліў ёй косачку,
Да распіліў ёй косачку,
Да разліў ёй слёзачку.*

Дзяленне каравая таксама супраджалася песнямі:

*Наш каравай на веку, на веку,
Дай жа, Бог, да веку, да веку,
Наш каравай на жыццё, на жыццё,
Дай жа, Бог, спажыці, спажыці,
Выправім дзетак да шлюбу раненъка,
Наш каравай дзялі роўненъка.*

*Запісана ў в. Курын Акцябрскага р-на
ад Валодзькі Зоі Раманаўны, 1931 г.н.,
студэнткай Максіменка Ю.*

Заручаны

На заручынах ета ж былі ўсе вясёлыя і шмат пелі, танцевалі, елі, пілі. Дзяўчатацы дык жа вельмі цудоўныя і добрыя песенькі спявалі:

*Развіваецца, развіваецца ды ў дарозе зеллечка,
Зачынаецца, зачынаецца ды ў Ганулі вяселлечка.
Бог ёй дае, Бог ёй дае.*

Патомака дамаўляліся аб тым, калі вяселле гуляць будуць, а сватоў выпраўляюць звычайна жартоўнай песняй:

*Дадому, сватачкі, дадому,
Паелі конікі салому,
Паелі, паелі да сцябла,
Паедзеши, сват, без сядла.*

*Запісана ў в. Лескі Акцябрскага р-на
ад Вяршковай Валянціны Аляксееўны, 1931 г.н.,
студэнткай Максіменка Ю.*

Каравай

На вяселле гатавалі свой каравай, які пеклі ў печы. Яго ўчынялі і пеклі, а таксама ўпрыгожвалі тыя жанчыны, якія добра жылі з сваімі мужчынамі. Спявалі каравайнью песню:

*Караваю, караваю,
Я для цябе добра граю,
І з скрыпкамі, і з дудкамі,
Каб цябе не спаліці,
Да ўвесь род надзяліці.*

Каравай звычайна дзяліў хросны бацька. Пры гэтым госці абдорвалі маладых падарункамі.

Пасля гэтага малады забіраў маладую да сваёй хаты і дружкі са старэйшым сватам выкуплівалі прыдане маладой і ад'язджалі да хаты маладога.

*Запісана ў в. Пратасы Акцябрскага р-на
ад Саниэвіч Паліны Юр'еўны, 1940 г.н.,
студэнткай Максіменка Ю.*

Песні гучаць вясёлыя, прыносяць радасны настрой. Пад песні ставяць і каравай у печ. Пакуль каравай у пячы, дык жанчыны, тыя каравайніцы, могуць ісці дадому рабіць сваю работу, даглядаць гаспадарку. Але калі наступае час даставаць пірог з пячы, жанчыны павінны сабрацца ўсе і прысутнічаць пры гэтым.

Каравай з печы стараліся дастаць так, каб не сапсаваць яго. Старыя людзі гаварылі, што калі пірог зламаецца, то гэтым маладым шчасця не будзе ніколі. Здаралася такое, што мужыкі разбіралі печ, каб дастаць каравай, бо ён мог вырасці занадта вялікім. Калі пірог падымаўся высока, то лічылі гэта добрай прыкметай. Каравай даставалі з песняй:

*Караваю, раю, раю,
Я з табою пагуляю.
Ой, чэй-то братачка
Пад караваем гуляе,
Да новай каморанькі
Дарогу пытае?
Гэта Надзечын братачка
Пад караваем гуляе,
Да новай каморанькі
Дарожсанькі пытае.
Каравай гіча, гіча,*

*Каравай гіча, гіча,
Каравайнічак кліча:
– Дзе ж вы так забарыліся,
Што да мяне не з'явіліся?
Ой, гіча, каравай у печы,
Каравайнічак кліча:
– Дзе ж вы, мае каравайнічки,
Дзе ж вы, мае каравайнічки?
Ці вы мёду напіліся,
Што пра мяне забыліся?*

*Плакала дзеванька ў святліцы,
Прылажыла галованьку да зямліцы.
– Зямліца сырая, сырая,
За што маю мамачку забрала?
Бедная мая галоўка ў вяночку,
Няма маёй мамачкі ў радочку.*

Такія сумныя песні пеліся толькі ў той момант, калі адзявалі дзяўчыну. А потым спявалі ўжо вясёлыя песні. Смяяліся з свякрухі і свата, пелі пра іх:

*У нашага свата пабелена хата,
Печ яго пабелена, чэсць яго даказана.
Кідай, сват, лапату ды бягі ў хату,
Вязем табе бярозачку, харошую да смеяявую,
Цёмную да багатую.
Стаяла б яна, канапелька, ды ў агародзе,
Да не даў ёй Пецечка боле пагуляці,
Да гуляла, красавалася Леначка ў мамачкі.
Расплёў мілы яе косачку, развёў яе слёзачку.*

*Запісана ў в. Валосавічы Акцябрскага р-на
ад Юрчак Ніны Андрэеўны, 1929 г.н.,
студэнткай Максіменка Ю.*

Брагінскі раён

Сватанне

Браў малады хросну, хроснага, дзядзьку якога свайго роднага. Ну, й вот, прыхадзілі ўжэ к маладой. Но ранышэ не гулялі, не бачылі той нявесты жаніх сваёй, а ўжэ аццы дагавараліся, потым ужэ ішлі ў сваты. Вот, ужо возьмуць чацвярціны такія, сем бутылак самагону, віна, свайго хлебу, каравай бальшой. Ну, абвяжуць таку настойку красну, як віно, лентаю і ўжэ тое ў каробку, і потым ужэ ішлі ў сваты. Прыйходзяць абавязкова вечарам, каб ніхто не ўгледзіў, і кажуць:

- Можна к вам?
- Можна, можна! Добры вечар.
- Вот гаварылі, што ў вас прадаецца цялушки маладзенъкая.
- Да-да, прадаецца, прадаецца.
- А мы пакупацелі, хочам купіць цялушки сабе. Давайце дагаварацца.
- Харашо, харашо.

А нявеста дзе-та ў спальні сядзіць, яе не відна, але ж ета й малады прыйшоў, узялі ж маладога.

- Ну, прахоцьця, прахоцьця. Стайдзіць падаркі на стол, дый садзіцесь.
- Паселі.
- Ну, так давайце дагаварацца будзем, як купляць. Дзе тая маладая ваша цялушки? Давайце пасмотрым, якая яна, ці панаравіцца яна нам.

Ну, бацька ўжэ ідзёт у спальню, бярэт дачку за руку, прыводзіць. Яна маладая, харошая, красівая, скромненькая дзевачка. Пасматрэлі, малады пасматрэў на яе, засмяяліся, друг на друга пасматрэлі. Ну, харошыя, красівыя, панаравіліся друг другу.

- Ну, што, упадабалі нашу цялушки?
- Да, упадабалі, упадабалі, хароша.
- Ну, дак вот, давайце, еслі ўжэ панаравілася яна, давайця будзем запіваць.

Ну, яны ўжэ гарэлкі свае дабаўляюць, стол накрываюць і запіваюць. Вот запілі, далей ужэ дагавараюцца, калі свадзьба. І зноў гуляюць, бабы над сватам смяюцца:

*А ў нашага свата
Галава кашлата,
Ні дроў, ні палена,
Гразі па калена.*

Сват абідзіцца, кажа:

– Хадзіце, паглядзіце, колькі ў мяне дроў, хадзіце, паглядзіце, як у мяне на дварэ.

Ну, ета ж шуткі булі. А бабы далей пяюць:

*Краем, борам рабіна цвіла,
Краем, борам рабіна цвіла.
Во, ехаў там дружыначка пеючы,
Пачуў ён сіву зязюлечку куечы.
То не зязюлечка сіва кувала,
Ганначка харошы песні спявала.
Пад акенцам на лаўцы седзячы,
Свайму мілу ды кашулю шыючы:
– Ой, дай, Божа, кашулю пашыці,
Майму міламу здаровеньку насіці.*

Бацька з маткай дагаварваліся нашчот свадзьбы. Высватваць ішлі ў хату бацька, матка, кумы, бабка-сваха. Гавораць: “У вас есьць цялічка, а ў нас бычок, дак мы хацелі б у вас цялічку купіць”. Неслі брагі, хлеб, соль. Калі маладая сагласна, то должна перарэзаць хлеб. А дажа калі не хацела, то застаўлялі, таму што гэтага хацелі бацькі. Старыя наліваюць у чарку гарэлку і выпіваюць. Намячаюць, калі гуляць свадзьбу. Могуць пасватаць аднаго, а пасадзіць другога.

Свадзьбу пачыналі з суботы з вечара. Маладзёж, дзеўкі і хлопцы, збіраліся і пачыналі гулянку. А назаўтра збіраліся старэйшыя. Там садзяцца за сталы. Маладыя едуць у цэркву, а старыя гуляюць дома. Маладую прывязуць к маладому і дзеляць каравай.

Каравай дзеляць старыя мужчыны, ад маладога і ад маладой асобна. Яны спрашвалі гасцей разрышэння. А тады б'юць кашу. Кашу б'юць для таго, каб малодшы брат выкупіў нявесту. Госці пачынаюць жалаць усяго.

*Запісана ў в. Вуглы Брагінскага р-на
ад Найдзенка Клары Пятроўны, 1926 г.н.,
студэнтам Васілеўскім У.*

Некалі вяселле гулялі не так, як цяпер. Калісь бацькі выбиравуць жаніха, і хочаш ці не, але замуж за яго патрэбна ісці. У нас дзеўкі ніколі не шлі проціў волі бацькоў. Бацькі выбіралі жаніхоў багатых.

*Прыду позна, прыду рана,
Пачынае маць браніць.
Не ругай мяне, радная,
Што я позна пріхаджу.*

A ў нядзелю рана-рана

*Маць падаркі раздае.
За памешчыка старога
Дачку замуж аддае.*

*У памешчыка сядога
Многа грошай, серабра,
А ў парнішкі маладога
Толькі сэрца да душа.*

*Я памешчыка сядога
Ненавіжу, не люблю,
А парнішку маладога
Пазабыць я не магу.*

Бацькі заранне дагаворваюцца, калі малады прыдзе ў сваты. Малады бярэ з сабой сваіх бацькоў і хросных. Яны прыходзяць у двор і робяць від, што прышлі не ў сваты, а кажуць, што заблудзіліся і просяць пераначаваць. Бацькі маладой пускаюць іх у хату. Тыя нясуць з сабой пірог хлеба, і маладая павінна разрэзаць гэты хлеб.

Затым садзілісь усе за стол і пілі па чарцы. Тады ж намячалі дзень вяселля. Маладая пела песні:

*Да казака, да казачка
Замуж не пайду,
Чарнабрыўцаў насаджу.*

*Насеяла чарнабрыўцаў
Цэлую гару.
Расціце, чарнабрыўцы,
Да і не буйце.
Да не ідзіце дзеўкі замуж – пагуляйце.*

*Усе мае чарнабрыўцы пазрывайце,
Кожная сабе па вяночку пазвівайце,
Тады мяне, маладую,
Успамінайце.*

Вяселле намячаюць на суботу. Нельга намячаць на пост. Прыязджае малады. У нас заўсёды некага пераадзяюць у нявесту і выво- дзяць к маладому. Затым вядуць маладую і яна спывае:

*У нашага свата
З лазы, вярбы хата,*

*А ні клеці, ні павеци,
Недзе скрыні дзеци.*

Маладых садзяць на кут, падкладваючы на лаву кажух. Увесь дзень гуляюць, спываюць песні. Увечары жаніх павінен забраць нявесту. Ёй знімаюць вянкі і завязваюць платок, а яна спывае:

*Завіала мяне дзядна
Чорна, як гадзіна.
Косы расплятала,
Чэпчык адзявала.*

Увечары нявесту вязуць к маладому. Назаўтра вяселле працягваеца ўжо ў маладога. На другі дзень дзеляць каравай, маладым дораць падаркі. І, як заўсёды, са словамі:

*Дарую квактуху, каб пацалавала маладая свякруху.
Дарую каробку жаб, штоб малады не любіў чужых баб.
Дарую зялёнага дубу, штоб жылі люба.
Дарую карабля, штоб дзень каталісь, а noch улюблілісь.
Дарую гроши, штоб былі заўсягда хароши.
Дарую бумажныя, штоб былі заўсягда паважныя.*

І гуляюць да вечара. На трэці апошні дзень зноў усе збіраюцца і гуляюць. Так як нявеста ішла замуж не па сваёй волі, то не ў кожнай сям'і складвалася ўсё добра, а ў некоторых і наадварот.

У мужыка пытаюць: “Чаго водку не п’еш, чаго жонку не б’еш?” А ён атвеціў: “Як жа я буду жонку біці, калі яна ўсё ўмее рабіці: і чытаць, і пісаць, і па садзіку гуляць.”

Пра тое, як цяжка жылося маладой у чужой старонцы і з нелюбым мужам, складзена многа песень:

*На каліне чорны воран крача,
А на чужбіне сіраціна плача:
– Не даўно я сірацінай стала,
За тры года ўсё гора ўзнала.
Разрайлі мне добрыя людзі:
– Выйдзі замуж, добра табе будзе.
Я людзінную волечку чыніла,
Замуж вышла – галоўку ўтапіла.*

*Замуж вышла за горку п’яніцу,
Да ўтапіла галоўку ў крыніцу.*

*Я п'яніцу баюся не ўгадзіці,
Ляжка спаці – баюся будзіці.*

*Уставай, мілы, гдзе табе спаці,
Ужо твой бацька паехаў араці,
Ужо твой бацька паехаў араці,
А брацішка валы паганяці.*

*Стаў мілы з пасцелі ўстраваці,
Стала мілая ў вакенца ўцякаці.
Ты мае норавы не знаеш,
Дзвёры маеш, а ў вакно ўцякаеш.*

*Знаю, мілы, твае нарованькі,
Да беражу свае галованькі.*

Роза

*Напрасна я розу садзіла,
Напрасна яе зберагла,
А роза мая прыязвяла,
Любоў наша прашила.*

*У саду дзве скамейкі стаяла,
Сядзелі мы з мілым удваём,
А лісце без ветру шумела,
Разлуку нам пеў салавей.*

*Не пей жа, саловушка, так рана,
Не пей жа так рана на зарэ,
Не надавай ты сэриу печалі,
Бо я на чужой старане.*

*Чужая старонка нявесела,
І некаму гора расказаць.
Капайце, капайце магілу,
Заройце мяне, маладую.
А еслі мой мілый вернеца,
Спросіт, гдзе мілая мая?
А вы ему, дзевачкі, скажыце,
Дваццата магілка мая.*

*Прыклад песні, як маладая пасля вяселля збіраецца да бацькоў:
Не пайду я, маці, за твой стол,*

*Ой, спасіба табе, мамка, за хлеб, соль.
Не пайду я, маці, за твой стол,
Прыду к табе на часок,
Вазьму хлеба свой кусок.*

*Запісана ў в. Лубенікі Брагінскага р-на
ад Касцючэнка Вольгі Васільеўны, 1930 г.н.,
Хвост Сафіі Карнеяўны, 1928 г.н.,
Захожай Ганны Паўлаўны, 1928 г.н.,
Касцючэнка Таццяны Сямёнаўны, 1938 г.н.,
студэнткай Захожай Н.*

Ходзяць у сваты ў суботу. Матка маладога сазывала замужніх жэншчын, яны пяклі пірог. Мужчыны-сваты бралі з сабой пірог і гарэлку і ўсе ішлі да нявесты. Пыталіся:

– А праўда, што ў вас есць цёлачка?
Атвячаў бацька маладой:
– Не толькі цёлка, а і кароўка, выбірайце!
– Нам тую, што вы цёлачкай назвалі.

Еслі нявеста саглашалася, то пераразала пірог, і ўсе садзіліся за стол, давалі падарункі.

Вянкі

Як маладую прыбіралі, вяночкі дзелалі: дзвечак сабіралася багата, спявалі ўсякі разны песні, косу запляталі. Вяночкі дзелалі самі з красівых такіх бумажак. Такі вяночак сплятуць, а ззадзі нада, штоб многа-многа було лентаў. Тады ленты булі простыя, дык у людзей жа не булі, каб у аднаго чалавека ўзяць і купіць, няма було дзе. Ну, мы так у людзей, пойдзем па дзерэвне, маладая з дружкамі, і тых лентаў насабіраем. Потым на той вяночак іzzадзі вешалі тыя лентачкі. Тады була такая вот цюль, хората называлася, тады ўжо на той вяночак, на ленты тую хорату вешалі.

На другі дзень дзвечакі з маладой ішлі запрашаць на вяселле. Ну, прыходзяць, ужо завуць:

– От, просім вас на свацьбу, каб прыходзілі.
– Спасіба, спасіба! Прыдэм на свацьбу.

Так і хадзілі цэлы дзень, запрашалі і саседзяў, і знакомых, усіх гасцёўнікаў. Усіх, каго нада пазваць – звалі.

Каравай

Каравай пяклі: бралі тры жэншчыны, якія каравай пяклі. Эта нада, штоб булі яны не развядзённыя, штоб не ўдовы, штоб жылі харашо. Гэта, каб маладыя харашо жылі. Рашчыняюць каравай – сплююць, замесяць – сплююць.

А тагда саджаюць у печ. Така лапата була, на лапату яго кладуць, укращаюць: бублікі разныя дзелаюць і абараначкі ўсе, так, штоб ён ужэ буў красівы й нарадны. Ну, вот кладуць яго на лапату й спяюць:

*Каравай, караваю,
Для цябе добра йграю.
І з скрыпкаю, і з музыкаю,
Штоб табе ўвадзіці,
Увесь род абдзяліці.*

Бяруцца за ету лапату ўтраіх і нясуць яго, у печку саджаюць. Ён там пячэцца, тады вынуць яго, з дзяжы бяруць вейка тое, што дзяжа накрываецца, кладуць палаценца і на яго кладуць той каравай.

Пасад

І вот, шчэ було, як маладую вялі вакол стала, потым там жа нада завіваць, дак ідуць і дружкі з ёю, за рукі пабяруцца й вядуць яе на пасад. І вот, пасядуць етыя дружкі вакол, а буй ад маладога такі чалавек, палаценцам перавязаны, браў кнут. І вот етыя дзевачкі ўжэ пасядзелі за сталом, а гэты дружок угандзе гэтых дзевачак з-за стала, сячэ іх пугаю. І іх крэпка паб'е, але ж такая вот мода була.

А маць хросна ўжэ стаіць за спіною, расплятае касу, чэша варалцом (грабяшком) валасы і гаворыць:

– Дайце ж памачыць касу. Ацец і маці, благаславіце касу расплятаці.

І так трывало. І вот ету касу расплятаюць, маладая плача, а касу расплятаюць і спяваюць:

*Бегала сарока па страсе,
Плакала дзяўчына па касе:
– Косачка мая русая,
Не дзень я цябе часала,
Не адно ранейка гладзіла,
За адзін вечарок згубіла,
За аднаго хлопца прадала.*

*Выпляту я ўплёт з русых кос,
Павешу я ўплёт на прыплёт,
Куды мая мамачка ў клець ходзя.
У клець ідучы, збача,
А з клеці ідучы – заплача:
– Ета маёй дачушкі ўплёты,
Усе дзявоцкія работы,*

*Як яна ў дзевачках насліа,
Усё маё падвор 'е красіла.
А цяпер не будзе насіць,
І майго падвор 'я красіць.*

Папяюць, потым лёну жменю ў валасы кладуць і яе ўжэ косы ў кружок абвернуць, шпулечкамі папрытыкаюць, платочак сіцавы заўвяжуць кругом шыі. Ну, й вот заплятуць, заўюць, паспываюць.

На другі дзень малады з дружынай едзе глядзець, ці багата нявеста. Ну, так хросна матка ці там сёстры, братовыя звязваюць яе прыданае, адно прыданае: падушкі, пасцельнае адзіяла, усё тое, пярыну якую калючую. А тады ў другі клункі нада, штоб у маладой було не менш, як 15 рушнікоў. Ікон було багата, абразоў на сценах. І ета яна вешае, вешае... І набожнікі такія длінныя булі, а трэба ж накручнікі павесіць два метра, булі тканыя, ушываныя ў крэсцікі. Трэба, штоб було штук 15 скацерак тканых. Скацеркі самадзельныя, красівыя такія, бялілі калісь маточки, то такія ткалі крастом. Вот, дзе красівыя булі! І вот, ужо етыя скацеркі вешалі на вешалку, такая була вешалка на ўсю хату. А ета ўжэ й бягуць старыя й маладыя, шчытаюць, колькі скацерак яна наткала, сколькі рушнікоў шчытаюць. І гэта було, о-о, як інцярэнса. Вот маладая ўжэ сядзіць, смеецца за столом, пра яе кажуць: “О, глядзі, якая рукадзельніца! Ты глянь, колькі яна наткала, наўшывала!”

А вот, ужо едуць вянчацца. О, вянчацца ездзілі на вазу. Було ў нас тры пары коней: першая, дзе маладыя сядзелі, тройка, а тады – па пары. Зімою дак вазок такі буў на санях. Ну, на санях ці вазу, як прыбяруць са званочкамі, дык ой-ой: “Маладыя едуць! Маладыя едуць!” Дзеткі ўбягаюць, маладыя й старыя, у-у-у, людзей жа многа. Ідуць туда, к вясельнаму двару, страчаюць, смяюцца.

Ну, свадзьба ж була такая тады, гулялі, рэзалі ж і бараны, і свінняў забівалі, і цялёнка рэзалі – всё тады було. Ну, павянчаюцца ўжэ ў цэркvi, прыязжаюць к маладому, паабедаюць, на другі дзень едуць к маладой, каравай дзеляць, падаркі дараць, гарэлку п'юць.

Ну, каравай дзеляць на ўвесы род хросны бацька й матка, завязвалі ім палаценцы, яны ўжэ стаяць, дзержаць тарэлачку. Наліваюць у чарку гарэлку, адломліваюць кусок каравая, вызываюць: “Вызываём на хлеб, на соль, на каравай!” Ну, каго вызавуць, прыходзяць, даруць, на тарэлачку кладуць хто гроши, хто падарка: “Ну, даруем, Ганначка й Васілёк, вам шчасця, долі, хлеба ўволю, зялёнаага дуба, штоб жылі люба”. Выпіваюць з той чаракі. А тады ўжэ ўзываюць родных, тых астальных, хто там буў.

Цыганы

Ну, вот прабудзе ета першы дзень, другі дзень, а на трэці – хадзілі ў “цыганы”. Жэншчыны надзяоцца ў мужское, а мужчыны ў жэнскае, паўмазваюцца, паўкрасваюцца. А возьмуць, тая адзене белы халат такі, гаворыць: “Я медсястра!” Набярэ ў ту ю сумку там чаго, гаворыць: “Я буду ўколы, таблеткі там даваць. Хто забалее на свацьбе, там нап’ецца”. И вот, ідуць па дзярэвне. Ідуць, дзе бяжыць курыца, яны ту ю курыцу “хлоп!”, да ўб’юць яе, да ў торбу. Дажа було, што зайшлі, малое парася злавалі ў мяшок. Прыташчылі етае: й кур, й парася, і к маладому ці к маладой. И гэтае зноў пагатавалі. На трэці дзень зноў гулялі, спявалі. Шчэ старыя заводзілі за стол, ды й казалі: “Мы маладыя!” Завівалі старую бабу, таму кветку прычапілі, ета, кажа малады.

Ну, вот такія шуткі булі, весяліліся, гулялі.

*Запісана ў в. Дуброўнае Брагінскага р-на
ці ў в. Іванаўка Чачэрскага р-на
студэнткамі Баўтручик Л., Судаленка Н.*

Свадзьбу гулялі і зімой, і летам. Толькі ў пост не гулялі (Спасаўскі, Пятроўскі, на Піліпаўку). Але некаторыя гулялі свадзьбу і ў пост, толькі тады нельга было вянчацца ў царкве.

Дык калі я выходзіла, была дзядовая нядзеля, я не вянчалася, але царква ўжо ў Брагіне была і ў ёй вянчаліся.

Свадзьбу гулялі тры дні. Мая свадзьба была зімой. Малады, бацькі і сваты прыехалі і гаварат:

– Ехалі мы на кірмаш купіць цёлачку ды заблудзіліся. Начаваць няма дзе, пусціце начаваць.

Калі іх пусцілі, яны кажуць:

– Ой, ды ў вас такая дзеўка харошая, а ў нас ёсць малады прыгожы тожа.

Тады ставілі сваты на стол хлеб і гарэлку. Хлеб разразалі, пілі, елі і прызначалі дзень свадзьбы.

Перад свадзьбай, у суботу, былі заручаны. Прыйходзілі да маладой папа і матка, 4 хлапцы і сястра ці дзеўчына “свяцілка”. Шаферкі сядалі за стол, елі, пілі, маладому потым падводзяць дзеўку. Ён кажа, што гэта не наша, потым другі раз – і гэта не наша, а на трэці раз падводзяць маладую. Той кажа, што во гэта ўжо наша, і яны ўжо садзяцца разам. За столом было шафераў столькі і шаферак. Яны неслі ім зярняткі ў талерачках, пакрытых платочкамі, а тыя выкупілі. Калі ўжо выкупілі, то шаферкі цаплялі ім на піджакі цвяточкі.

Потым ехалі ў царкву вянчаліся, пасля – да маладога на абед. Маладая адна едзе к сабе дадому. Малады з шаферамі прыязджаюць да яе і садзяцца

за сталы. Паміж маладой і маладым сядзіць яе хросны бацька і гаворыць, каб той купіў маладую. Шафер дае гроши, тады яны ўжо садзяцца разам.

Шафера выганяюць шаферак з-за стала, каб тыя хутчэй ішлі замуж, выганяюць іх рамнём. Маладую выводзілі на серадзіну хаты і замужнія дзеўкі са стараны маладой расчэсвалі яе і спявалі: “Што мы захочым, тоя і зробім: з цеста палямніцу, а з дзеўкі маладзіцу”. Знімалі фату, расчэсвалі і гаварылі. Гэта, каб лён радзіўся, у валасы закручвалі лён і адзявалі чапец.

Маладыя потым садзяцца на воз і едуць дамой да маладога вешаць ручнікі і ікону, якой благаславіў бацька. Сустракаюць іх бацькі маладога, яны бяруць крышку ад дзяжы і ставяць на яе маладых, каб тыя былі багатыя. Вешаюць ікону і ўпрыгожваюць рушнікамі. Затым малады едзе па цешчу з цесцем, прывозіць ім хлеб, бутылку і падарунак цешчы, а разам з імі прыязджаюць і астатнія.

Брат маладой вязе з сабой скрыню з прыданым маладой, а жаніх павінен яго выкупіць.

Пад канец вяселля варылася каша ў гаршчку, кашу ставілі на стол, брат маладой выкупляе гаршчок і разбівае яго, дзеліць кашу между гасцямі, а чарапкі нежанатыя клалі сабе на галаву, каб хутчэй выйсці замуж ці жаніцца.

Таксама пеклі каравай. Адну часць дзялілі дома ў маладой, другую – перад гаршчком з кашай.

Памятаю, што на трэці дзень ходзяць пераапранутыя і крадуць курэй, нясуць на двор, дзе свадзьба, а там іх ужо жараць. Ніхто нічога не гаварыў, бо так было заведзена.

*Запісана ў г. Гомель
ад Злыдзенка Любові Мікітаўны, 1928 г.н.
(раней пражывала ў в. Новы Шлях Брагінскага р-на),
студэнткамі Ліпавай К., Савінскай І.,
Прыходзька К., Чарновай Л.*

Перад тым, як ажаніцца, хлопец ішоў у сваты да дзяўчыны, каб спрасіць дазволу бацькоў на жаніцьбу. Галоўным быў сват. Бо ўсё залежала ад яго – аддадуць дзяўчыну ці не. Калі дзяўчына згодна на шлюб, то яна дарыць бацькам жаніха ручнік і хустку, а жаніху бутэльку з жытам.

Само вяселле пачыналася з пасаду (збораў маладой). Нявесту падводзілі да бочкі, накрытай кажухом, і садзілі на яе. Нявеста прашчалася з сваімі падругамі. Яны расчэсвалі яе, дапамагалі надзецца. Яны спявалі частушкі:

*Каб ты, міленькі, ссінеў,
Як майка сіняя.
Я ішла, а ты сказаў,
Што я не красівая.*

*Я па берагу іду,
Бераг асыпаецца.
Я бяззубага люблю –
Бяззубы не кусаецца.*

Пасля прыязжае жаніх са сваімі дружкамі выкупляць маладую. Смяяліся, весяліліся. Потым маладых благаслаўляюць бацькі. Пакуль маладыя былі ў царкве, пяклі каравай. Каравай пяклі толькі замужнія жанчыны.

Калі маладыя вярталіся з царквы, бацькі іх сустракалі з хлебам-соллю. Садзілі маладых абавязкова на падушку, каб жылі па душы.

Вяселлем правіў сват. У самы разгар вяселля сват грукаў чым-небудзь, гэта значыць – пара дарыць маладым падаркі. У хату ўносілі каравай і ставілі на стол.

Каравай дзяліў хросны бацька. Абязацельна мыў руکі, выціраў іх тым ручніком, на якім ляжаў каравай. Потым перавязваўся гэтым ручніком цераз плячо.

*Ой, не п’еңца гарэлка,
Ой, не п’еңца віно,
Хто ж налье таго мёду,
Каб пілося яно?
Горка, горка гарэлка
За вясельным сталом,
Падсалодзяць нам чаркі
Маладыя віном.
Падсалодзяць нам шчасцем,
Што два сэрцы зліо,
Каб вясёлым, мядовым
Век жыццё іх было.*

*Запісана ў в. Буркі Брагінскага р-на
ад Раманюк Марыі Адамаўны, 1930 г.н.,
студэнткай Кашэвіч Л.*

Было гэта па восені. Як ка мне прыезджалі сваты, было мне 17 год. Была я на полі. Прыйехала я дадому гразная, у лапцях. Суседка й мне кажа: “Ох, Саня, да цябе ж сваты прыйехалі, а ты такая гразная, непрычэсаная!” Я вельмі тады, вай як спужалася! Чужбы хлопцы нейкія. Ён з Буркоў, а я сама з Астрагляд. Ой, Божа мой! Я ў рэчку, да памыла ногі, да ўмылася, да й стаю пад гумном. Маладая, ведама. Цётка ідзе да кажа: “Чаго ты стаіш? Сваты прышлі. Хадзі ў хату!”

А я ж босая! Праўда, пайшла. Прыйшла, а яны ўжо сядзяць на лаўках. Малады да мяне, кажа: “Чаго ты саромеешся? Не ідзеш у хату?” А я гавару: “А я ж вас не знаю. Вы чужия людзі”.

– Бачыш, як атвячае, яшчэ маладая!

Увечары сабраліся. Я села каля прыпечка, сяджу. Хлопец прынёс чарку:

– Будзь здарова!

Маўчу. А ён стаяў, стаяў, пайшоў, паставіў яе на стол, сеў, сядзіць. Зноў налівае гарэлку, палажыў 10 рублёў грошай на чарку і прыносіць.

– Будзь здарова!

А цётка кажа:

– Да што ета будзеш маўчаць? Мо ж ета чалавек! Атвячай!

Тады ён зноў:

– Будзь здарова!

Я кажу:

– Ну, то няхай!

Я ж не знала, што трэба казаць “На здароўе”. Госці кажуць: “Го-о! Як ета няхай? Кажы на здароўе”. Я кажу: “На здароўе”. Ён ета 10 рублёў аддаў, а чарку я ўзяла ў рукі да панесла к цётцы, цётка была ў мяне за матку. А далей панесла чарку к дзядзьку да й заплакала. Сабраліся мы, пайшлі ўдвох на першу чарку збіраць радню, ета ўжо заручыны тыя, запойны. Прыходзім у хату і гаворым: “Просім вас на першую чарку!”

На другі дзень запісвацца ў сельсавет. Я хацела ў тую нядзелю, думала, мо хохарапішы прыйдзе. А мой жаніх настоеў: “Нет, запішамся сёння!”

У нядзелю паехалі к вянцу. На адном вазу я з дзеўкамі, на другом – ён з хлопцамі. Мне дзеўка дзяржала вянка, а яму хлопец. Да й дзеўкі сказалі: “Цягай жа рушніка, каб мы замуж ішлі!”

Ад вянца паехалі на заручыны, да мяне, да дзеўкі. Прыехалі ўжо увечары і цэлу ноч гулялі да дня, спявалі песні. Усякіх песен спявалі:

<i>Вой, на моры да на камені</i>	2 р.
<i>Купаліся да два ангелы,</i>	2 р.
<i>Купаліся і гаварылі:</i>	2 р.
<i>Ходзем, браткі, на заручыны,</i>	
<i>Там Санька заручаецца,</i>	2 р.
<i>Ад бацюхны сабіраеца</i>	3 р.
<i>Да к Івану прылучаеца.</i>	

Гэта спываюць дружкі (дзеўкі). У мяне іх было 10. Яны як закатаюць гэту песню! І жанкі спявалі:

*Каб я знала,
Ведаць ведала
Хуткія заручыны,* 2 р.

*To б я паслала
Свайго бацюхна
У цёмны луг па каліну.* 2 р.
*Бацюхна ѹ пайшоў,
Весь луг абыйшоў,
Калінонъкі не знайшоў.* 2 р.
*Каб я знаць знала,
Ведаць ведала
Хуткія заручыны,
To б я паслала свайго
Іваночка-жсаніха
У цёмны луг па каліну.* 2 р.
*Іваночка ѹ пайшоў,
Увесь луг абыйшоў,
Калінонъку знайшоў
На заручыны.*

Спявалі і жаласныя. Во ету песню мне спявалі, як я сірата, без мацеры.

*Oй, ступіла дзевачка,
Усю сваю радзінаньку абыйшила,
Нідзе свае роднай мамкі не знайшила.
Раступіцеся, радзіна, уся ў рад,
Ідзе наша дзевачка на пасад.*

Пасля заручын разышліся дадому. А праз тыдзень свадзьба. Малады прыйшоў у чацвер і дагаварыўся, што ў нядзелю свадзьба.

Вось і ўсё. Усё маё сватанне.

*Запісана ў в. Буркі Брагінскага р-на
ад Званок Аляксандры Мікалаеўны, 1927 г.н.,
студэнткай Даніленка Н.*

Гэта “первая чарка” называлася. Гатовіліся на сталы, да ўсе, да выпівали. Разам былі і сваты, і тыя, хто заручаў. Як у каго. А ў каго аддзельна: прыйдуць у сваты, а тады дзелаюць заручыны.

Дзелалі заручыны ў нявесты. Жаніх прыходзіў, а ў нявесты дзелалі. Запрашалі радню блізкую, песні пелі:

*Заручаеш мяне, да мой татка, заручаеш,
Чаму ж ты ў саседачак не пытаеш?
Ой, ці ціха свякруха ў етым доме?
Можа яна гордая мною, маладой?*

*Сабраўся ў збор поўны двор,
Насаджала дружачак поўны стол.*

*Схавалі мяне, татка мой, у камору,
Штоб ня ўзялі тыя госці й з сабою.
А ён кажа:
Ой! Не тыя, маё дзіця, наехалі,
Хто без цябе, маладой, паехалі.*

Вяселле ў маладой

Княжыя з маладым ехалі на конях да маладой. На дугу завязвалі лентачкі, вешалі калакольчыкі. Матка і бацька встрэчалі хеўру маладога з хлебам і соллю.

Маладую хавалі, а будушчы муж іскаў яе, потым іх саджалі за стол, княжыя выкуплялі ў дружак платочки, каторыя былі вышыванымі. Гулялі некаторы час і ехалі ў цэркаўку.

Вянчанне

Калі вянчаліся, то сестрыца маладога дзяржала ў руках па свечачцы. А першыя дружка і княжы дзяржалі вянец над маладымі. Глядзелі за свечкамі, якія запальваў поп. Калі гарэлі ярка, то жыщё ў маладых будзе харошым, ладным. Абходзілі разам з папом трэ разы вакруг стала і ехалі ад вянца да маладой.

Обычно трэ разы замужнія жэншчыны ўвечары завівалі маладую: “Благаславі, маць і ацец, вашай дочцы косу расплесць”. Матка і бацька атвячалі: “Бог благаславіць”.

Жэншчыны выпівали гарэлку, закусвалі, пелі песні, жэлалі ўсяго добра галохам.

У втары дзень свадзьба ехала да маладога. Зяць палучаў іконку ад цёшчы і разам з жэнной дожэн быў яе пацалаваць. Сваты выкуплялі пасцельнае бяллё маладой і кучаю ішлі ў хату жаніха.

Вяселле ў маладога

Маладая вешала ў хаці свякрухі ручнікі, набожнікі. Садзіліся за стол і много ўсякіх песен пелі, жадалі ўсяго:

– Даю вянок цыбулі, каб маладая не давала маладому дулі.

А то было такое, што перадзяваліся ў “маладую” і “маладога”, якія весялілі ўвесь народ. А потым ужэ і каравай начыналі дзяліць. Хто пробовал яго, той і падарачак даваў.

*Запісана ў в. Малажын Брагінскага р-на
ад Калясан Клаўдзіі Сямёнаўны, 1932 г.н.,
студэнткай Калясан Л.*

Жаніх з нявестай гуляюць, а патом дагаваруюцца і назначаюць дзень сватання. У сваты ішлі троє: бацька хросны, бацька родны жаніха і дзядзька. Баб у сваты вапшчэ не бралі. З сабой яны нясуць хлеб з палаценцам. Хадзілі скроў у суботу. Перад тым, як ісці ў сваты, ішлі да суседзяў і перапытвалі, якая нявеста, што ўмее рабіць. І пасля етага ідуць у сваты. Прыходзілі, садзліся за стол і запівалі маладую. Счыталася, што ета первая чарка свадзьбы. На сватах назначаўся дзень свадзьбы.

У нас каравай пеклі ў печы. Яго пекла замужняя жанчына, штоб толькі не ўдава. Яна ўчыняла, мясіла цеста адна ў доме нявесты. Калі мясіла, пела песні, штоб харащэ жылі жаніх і нявеста. Не даўжна была яна даваць другім пробаваць цеста, казала: “На чужы каравай рот не разяўляй”. Яго пеклі за дзень да вяселля.

Маладую прыбіралі шахвіркі. Адзявалі ні хвату, а вянок з лентамі і марлечку цаплялі ззаду.

Малады з раднёй едуць па нявесту, забіраюць яе і едуць пісацца. У еты ж дзень і вянчаліся ў цэркvi. Пасля гэтага ехалі к маладому на абед, а тады ўжэ маладая едзе дадому з усімі гасцямі без маладога.

Каравай дзялілі ў маладой, малады таксама прысутнічаў, пры етым дарылі падаркі. Калі дарылі падаркі, шмат чаго жадалі. Казалі так:

Жадаю ітчасця, долю і хлеба ўволю.

Дару вам зялёную роішчу, каб зяць пацалаваў цёшчу.

Дару куру квактуху, штоб маладая пацалавала свякруху.

Дару вам жменю проса, каб не хадзіла маладая боса.

Дару вам палаценца, каб жаніх пацалаваў у маладой каленца.

Патом к маладой і маладому падсядала моладзь. За столом спявалі разныя песні. Ну, вось такую помню:

– Чаму ж не прыйшиоў,

Як месяц узышиоў?

Я цябе ждала.

Ці каня не маў,

Ці сцежскі не знаюў,

Ці маці не пускала?

– Я ж коніка маў

І сцежсачку знаюў,

Яшчэ і маці пускала.

Младша сястра, штоб не вазрасла,

Сядзельца схавала.

Большая сястра сядзельца знайшла:

– Едзь жа, братка мой, да дзевачкі той,

Каторая ждала....

Такую яшчэ помню застольную песню:

*Цячэ рэчка, цячэ быстрая, скочу, пераскочу.
Ой, аддай мяне, мая маманька, за каго я хочу.
Як аддавала, прыказувала:
Госцем не бываці,
І жыві гадок, і жыві другі, не ідзі да маці.
І жыла гадок, і жыла другі,
Трэці не сцярпела,
Абярнулася шэраю зязулькаю,
К маці паляцела.*

Пазней начынаеца завіванне маладой. Заходзяць тры бабы і кажуць: “Благаславі маладую зняць вянок! Первы раз зняць вянок, другі раз зняць вянок, трэці раз зняць вянок”. А тады ўжэ знімаюць вянок з галавы і ложаць на тарэлку. Касу расплютаюць, расчэсваюць грабянцом косы, закручваюць іх, а патом адзываюць ёй на галаву хустку. Ета значыць, што яна ўжэ не дзеўка, а баба. И тады вязуць яе да жаніха жыць.

Ага, во яшчэ што! Калі начыналі дзяліць каравай, казалі: “Ацец і маць, благаславі каравай дзяліць!” Так казалі тры разы.

Свадзьбу гулялі яшчэ і назаўтра, і на паслязаўтра.

*Запісана ў в. Малейкі Брагінскага р-на
ад Краўчанка Ганны Паўлаўны, 1935 г.н.,
студэнткай Максімчык А.*

*Колькі ў лесе пянёчкаў,
Столькі каб было і сыночкаў.*

*Дару 5 цвяточкаў, каб было 5 сыночкаў,
Дару 3 вяночкі, каб было 3 дочки.*

*Дару кучу медзі,
Каб былі здаровы, як мядзведзі.*

*Дару цяліцу, што лазіць на паліцу
(гэта значыць, ката).*

*Дару табе пеўня, табе мяса,
А мне пер’я.*

*Дару беленькі платок,
Каб усё жыццё была, як цвяточок.*

*Дару каробачку жаб,
Каб не бегаў да чужых баб.*

*А табе, нявеста, дару каробку павукоў,
Каб не бегала да чужых мужыкоў.*

*Дару табе пачку шпонак,
Каб мужык не хадзіў да чужых жонак.*

*Дару вам кашэль гліны,
Штоб к году былі радзіны.*

Калі вядуць нявесту ў хату за стол, і заходзяць дружкі, то начынаюць так:

*Благаславіце, я вжэ іду,
Сцяліце кажух – я сяду
У ічаслівым месце на куце.
Будзе меня мой татачка дарыці,
Ой, якою да дарою доляю,
Вялікім ічасцем талонам.*

Калі нявеста прыязджае на двор жаніха:

*– Гэй, ..., куды ідзе?
– На парог ступаю
І слова права маю.
Мая рэч, мая печ,
Мая лава, мая слава,
Маё вакно і мне відно.*

*Сені мае новенькія на памосце,
Прыехалі да нас, мамачка, усе чужыя людзі.
Прыехалі, паехалі, хочуць мяне ўзяць,
Хочуць маю галовачку навек завязаць.
Схавай мяне, мая мамка, в камаду,
Каб не ўзялі з сабою.
То ж не тыя, донька, госці прыехалі,
Каб без цябе, маладая, паехалі.
Няўжо табе, да, Ганночка, не жаль будзе,
Як дзевачкі вуліцаю ісці будуць.
Будуць да цябе пад акенца падбягаци,*

*Будуць цябе, маладую, гуляць зваці:
– Хадзем, хадзем, Ганначка, гуляць з намі,
Да сав’ем табе вяночак з перламі.
Ой, не хочу ні вяночка, ні перла,
Палюбіла я Іванку, як арла.*

*Стукнула, грукнула на дварэ,
– Паглядзі-ка, мамачка,
Ці не па міне?
– Па цібе, донька, па цібе.
– Гатуй, мамачка, кублік мне.
– Едзь, мая донечка, без кубліка,
Чаму ж ты кудзелечку не скубла?
– Я скубла, скубла, шамацела,
За такога п’яніцу не хацела.
Едзыце, сваточки, дадому,
Паелі коні салому.*

*Запісана ў в. Марозавічы Буда-Кашалёўскага р-на
ад Казловай Праскоўі Рыгораўны, 1925 г.н.
(перасяленка з в. Новы Сцепаноў Брагінскага р-на),
студэнткай Кастрыца А.*

Песня вясельнага характеру

Дзяўчата выконвалі яе перад хатай падружкі, што ішла замуж. Выконваючы яе, яны становіліся ў карагод вакол сяброўкі-заручонкі. Дзяўчына-нявеста імкнулася вырваша з кола, таму што дзяўчата імкнуліся адвесці яе як мага далей ад бацькоўскага дома. Лічылася, што калі дзяўчына не вырвецца з кола, то замужжа будзе нешчаслівым. Нярэдка дзяўчата, што пелі, самі давалі дзяўчыне магчымасць выйсці з кола, размыкаючы руکі, як бы зычачы ёй шчасця ў новай сям’і.

*А ў маво таткі
Сад над ракою,
Ой-да, сад над ракою,
Над далінаю.
Пусці, татачка,
У сад пагуляці,
Ой-да, у сад пагуляці.
Ня буду, татачка,
Вішань я шчыпаці,
Ой-да, вішань шчыпаці.*

*А сарву я ветачку
Ды й пустацветачку,
Ой-да, пустацветачку.
Панясу я, татку,
Я яе на парадку,
Ой-да на парадку.
Парадзь, парадзь, татачка,
Што мне рабіці,
Ой-да, што мне рабіці.
Ці замуж ісці,
Ці дзеўкаю быці,
Ой-да, ці дзеўкаю быці.
Лепей у таткі чорны хлеб есці,
Ой-да, чорны хлеб есці,
Чым як з нялюбым
За стол сесці,
Ой-да, за стол сесці.
Лепей у таткі
Горы капаці,
Ой-да, горы капаці,
Чым як з нялюбым
У шлюбе стаці,
Ой-да, у шлюбе стаці.
А ў маво таткі
Сад над ракою,
Ой-да, сад над ракою.
Дай табе Бог, дружска,
Шчасця і долю,
Ой-да, ішчасця і долю.*

Песню спявалі дружкі нявесты, калі маладую выпраўлялі ў дом мужа. Пасля першага радка, а таксама пасля апошняга бацькі нявесты нізка кланяліся сватам, гаворачы: “Просім, просім для дачкі шчасця й долі”.

*Вы, сваточки-галубочки, просім вас,
Каб не было нашай дзевачке плоха ў вас.
Каб не была на чарэжніку пасцеля,
Каб не была ў дарожсанькі вячэра.
Каб не была ды паветачка хаткаю,
Каб не была ды суседачка маткаю.
Ай, каб была ў краватачкі пасцеля,
Ай, каб была за столікам вячэра.
Ай, каб была ваша комнатачка хаткаю,*

Ай, каб была свякровачка маткаю.

*Ой, у полі два дубочки,
А там сядзелі, ой, два галубочки.
Ні сядзелі, ні пілі, ні елі,
Падняліся ўгару, паляцелі.
Ой-да, ой-да, паляцелі.
Яны сели ў лузе пад таполяю,
Гаварылі самі між сабою,
Гаварылі самі між сабою:
– Худа жыці хлопцу халастому,
Ой-да, ой-да, хлопцу халастому.
Ой, у полі два дубочки,
Гуляла ў сяле нашым свадзьба
Да й да самай ночкі.*

*Запісана ў в. Сялец Брагінскага р-на
ад Бандарчук Алены Ерамееўны, 1917 г.н.,
студэнткай Коцур Н.*

*– Дзяўчыначка мая, заручоная,
Чаго ж ты такая засмучоная?
– Ой, як мне жыці, вясёлай быці,
Каго любіла – трэба забыці,
Каго не любіла – каб палюбіла,
Каго не знала – каб пакахала.
Каго любіла – не пазабыла,
Каго не знала – да шлюбу стала.
Пайду я ў лясы, лясы зялёныя,
Дзе я хадзіла, дзе гаварыла,
Асудзі, Божа, каго любіла.
Каго любіла – то пазабыла,
Каго не знала – то пакахала.*

*Запісана ў в. Сялец Брагінскага р-на
ад Коцур Кацярыны Адамаўны, 1910 г.н.,
студэнткай Коцур Н.*

Прыйдзе бацька хросны, прыйдзе там жа брат жаніха ці сястры мужык прыйдзе. Як заходзяць у хату – зразу: “Мы прыйшлі к вам купляць цёлку”. З пірагом прыходзілі. І гарэлка была. Стол ставіла нявеста. Ну, еслі не сагласна, дык не сагласна – стала не было. Ну, канешна, калі маладыя ўжо сагласяцца, тады і бацькі ўжэ. І заручыны былі.

Пярэзы

Гэта пасля вяселля. А перад – жаніх едзе к нявесце. Едзе маладзёж. Гэта ж цяпер свідзецель, а калісъ жа былі дружкі да дружкі. Як едзе, дык тады ўжэ паедуць у запісь, ды й запішуць.

Выкуп

Быў выкуп. Купляюць, грошыкі даюць. І ў вокны лазілі, кралі так нявесту. Як укралі тую нявесту, дык малады было рассердзіўся.

Вянчанне

Вянчаліся з іконаю. З дома суправаджаюць да й усё. Бацька гаварыў і спявалі ж песню, штоб шчаслівай дарога была. Ікону цалавалі, з іконай і праваджалі і сустракалі. Песні пелі:

*Пад'язджаюць пад сяло,
Зайграй, дудачка, весяло.
Ой! Падкіньце мяне вісако,
Штоб я пабачыў даляко,
І з кім мая нявеста гуляе,
Русаю касою махае.*

І о таке караценкія. Гэта як жаніх едзе па маладую. А як ужэ бацька адпраўляе з дому, яна кажа:

*Ой, чаго ж ты гоніш мяне, татка,
З дому ў ноц?
Дай жа ты, мой татка, мне праваднічка.
Хоць малога, хоць малога салавейку садовага.
Салавейка рана будзе ўлятаці,
Будзе мяне, маладзеньку, пабуджаці,
Бо свёкарку чужы татко не пабудзіць,
Выйдзе за вароты, да й асудзіць:
Санлівае, драмлівае чужое дзіця,
Санлівая, драмлівая нявестка мая.*

Ето ў Хойніцкім раёне. А ў Брагінскім, як забіралі нявесту, дак тожа ж бацька праваджаў. Дак пелі такія песні:

*Татка мой, да саколіку!
Татка мой, да саколіку!*

*Перайдзі жа мне дарожсаньку
З Юр'ем, з Міколаю, з Юр'ем, з Міколаю.
Шчасця не здолей.*

У царкву ехалі каму захочацца. Пасядуць. І радзіцелі ехалі. Мо матцы не палучыцца, дык бацька едзе.

У жаніха ці ў нявесты ўстрагалі. Паднос такі вялікі быў. У варотах выйдуць і з бутылкаю, і з закускаю і ўстрагаюць. А тады было ўжэ такое, што чаракі, з каторых яны п'юць, штоб абязацельна разбівалі.

Завязваюць ужо платочек ці брат, ці хросны бацька, ці хто ета? Рука ў руку абводзяць круга стала. І ўжэ саджаюць маладых на кажух. А тады ўжэ брат прадае сястру. Садзяць тую сястру за стол, і брат ужэ таргую, ён прадае яе. І ўжэ прадасць, дык тады спяваюць:

*Татарын, братка, татарын?
Ды ѹ прадаў сястрыцу задарам!
Бела вішанька – за пятаک,
Руся косанька пайшла так.*

Гроши давалі. Гроши, каторыя назбіраюць, нявесце за пазуху лажылі. А як сірата ідзе замуж, дык спяваюць:

*Станавіся, радзіначка, уся ѿрад,
Ідзе наша дзевачка на парад.*

А яна кажа:

*Усю радінчуку абышила,
Нідзе свае мамачкі не знайшила.
Галоўка мая ѿ вяночку,
Німа мае мамачкі ѿ радочку.
Галоўка мая ѿ бярвенку,
Німа мае мамачкі на гарэлку.
Галоўка мая прыбрана,
Дзесь мая мамачка схавана.*

У нас, як ад'яджае маладая, дык пяюць:

*Ці Кацечка (ци хто яна) на адходзе
Пасадзіла арэх у гародзе.
Расце арэх да ѿ хіляецца,
Расце дай жа і хіляецца,
А мой татка ўцяшаецца.*

– Не ўцяшайся, татка, мною,
Не ўцяшайся, татка, мной,
Бо ня жыць мне з табой.

Ето, як ад'яджае маладая ад маткі.

Каравай

Пеклі каравай толькі каторыя ўпary. Пеклі, спявалі, а каравайніцы былі ля печак:

А каравай, караваю!
Я ля цябе добра йграю.
І з скрыпкамі, і з дудкамі.
І з скрыпкамі, і з дудкамі.
Да штоб цябе не спалілі,
Да ўвесь род абдзялілі.

Яшчэ:

А ў нашай печы – шырокія плечы:
Учатырох можна легці – каравай сцярэгці.

Штось такое было: баяліся, штоб каравай не трэснуў, штоб быў гладзенъкі. Гэтага баяліся. Еслі каравай няўдачны, то будзе жыць няўдачна. Так ужо бераглі яго.

Дзялілі калісь каравай на втары дзень. Бярэ бацька хросны са стараны жаніха і нявесты. А да гэтага ж два караваі было: у нявесты – свой, а ў маладога – свой. У нявесты дзеляць нявесціна радня: там хросны ці брат, дзядзькі мо якія. А тады парэжуць ужэ на тарэлкі і нясуць. Рушнік засцілалі – на голым жа ня рэзалі. Чалавек браў каравай і прыказвалі ўсё, ужэ жалалі.

Пажаданні

Усякія:

Дарую каробку жаб, штоб не любіў чужых баб.
Дарую каробачку гліны, штоб пазвалі на хрысціны.
Дарую ніткі, штоб не глядзеў на чужыя лыткі.
Дарую куру-квактуху, штоб цалавала свякруху.

Дарылі гроши. “Гусь – на ўсю Беларусь”, – гаварылі. Усякіх было. І гроши дзялілі. Бралі каравай у платочак. Кажды ў платочак браў.

Правяралі нявесту тады, як жаніх прывядзе ва двор, ды яна злазіць з машины ці каня – ставяць дзежу, і яна станавілася на дзежу еслі чесная, а нячесная – яна не стане.

На другі дзень раздзеляюць каравай ды тады ўжэ гуляюць увечары. А трэці дзень – збіраюць куры. Да, едуць і збіраюць куры. Прыйзджаюць, катрачаць етыя куры, пякуць, і увечары – гульня. У жаніха хто надзенеца, хто зможа. Хто гуляе ў свадзьбе, давалі курэй па сагласію. Так не ездзілі, хто не гуляе, от гуляе – то яна сама ўжэ і аддае куры, а тады ўжэ от як аддае паследняе дзіця, дык тады адзяюць матку і бацьку. Ужэ вянок матцы і ето – яна ўжэ маладыя. Ето як паследняе дзіця аддаюць. Бацька адзываецца жаніхом, а матка – нявестай, і саджаюць за стол, як маладых. Так такія прыйдуць ужэ на трэці дзень!

Там такія песні пяюць, што няльзя іх, ну іх. Ето Сямёнаўна, ета – дзействіцельна можа! Я тут за маладую сядзела. Пасадзілі мяне з яе мужыковым дзядзькам. У яго жонкі не было, а ў мяне – мужыка. Маладая я, а ён – малады. Ну, ужэ застаўлялі цалавацца і каравай дзяліці. Ды што там, я баялася, што сын мой быў, можа не захоча, будзе сцясняцца. Да й гаварыла: “Пеция, мяне за маладую саджаюць. Да не хачу я.” А ён: “Мама, як давяраюць такое, дык ідзіце ўжэ”. Я ўжэ песні пазабывалася. Цалавалася ж толькі на куце.

У трэці дзень ужэ дурэлі. Днём перадзяваліся ў цыганей, а увечары сабяруцца ўжэ да пашуцяць.

Да нядзелі маладая не ішла і к бацьку, была ўсё ўрэмя ў маладога, а тады ўжэ бацька перазывае і к сабе.

Пярэзвы

Хадзілі ў пярэзвы. Перазывае і маладога, і маладую, і гасцей, і ўсё – адзін раз. На пярэзвах быў стол.

*Запісана ў в. Сялец Брагінскага р-на
ад Цярэшчанка Ганны Васільеўны, 1929 г.н.,
Краўчанка Кацярыны Сямёнаўны, 1926 г.н.,
Новак В.С., Вяргеенка С.А.,
студэнткамі Арловай А., Сакаловай Ю.*

Калі ў нас прыходзілі ў сваты, казалі так: “Мы ішлі па дзярэуні і чулі, што ў вас прыгожая цёлачка прадаецца”. А бацькі дзеўкі казалі: “Не цёлка, а дзеўка!”. Ды яшчэ пыталі, ці сагласна яна ісці замуж. Дзеўка доўга адпіралася, а тады саглашалася. У сваты ішлі хросныя, радзіцелі жаніха і жаніх. Падаркі неслі: як жэншчыне, дык саматканы адрэз давалі, а мужыку – сарочку. Калі ішлі ў сваты, то пелі так:

Свашка сваику ждала,

*Тры дні ў ступу клала,
Вынесла, замарозіла,
Еж, свашка, ета марозіва.*

У сваты малады браў пірог. Калі дзеўка была сагласна іці за яго, то яна брала пірог, калі не, то аддавала назад. Яшчэ маладая сыпала на тарэлку семачкі. Пірог рэзалі напапалам, назначаюць дзень свадзьбы. Тады ўсе гуляюць.

Перад свадзьбай у маладой быў прашчальны вечар. Падружкі маладой ламаюць галлё вішні і рабілі вельцу, украсілі етую галлю рознымі бумажкамі, лентамі, і яна такая красівенная была. У нас ета галля называлася «вельцаю». Дзеўкі пякуць булку і ўсаджваюць у яе вельца, і тады ідуць да маладой гуляць. Выпівалі па чарцы, пелі песні, танцавалі, назаўтра ўжэ гулялі свадзьбу. Етае вельца стаяла на свадзьбе ўсе дні, як яна і гулялася.

У жаніха з хлопцамі было такое ж гулянне, як і ў нявесты.

Каравай пякуць родныя ў суботу. У яго тожа ўтыкалі вельца, шышачкі рабілі розныя. Каравай быў у жаніха аддзельны, а ў нявесты аддзельны. Нявесту прыбіралі дружкі. Адзявалі ёй на голаву вянок, плацце, запляталі адну коску і ленту ў яе. Прыказкі прыказвалі. Яшчэ падружкі цаплялі маладому кветку. Калі ехалі вянчацца, запрагалі коней, дугу ўкрасілі рознымі цвятамі, калакольчык вешалі. Воз засцілалі пасцілкаю. Тады малады з маладою садзяцца на воз і едуць у цэркву разам. У цэркві пад ногі маладых засцілалі палаценца, а над іх галовамі дзяржалі вянцы. Тады бацюшка кругом абводзіць маладых, і маладая етым часам цягне нагой палаценца, каб выцягці сваіх падружак следам замуж. Патом абменьваюцца кольцамі і бацюшка адзяе іх маладым. Пасля ўсяе цэрымоніі выходзілі з цэрквы і на маладых сыпалі канфеты, каб ім салодка жылося. А тады, па закону, ехалі к маладому. Маладых сустракаюць бацька з маткай маладога на вуліцы з хлебам-соллю. Тады ўсе ішлі ў хату, садзіліся за сталы. Маладых саджалі на кожух для таго, каб не сядзелі на пустом, і каб ім не было пуста. Каля маладых сядзіць свяцілка. Жаніха сястра называлася свяцілкай. Яна сядзела за столом і дзяржала дзве свечкі: адна свечка была маладой, другая – маладога.

Па тым, як гарэлі свечкі, судзілі лёс. Калі ў маладога пагана гарэла ці тухла, то казалі, што не вельмі добры будзе, а калі гарэла ці быстра, ці пагана ў маладой, то судзілі, якая будзе жонка. Пагуляюць у маладога, а тады едуць да маладой.

У суботу праста гулялі. Каравай дзялілі назаўтра, у нядзелю. Каравай дзяліў хросны бацька і тыя, хто прыходзіў у сваты. Маладым давалі падаркі. Калі сядзелі за столом, то пелі такія песні:

Як пасеялі чарнабрыўцы,

*А хто ж тыя чарнабрыўцы паліваць будзе?
Расціце, чарнабрыўцы, ды не буйце,
А не ідзіце, дзеўкі, замуж, а гуляце.*

Жанчыны так яшчэ пелі:

*Ужо ў нашай свяцільніцы
Завяліся чэрві ў патыліцы,
А наш малады лупаты
Пабег кругом хаты,
Да за вялікаю ламакаю,
Да за чорнаю сабакаю.*

А тады малады кажа так:

*Давай, мамка, павячэраем,
Павячераўши, падзелімся.
Табе, мамка, пасталы, аборы,
А мне, мамка, усе твае прыборы.
Табе, мамка, ніты, бердзечкі,
А мне, мамка, усе твае палаценечкі.*

А перад етай песняй знімалі вянок з галавы маладой. Знімалі жэншчыны, іх называюць “закасяне”. Знімаюць і вешаюць на сцяну. Тады свякруха адзяе платок і пяе:

*Знялі вянок з дзявіцы,
А адзелі платок,
Із дзявіцы зрабілі маладзіцу.*

Тады вылазяць з-за стала і ідуць да воза. Маладая плача, прашчаецца з домам.

Трэці дзень ловяць куры. Гуляюць у асноўным ужэ родзічы і суседзі. Прывозяць маладую ад жаніха, адзываюць яе ў цыганскае, даюць дзіця паддzelльнае, і тады начынаюць шуціць. Кажуць, што не іхня нявеста, што ўжо з дзіцям, што яна няўмека. А нявеста дзелае від, што плача. Гаворыць, што яны ашыбаюцца, што дзіця ета не яе. Ну, а тыя на яе ўсяк. Так і гуляюць увесь дзень і вечар. Чэрэз нядзелю едуць к бацьку і матцы ў госці, ета “пярэзы”. І тожа збіраюцца родзічы і гуляюць.

*Запісана ў г. Хойнікі Гомельскай вобл.
ад Гуз Наталлі Нікіфараўны, 1929 г.н.
(перасяленка з в. Хракавічы Брагінскага р-на),
студэнткамі Максімчык А., Дыба Г., Сухой Ю.*

Перад тым, як ісці ў сваты, хлопцавыя бацькі хадзілі загадаваць, шоб дзеўчына сям'я гатовілася.

У сваты прыходзілі бацькі жаніха, дзядзькі, дружкі, хросны бацька, сам жаніх. Галоўным сватом быў хросны бацька. Бралі з сабой хлеб, соль, гарэлку і ішлі.

Як прыйдуць да дзеўкі, дак у хату не заходзяць, а стануць на парозі дай пытаюцца: “Ці не загубіўся наш бычок? Мо ён к вам прыйшоў? Мы прыйшлі яго шукаць”. А тыя кажуць: “Ну, заходзіця, пашукаем, мо і праўда дзе тутака”. І прыглашалі сватоў за стол. Тады ўжэ палаценцамі вушыванымі пераўвязувалі сватоў. Дагаваруваліся пра свадзьбу хлопцаў бацька і дзеўкін.

Тады садзіліся і пілі разам усе, песні пелі. Як сватаюць, песні любыя пяноць, толькі калі завіваюць, дак свадзябныя.

Пасля сватання дзеўка сабірала дружак, а хлопец дружкоў, і гулялі разам перад свадзьбай. Маладую завівалі ў еты вечар. Дзеўкі завіваюць косу маладой і песні пяноць, а дружок маладога тады плоціць ім за ета.

Первы дзень свадзьбу ў маладой гулялі. Нявеста сабе трох княжы вубірала, а хлопец трох дружкоў.

Як жаніх са сваімі гасцямі едзя да нявесты, дак хто-нібудзь стаіць ля варот да ждзе іх, каб патом нявесту прадупрадзіць, а тая ўжэ бяжыць хавацца. Жаніх прыяджае і шукае яе. Як найдзе, дак тады маладая яму кветку і платок прышывала, а княжы дружкам прышывалі.

Тады садзяцца за стол усе, снедаюць. Паснедаюць і едуць вянчацца. У цэркву раздзельна едуць, а з цэрквы тады ўжэ ўмесці. Ездзілі на конях. Зачэплівалі да дугі званочки, шоб чутна було, шо свадзьба едзя. Маладых ззадзі саджалі. Песянь па дарозі не пелі. Як ехалі, дак ім дарогу перагарожувалі вяроўкамі. Дружкі вуходзілі да расплачуваліся з імі. Як дзеци перагародзяць, дак давалі канфеты, а як узрослыя, дак гарэлкай расплачуваліся.

У нявесты іх устрачалі яе бацька з маткай і родныя. Як прывязуць маладых, дак яны вуносяць на двор стулля да частуюць іх хлебам і соллю.

Тады за стол усіх прыглашалі. За стол усе разам садзіліся. Маладую ля маладога саджалі. Песні ўсякія за абедам пелі.

Тады падаркі маладым дарылі. Матка нявесты жаніху давала падарак дай казала: “Дару табе сарочку, каб любіў ты маю дочку”. Бацька маладога кажа маладому: “Дару табе палена, ідзі цалуй цёшчу ў калена”. Матка дочцы казала: “Дару табе квактуху, ідзі пацалуй свякруху”.

Калі забірае жаніх нявесту дадому, дак ёй косу расплятаюць. Бацька хросны жаніха ўстae дай кажа: “Благаславі, ацец і маць, косу расплятаць”. А тыя тро разы кажуць: “Бог благаславіць”.

Косу брат доўжан расплятаць, а як няма, дак так якога-ліба хлопчыка просяць. Ён расплятая, а дзеўкі песні пяноць:

*Брат сястрыцу расплютаў,
Ды дзе тыя ўплёты падзываў?
Ды меншай сястрыцы падараваў.
Да на ж табе, сястрыца, сястрын знак,
Да судзі жс, Божа, сястрыца, табе так.*

Тады маладой хустку на галаву завязуоць. Малады плаціць брату маладой і дзеўкам, якія песні пелі. Маладая з маладым едуць да маладога на каравай.

Каравай пеклі бацькі маладога. Каравай разразалі і давалі тым, хто дорыць падаркі і пажаланні гаворыць. Налівалі чарку гарэлкі, адразалі каравай і давалі.

На трэці дзень хто-нібудзь з хлопцаў перадзываўся нявестай. Яго сажалі ў каляску і вазілі па хатах. Курэй сабіралі. Насабіраюць і вязуць да маладой дадому. Там іх ужэ гатовяць. І к абеду ўсе на куры з'яджаюцца.

Як даждж на свадзьбу ішоў, дак кажуць, шо маладыя багатыя будуць.

*Запісана ў в. Чамярысы Брагінскага р-на
ад Сніцарэнка Марыі Андрэеўны, 1929 г.н.,
студэнткай Краўчанка Н.*

Сабіраюцца маці і бацька і ідуць у сваты за сына. Прыходзяць і начынают шуціць з бацькамі дзяўчыны. Гавораць так: “Мы слыхалі, што вы целічку прадаёце”. Бацькі дзеўкі отвечаюць: “Есць у нас целічка ды не знаем, ці купцы нам падойдуць”. “Дык пакажыце нам сваю красавіцу, ці панравіцца яна нашаму жэніху”. Паказываюць нявесту і спрашываюць ці панравіліся яны адзін аднаму. Калі панравіліся, то радзіцелі жаніха запрашаюць нявесту разрэзаць іх хлеб, якія яны прынеслі. Потым бацькі нявесты сабіраюць на стол. Ставяць чаркі, закуску і нявеста налівае ўсім па чаркі. Первыя чаркі бяруць жэніх з нявестай, стукаюцца, а за імі ўсе астатнія – значыць, сагласныя на вяселле. Садзяцца за стол і дагаворваюцца, у які дзень змовіны.

На змовіны прасцей. Уся радня з боку жэніха і нявесты збіраюцца разам і гуляюць. Потым дагаворваюцца, калі будзе вяселле.

На вяселле запрагаюць тройку коней, вешаюць хароши званочак, штоб красіво звінел. Сват садзіцца, ізвозчыкам садзіцца жаніх са сваімі дружкамі, маладымі хлопцамі. Едуць за маладой к вянцу ў цэрков.

Маладая бярэ сабе чатыры дзяўчыны. З цэркві едуць к маладому на абед. Там маладыя гуляюць. Маладую з жаніхом атвозяць дамой. Разам з імі ўся радня жаніхова едуць да нявесты. Потым забіраюць маладую, садзяць на воз і вязуць к маладому жэніху. Следам за імі едуць людзі і разам з сабой вязуць прыданае дзяўчыны: рушнікі, скацерці, падушкі – усё, што трэба для нявесты. Гуляюць у маладога. З маладой знімаюць

вянчальнае, расчосваюць яе. Уплятаюць у косы нямножко льна і завязывают ей хустку – дзелаюць яе жанчынай. Потым доўга гуляюць, співаюць песні, хто якія знае.

*Пайшила дзевачка па ваду,
Зачула госцікаў у бару.
А ў густым бару конь заржаў,
Музыкі заіграли,
Маладыя сватачкі заспівали:
– Гатоўсь, мамка, гатоўсь,
Ужо нашы госцікі недалёка.
А ў шчырым бару конь заржаў,
Скрыпкі заіграли, музыкі заспівали.
– Гатоўсь, мамка, гатоўсь,
Гатоў рыбачку шатрамі,
Едзе дзяцінка з сястрамі,
Яны тулю рыбачку паядуць,
З сабой дзевачку павязуць.*

Потым маладым сцеляць пасцель у атдзельнай комнаце ці кладовкі. Назаўтра сват, які сватаў маладую, ідзе іх будзіць. І правярае пасцель: ці маладая была дзеўкай.

Калі прыязжалі за дзеўкай, радня, друзья дараць многа падаркаў – хто што мае.

На трэці дзень сабираюца ў дзеўкі сваі людзі, а ў хлопца – сваі. Маладыя едуць да бацькоў нявесты і дзеляць там каравай, потым каравай дзялілі ў жэніха. Хто гроши кладзе, хто што мае, хто чым багаты. Прыказывалі пры гэтым:

*Дару вам гроши, штоб маладыя былі харошы.
Дару каробачку жаб, каб жсаніх не любіў чужых баб.
Дару вуткі, штоб маладая пацалавала свякруху ў губкі.
Дару шчасція і сарочку, штоб маладыя радзілі сына і дочку.
Дару шчотку, штоб малады пацалаваў цёшчу ў шчотку.
Дару карабля, штоб маладыя днём каталіся, а ноччу цалаваліся.*

*Запісана ў в. Шкураты, в. Мікулічы Брагінскага р-на
ад Крывянчук Лідзii Емяльянаўны, 1943 г.н.,
студэнткамі Чуйко Ж., Кавалец Г.*

Да мяне прыехалі сватаца зімой. Маладой, бацька і сваты пастукалі ў дзвёры, мае бацькі адчынілі. Дык тыя кажуць: “Ехалі на кірмаш, купіць цёлачку, ды заблудзіліся. Начаваць німа дзе, пусціце пераначаваць”. Мы іх

пусцілі. Яны зараз жа кажуць: “Ой! Ды ў вас такая дзеўка харошая, а ў нас ёсць малады прыгожы. Мо давайце іх пажэнім?”

Бацькі запрасілі іх за стол. Сваты паставілі гарэлку і хлеб, я гэты хлеб парэзала – сімвал згоды. Тут ужо елі, пілі і назначалі дзень свадзьбы. Перад свадзьбай у суботу былі заручыны. Прыйяжалі да маладой у хату жаніх разам з бацькамі, 4 хлопцы-шаферы і сястра маладога – “свяцілка”. У маладой таксама было 4 шаферкі. Дык вось, шаферкі падводзяць маладому дзеўку (не нявесту). Жаніх з шаферамі кажуць: “Гэта не наша”. Тады дзеўкі яшчэ раз падводзяць дзеўчыну, пераапранутую русалкай. Жаніх таксама кажа, што гэта не яго нявеста. Потым ужо вядуць маладую, шаферы кажуць, што вось гэта ўжо яна. Маладая садзіліся разам. Шаферкі становілі чатыры талеркі (колькі хлопцаў), насыпалі ў іх зянніткі, накрывалі платочкамі. Шаферы павінны былі іх выкупіць. Калі ўжо выкупалі, то дзеўкі накалвалі цвяточкі ім на пінжакі, а галоўная шаферка наколвала жаніху і галоўнаму шаферу.

Ехалі ў царкву, вянчаліся. Пасля ехалі к маладому на абед. Бацькі выносілі хлеб, соль, гарэлку. Маладая выпівалі гарэлку і кідалі чаркі. Маладая едзе адна к сабе дамоў. Малады з шаферамі прыйяжаюць да яе, садзяцца за стол. Але паміж маладой і маладым садзіцца хросны бацька маладой, гаворыць жаніху, каб ён купіў маладую. Шафер дае гроши, тады яны садзяцца радам. Усе выпіваюць. Шаферы выганяюць шаферак з-за стала, нават рамнямі, каб хутчэй ішлі замуж. Маладую выводзяць на сярэдзіну хаты, замужнія дзеўкі з яе стараны здымаяць фату, расчесваюць валасы, расплятаюць касу, просяць гроши ў жаніха, каб заплясці. Запляталі вакруг галавы касу і надзявалі платок, прыпявали:

*Што мы хацелі, то зрабілі:
З цеста – паляніцу,
А з дзеўкі – маладзіцу.*

Маладых садзяць радам. Бацька прыносиць ікону і благаслаўляе, звязваюць ручніком рукі.

Садзяцца на воз і едуць у дом да маладога. У гэты час у доме маладой дзеляць 1-ю частку каравая.

Маладых у маладога сустракаюць бацькі. Яны кладуць крышку ад дзяжы, маладая становяцца на яе – будуць багатымі. У доме маладога вешаюць ікону, якой іх благаслаўлялі, і ўпрыгожваюць ручнікамі.

Малады едзе па цешчу з цесцем і за ўсімі астатнімі. Яны вязуць “скрыню” – прыданае маладой. Брат маладой таргуецца, каб малады выкупіў скрыню. Малады выкупае. Усе садзяцца за стол. Празнуюць.

Варылі кашу ў гаршку. Кашу ставілі на стол. Брат маладой выкупляў яе і разбіваў гаршчок. Дзялілі кашу паміж гасцямі, а чарапкі клалі сабе на

галаву нежанатыя хлопцы і дзеўкі. Яшчэ перад гаршчком рэзалі другую часць каравая.

*Запісана ад Злыдзенка Любові Мікітаўны, 1927 г.н.
(раней пра жывала ў в. Шкураты Брагінскага р-на),
студэнткай Ліпавай К.*

*Не плач, не плач,
Мая матуля, па мне.
Я ж буду далёка ад цябе,
Я ж буду далёка ад цябе.
Ты ж будзеши у хаце палатно ткаці,
Ты ж будзеши у хаце палатно ткаці,
А я буду ў полі жыста жсаці,
А я буду ў полі жыста жсаці,
Цябе ўспамінаці,
Цябе ўспамінаці.*

*Запісана ў г.п. Брагін
ад Яворскай Галіны Андрэеўны,
студэнткай Лішанковай В.*

*Ай, не шум шуміць,
А зялёная дуброўка.
Ай, баліць, баліць
У мене галоўка.
Ай, жэніць, жэніць
Мяне татка маладога.
Ай, бярэць, бярэць
Нялюбую мне жонку.
А ў нялюбай жонкі
Печка топіца не жарка.
А ў нялюбай жонкі
Мне пасцелька не мякка.
А ў нялюбай жонкі
Жыцё маё не сладка.*

*Запісана ў г.п. Брагін
ад Маргунова Пятра Гаўрылавіча,
студэнткай Лішанковай В.*

Звычайна вяселле гулялі ў суботу, у любы час, акрамя паста.
Сватанне. Ад маладога: бацька з маці, хросныя, хто-небудзь з родзічаў.
Усяго ад 6 да 15 чалавек.

Пасля сватання малады шукае нявесту. А згодай на шлюб быў разрэзаны хлеб, якім нявеста сустракала сватоў. Хлеб трэба з'есці ўвесі. Ідзе застолле з песнямі. Бацькі дамаўляюцца аб вяселлі.

У пятніцу робяць вёльцы з груши. Робяць звычайна жанчыны, якія добра жывуць у шлюбе, багатыя.

У суботу маладую апранаюць не ў сваёй хаце, а ў сяброўкі. Чакаюць. Потым прыязджае жаніх з маладымі хлопцамі. Заходзяць у хату, выкупаюць нявесту: “Шаг-другі і ласкавыя слова аб нявесце”; кладзе самае дарагое для нявесты – гэта ён сам.

Потым абвязываюць сватоў. Забіраюць нявесту – і ў ЗАГС. Адтуль едуць да нявесты. Іх сустракаюць з іконамі, хлебам-сollю, благаслаўляюць. Жаніх і нявеста выпіваюць трохі шампанскага, астатніе кідаюць праз правае плячо так, каб бакалы разбліся.

Хросны вядзе за стол маладых за насавы платоў. Каля маладога хросныя і сведкі. Потым ідзе прыглашэнне, маладых віншуюць бацькі.

Наступным этапам у вяселлі з’яўляецца каравай. Сваты заклікаюць хроснага для дзяльбы каравая. Хросны просіць благаслаўлення ў бацькі маладой унесці каравай. Пад музыку ўносяць з песнямі каравай, пляшуць. Хросны дзеліць каравай, сярэдзіну аддае маладым. Яны ложаць каравай на адчынене акно, дзе стаіць румка. Маладыя дзяўчата і хлопцы павінны выкрасці гэты каравай і каціць; пустую румку разбіць да першага перакрыжавання дарог.

Потым маладая разам з маці абдорваюць падарункамі родзічаў маладога. Калі падарункі раздораны, прыбіваюць вёльцы маладога. Пасля гэтага малады забірае нявесту і вязе на нач да сябе. Прыйзджаюць госці маладой і гуляюць у маладога з вёльцамі маладой.

Завіваюць маладую вeka з дзяжы для выпечкі хлеба, жыта, хустку, грэбень. Бягуць дзве жанчыны: адна ад маладога, другая ад маладой. Просяць благаслаўлення зняць фату (3 разы). Знімаюць фату і апранаюць яе дружке, пастукалі веком па галаве, прычасалі маладую, адзелі хустку і спываюць:

*Што хацелі, то зрабілі:
З цеста паланіцу, з дзеўкі – маладзіцу.
Дай мне, матка, масла,
Бо я карову пасла
С утра до ночі,
Украсіці косы.*

Гэта спываюць, калі завіваюць: “Мы ўсталі, дайце погрець рукі”. Усем даюць выпіць румку. Яны выпіваюць. Потым уцякаюць. Хто хутчэй прыбяжыць, тога будзе верх (жаніха ці нявесты). Ідзе гулянне. Зяць абувае

цёшчу. Пераапранае ў што зра (для шуткі). Потым адзявае зяць у добры абутак, вымыўшы перад тым ногі. Госці спываюць:

*Эта тыя чобаты,
Што зяць даў.
А за тыя чобаты
Дачку ўзяў.
Чобаты, чобаты вы мае,
Нарабілі клопату вы міне.
Палажу я чобаты на кручку,
Ліха вашай мацеры за дачку.*

Прыбіваюць вёльца. Сваты разбіваюць румкі і разыходзяцца. Трэці дзень – “куры”. “Куры” таму, што звычайна падстаўныя маладыя пераапранаюцца, бяруць з сабой цыган і ходзяць па дварах – крадуць курэй. Увечары з гэтых курэй вараць суп. Пасля гэтага адбываецца тэатралізаванае прадстаўленне, на якім паказваюць шлюбную нач маладых.

*Запісана ў в. Камарын Брагінскага р-на
ад Глуўко Тамары Міхайлаўны, 1947 г.н.,
студэнткай Квятнай М.*

Даліна шырокая

*Даліна шырокая, туман расцілаецица,
Гэй, гэй, туман расцілаецица.
Туман расцілаецица, дзеўка выхваляецица,
Гэй, гэй, дзеўка выхваляецица.
Дзеўка выхваляецица, замуж сабіраецица,
Гэй, гэй, замуж сабіраецица.
– Ой, аддай мяне, маці, недалёка-блізенька,
Гэй, гэй, недалёка-блізенька.
Недалёка-блізенька, каб нам было відненъка,
Гэй, гэй, каб нам было відненъка.*

Звіняць званчыкі

*Звіняць, звіняць званчыкі блізенька,
Сядай, сядай, дзеванька, нізенька.
А хто ж табе косаньку расчэша?
А хто ж табе сэрцаńка пацеша?*

*Ой, да асыпаецица вішнёвы сад,
Час табе, Ганусенька, на пасад.
Ой, расчэшуць косаньку дзеванькі,*

*Ой, пацеша сэрцаńка мілеńki.
Матуля галованьку прыбярэ,
Бо ўжэ стаяць конікі на дварэ.*

*Ой, у полі трыврынічаньки.
Любіў хлопец трыврынічаньки:
Чарнявую, бялявую,
Трэцю русу кучараўшую.
– Чарнявую ад душы люблю,
З бялява павянчаўся,
А з русаю кучараўшую
Прыйдзе вечар – развітаўся.
– Ці я ж табе не прыказвала,
Як стаялі над крыніцаю:
Не едзь, мілы, у далёкі край,
Бо застанеши маладзіцаю.
**

*Любіў я цябе дзявіцаю,
Любіць буду маладзіцаю.
Датуль цябе любіць буду,
Пакуль вазьму ўдавіцаю.
Не ўсе ж тыя ды сады цвітуць,
Не ўсе разам асыпаюцца,
Не ўсе ж тыя да шлюбу йдуць,
Што любяцца ды кахаюцца.
Палавіна тых садоў цвіце,
Палавіна асыпаецца,
Палавіна да шлюбу йдзе,
Што да шлюбу і не знаецица.*

Туман ярам
*Туман ярам, ярам-даліною,
Туман ярам, ярам-даліною.*

*За туманам нічога не відна,
Толькі відна дуба зелянога.
Пад тым дубам крыніца стаяла,
Там дзяўчына воду набірала.*

*Ды ўтапіла залато вядзерца,
Засмуціла казакова сэрца.*

А хто ж тое вядзерца дастане,

Той са мною на ручніку стане.

*Хлопець тое вядзерца дастане,
Ён з табою на ручніку стане.*

*Запісана ў Рагачоўскім р-не
ад Голік Ніны Мікалаеўны, 1937 г.н.
(перасяленка з Брагінскага р-на),
студэнткай Пятровай С.*

РЕПОЗИТОРИЙ ГУАМЕНИ Ф.СКОРИНЫ

Буда –Кашалёўскі раён

Сваты

У сваты хадзілі позна вечарам родзічы жаніха: родны ці хросны бацька жаніха. Часта ў сваты прыязджала многа народу, бывала і 12 чалавек. Нявесціны бацькі запрашалі сватоў у хату. Яны садзіліся за стол і дамаўляліся, калі будзе вяселле.

На вечар напярэдадні вяселля ў нас казалі “дзвівічнік”. Вечарам прыходзілі дружкі няўесты. Дарылі нявесце падаркі, спявалі песні.

Каравай

Каравай пяклі ў хаце няўесты. Жанчына, якая рашчыняла цеста, прасіла на гэта дазволу ў бацькоў маладой. Перад тым, як паставіць каравай у печ, яе чыста вымятаюць. Нельга было чапаць каравай пасля выпечкі. Потым каравай вымалі з печы і клалі на ручнік. Спявалі песні. Першымі жадалі маладым шчасця бацька і маці. Затым сват клікаў на каравай хросную і хроснага. Яны кідалі гроши на каравай і казалі: “Бацьку, маці, каб к нашым маладым прыбылі і на каравай далі”. На каравай давалі хто што: хто гроши, хто курыцу.

Было, маладых благаслаўлялі, жадалі ім шчасця. Звычайна садзілі на вывернуты кажух.

Вянчанне

У царкву ездзілі на конях. Галінкамі ўкрашалі каня, дугу. Ехалі з музыкай, іграў гармонік. У царкве бацюшка запальваў свечкі і даваў іх маладым. Яны трymалі свечкі да таго часу, пакуль адна з іх не пагасне. Чыя раней пагасне, той раней памрэ, чыя даўжэй будзе гарэць, той будзе даўжэй жыць.

Сустрэча маладых

Сустракаюць маладых хлебам-соллю, гарэлкай, абсыпаюць жытам, каб маладым шчасліва жылося. У хаце жаніха маладая на вокны вешала ручнікі.

Паслявясельную частку называлі “пярэзвамі”. Цэлы тыдзень вадзілі пярэзы.

*Запісана ў в. Губічы Буда-Кашалёўскага р-на
ад Краснабаевай Кацярыны Іванаўны, 1929 г.н.,
студэнткай Старавойтавай Ю.*

Сваты

У сваты хадзілі дзядзька, бацька, малады. Нясуць з сабой кашолку. Стukaюць у дзверы, адчыняюць і кажуць:

– Можна к вам зайсці?
– Захадзіця. Па якой прычыне?
– Да вот, цёлачка наша бегла, ды куды-та прыблілася. Сказалі, што ў еты двор пабегла.

– Прахадзіця, прахадзіця. Ё ў нас цёлачка. Якая ваша цёлачка? Ці пярвостачка, ці цельная?

– Хто яе знае. Не бачылі мы. А бычок наш дужа азартны.

Тут ужо кашолку ставяць на стол, закусь, выпіўку.

– Ну, і дзе ж ваша цёлачка?

Тыя выводзяць старую жэншчыну.

– Ой, не! Эта не наша цёлачка. Наша красівая, стройная, маладая.

Патом ізноў тое самае. І тут выводзяць яе.

– Да, вот ета наша ўжэ!

Калі прыходзілі сватаць дзеўку, пасярод хаты лаву ставілі, засцілалі яе ручнікамі. Дзяўчына павінна тройчы стаць на лаву і даць адказ сватам. А сваты казалі: “Стань, дзеўка, стань, красна. Дай адказ ясны”. Дзяўчына адказвала: “Хочу – стану, хочу – не, хочу – дам згоду, хочу – не”.

Калі дзяўчына давала згоду, то падавала свату ў рукі бутэльку з зярном. Значыць, яна згодна. Тады начыналі заручыны.

Заручаны

Заручыны былі ў адзін дзень. Вячэраюць, рашаюць, калі свадзьба. Сватоў падпярэзываюць намёткамі вышыванымі, доўгімі. Сватам прыкалывалі цветы з лент, якія мы абычна ў магазіне куплялі. Простыя, краснага цвета. А калі і самі дзелалі. Як прыкалывалі, песню пелі:

*Прышивала кветачку шаферку,
Паламала голачку стальную.
А ты, шаферка, спагадай,
Мне на голачку рубля дай.
Не кладзі рубля – кладзі два,
Наша Маня – не ўдава,
Наша Маня – алый цвет,
А ваш Фёдар старый дзед.*

Пасад

У ЗАГС ездзілі толькі маладзейшыя, старыя дома есці гатавалі.

Перад уходам у хату, пасля ЗАГСу, слалі саматканы палавік і пасыпалі зярном, каб багаты былі.

Нявеста ўсю свадзьбу плакаць даўжна. Інагда ёй дажа вочы цыбуляй паціралі. Гулялі ў жаніха, тады ў нявесты, а трэці дзень – дзе надумаюць.

Пасад праходзіў так. Маладых садзіў на кожух бацька хросны і гаварыў: “Хай ваша сям’я будзе такой багатай, як еты кожух”.

Раней пяклі гасцінчыкі. Клалі кожнаму госцю па два на чарку. Калі елі іх, жадалі нешта маладым.

Каравай

Пазней, ды і шчас, пякуць каравай. Абычна рабіла матка. Патом хросны з хроснай дзялілі каравай. Первым давалі радзіцелям маладых. А самім маладым, як пакінуць. На стале былі і ладкі, і бульба, яблыкі, блінчыкі, свяжына. Ой, многа ўсяго.

Увечары слалі пасцель у хаце маладога.

Другі дзень

А ўтрам свякруха глядзела, ці “чыстая” нявеста. А потым паказвала ўсім. У еты дом прыходзілі бабы, заходзілі ў комнату маладых. Станавіліся па адной ля акна на слончыку. Закрывалі спадніцамі свет. Так было, пакуль гарэлкі не дадуць гасцям. Спявалі каля вакон: “Амуця-фнуця, вы нас не муцця”.

Бабы выпівалі, хвалілі маладую, якая яна гаспадыняка добрая, рукадзельная.

Калі на каравай выходзілі, неслі хто што мог маладым: хто гроши, падарачкі, хто қазаў, што скацінку дорыць.

Трэці дзень

Тады яшчэ на трэці дзень гарох тапталі. Такая была завядзёнка. Наверна, каб слёз не было, гора, ругані. Таму і хацелі ў муку сцерці. За маладой не закрывалі дзвер на первый дзень, калі заходзіла к жыніху, штоб яе дружкі замуж удачна вышлі.

*Запісана ў в. Дзербічы Буда-Кашалёўскага р-на
ад Здольнікавай Таццяны Піліпаўны, 1927 г.н.,
студэнткай Самуйленка А.*

Раней вяселле пачыналі гуляць з нядзелі, гулялі некалькі дзён. Свадзьбу згуляюць, потым гуляюць у хроснай, у хроснага, і ва ўсіх сваіх самых родных па аднаму дню. Гэта называлася “вадзіць пярэзы”.

Сваты

Хлопец са сваёй раднёй прыходзіў да маладой у сваты, прасіў дазволу выкупіць “чырвоны тавар”, а бацькі маладой павінны ўсадзіць гасцей за стол і пачынаць частаваць з хлеба з соллю.

На самой свадзьбе пяклі каравай, потым дзялілі ўсім гасцям. Калі яго дзеляць, то маладым звязваюць руکі ручніком, і абсыпалі зянром.

Звычайна, у канцы вяселля маладая прымярала вянок свой ці фату сваім сяброўкамі лічылася, што калі каму-небудзь яна не надзела вянок ці забыла пра гэта, то тая дзяўчына не выйдзе замуж.

Вялікім грахом лічылася, калі жаніліся не па каханню. Лічылі, што Бог за гэта пакарае, і маладыя разам не застануцца.

*Запісана ў в. Івольск Буда-Кашалёўскага р-на
ад Мартынавай Ганны Іванаўны, 1932 г.н.,
студэнткай Венскай М.*

Жаніх разам са сваімі родзічамі (бацькамі, дзядзькамі) ідуць да нявесты. Кажуць: “Ну, вот мы хадзілі і заходзім туды, дзе цёлка прадаецца, нам казалі, што тут яе прадаюць, і нам патрэбна яе купіць”. Ім адказваюць: “Ё, садзіцесь, даговорымся”.

Сваты ставяць сваю выпіўку, а бацькі нявесты тады таксама пачынаюць ставіць закуску, выпіўку. Выпіваюць, а потым ужо дагаварваюцца аб усім: роспісі, свадзьбе. Перад свадзьбай падружкі нявесты падушкі насыпалі, кружавы вязалі.

У суботу вечарам падружкі прыходзяць да нявесты, памагаюць кружавы прышываць, гатавалі ўбранне ў жаніховую хату.

У нядзелю жаніх збіраў сваіх шафераў, трохі ўкусяць і свяцілка ад жаніха. Ад жаніха кожух, садзяць яго на кожух і бацька хросны троны разы абносяць свяцілку вакол галавы, і тады выпраўлялі. Нявеста ажыдае са сваімі падружкамі жаніха. Шафер выкуплювае нявесту, а падружкі просяць выкуп. Гроши трэбавалі, выпіўку, ставілі стол.

Жаніх бярэ нявесту, ідуць к нявесце ў хату і там іх садзяць на кожух, і свяцілку абносяць тройчы вакол галавы, а пасля пасылаюць к вянцу ў царкву. Ставяць пад вянец, бацюшкі дае сведкам ручнік і яны трymаюць над галавамі жаніха і нявесты. Нявеста дае ручнік бацюшку, а ён звязвае рукі і водзіць па царкве, і той ручнік забірае сабе.

Пакатаюцца і едуць к нявесце на абед. Выходзяць ім насустрach з іконай і хлебам і вядуць у хату. Хто дае мёд, каб сладка жылі, хто зянром абсыпвае, каб багатымі былі. Гуляюць, п'юць, ядзяць, пляшуть. Бліжэ к

вечару пачынаюць дзяліць каравай. Каравай рэзалі дружкі: адзін рэзаў, другі разносіў, ад жаніховай рукі дружкі. Спачатку блізкім, а потым суседзям, моладзі.

На каравай давалі падарункі. Нявеста давала жаніховым бацькам падарункі. Бяруць пасцель дружкі, але спачатку яны павінны выкупіць яе, блізка нікога да яе не падпускалі, бераглі, і едуць да жаніха. Зноў ім наасустрach выходзяць з хлебам і іконай.

Другі дзень вяселля

На другі дзень гуляюць у жаніха. У абеды жаніх разам з нявестай едуць да нявесты, дзе прыглашаюць усіх гасцей да жаніха. Тыя едуць з гардзінамі, платкамі, іх сустракаюць з гарэлкай, закускай. Потым госці заходзяць у хату і пачынаюць убіраць жаніхову хату. Потым садзіліся за стол. А вечарам пачынаюць дзяліць жаніховы каравай. Таксама рэзалі дружкі. Моладзь ідзе на гулі, а старыкі разыходзяцца.

Трэці дзень

На трэці дзень збіраліся ў жаніха. Госці ў жаніха бралі пеўня, разам скублі яго, смалілі, варылі, а тады і разам зноў весяліліся. Жылі спачатку ў жаніха.

*Запісана ў в. Лозкі Буда-Кашалёўскага р-на
ад Сюськінай Лідзіі Мікалаеўны, 1939 г.н.,
студэнткай Кавалёк Н.*

Я выйшла замуж у 35 год. У моладасці была баявая дзеўка. Вельмі любіла танцеваць і пець, асабліва частушкі. У меня ў сям'і ігралі і на скрыпке, і на гармошке браты і бацька. Работала я на спіртзаводзе, які стаіць у нас. Гаднойчы, калі я шла дахаты, маці гаворыць, што прыйшлі 9 сватоў. Калі я зайшла ў хату, то сказала:

*Што, прыйшли сватаца?
Я не стану пратаца.
Я нявеста не плаха,
Выбіраю жаніха.*

У тыя часы нада было ўсіх падвязаць белымі палаценцамі. А я гавору сватам, што ў мяне няма чым падвязаць вас (падвязвалі за рукі), а яны гавораць, што не трэба, нам трэба ты.

Затым я пайшла ў магазін, купіла палаценец і кожнага падвязала. А жаніх мой толькі прыйшоў з арміі. Малады зусім, звалі яго Толік. Свадзьба ў мяне была вельмі громкая. Тры браты і бацька гулялі на гармошке.

На свадзьбе абавязковых страў не было. Што мелі, то і елі, але тады быў модны такі салат – вінігрэт. Перад свадзьбай была вечарынка. Мы і спявалі, і танцавалі.

Каравай на вяселле пякла толькі маці, украшалі цвяточкамі, лістамі з цеста. Дзяліў каравай заўсёды сват.

На свадзьбе садзілі на кажух, каб багатыя былі. Ну я і не жалуюсь, хоць муж быў і п'яніца, я радзіла двух сыноў, яны мне памагалі.

Зборы да вянца

Ён, малады, прыязжае з бутылкай і канфетамі. А плаще ў мяне было з белага шоўку. Я сама яго пашыла. На галаве была хустка. Ездзілі на роспісь на канях. Вакруг сват насіў трох разы хлеб і соль. Людзі ждалі маладых, а затым сядалі за стол. Да маладога не ездзілі, таму што жылі ў бацькоў маіх.

*Запісана ў в. Рагінь Буда-Кашалёўскага р-на
ад Сіліна Марыі Рыгораўны, 1920 г.н.,
студэнткай Краўчанка Н.*

Гулялі вяселле ўвесень. У маі не гулялі. У Каляды гулялі. Маладая перад выкупам гаварыла: “Як я ў цябе, мая матка, загавела, штоб твая ладзен’ка звярэла”. На вечарынке дружкі распляталі маладой касу.

Сваты

Сваты адбываліся так. Прыходзілі сваты, бралі з сабой гарэлку, сала, хлеб і гаварылі: “Сюды мы папалі, ці не?”

Ім адказвалі, што яны папалі туды, і яны заходзілі. Першым дзелам спрашвалі маладую, ці згодна яна выйсці замуж. Налівалі ёй чарку, калі яна выпівала, усе садзіліся за стол. На сватанні дагаварываліся пра дзень свадзьбы.

Перад свадзьбай маладую ўпрыгожвалі. Вянок быў з цвятоў з тканіны, розамі. Іх аблівалі свечкамі, воскам. Вянкі былі белыя. Бралі цюль сетачкай і прыцэпвалі. Гэта ўсё падкрахмальвалі.

Калі дзеўка шла замуж чесная, вянок быў абавязковым. Калі не – вянок не адзявалі. Прыбіраючы маладую, пелі песню (начала не помню):

– Устань, мамачка,
Мяне благаславі.
– Рада бы я ўстаці,
Засыпаны вочы пяском,
Дубовыя доскі сціснулі,
Не ўстану.
Жоўтым пясочкам,

*Засытаны вочки,
Не ўстану.*

Пры выпечцы каравая пелі:

*Каравай з печы не лезе,
Зяць з печы не злезе.*

Пяклі каравай сваткі.

Калі ехалі да вянца, з сценкі снімалі ікону, маладыя цалуюць ікону і яе ставяць у вугал.

Сустракаюць маладых з хлебам-соллю. Пры сустрэчы даюць маладым трывумфом з гарэлкай. Першую яны адпіваюць і выліваюць. Другую таксама. Трэцюю выпіваюць да канца і закусываюць хлебам-соллю, чарку б'юць, каб добра жылося.

На першым вечары сваты дзялілі каравай.

На другі дзень – гэта дзень падстаўных маладых. Хто-небудзь перадзеваецца ў маладых. Мужчына – у маладую, жанчына – у маладога і садзяцца на пасад маладых. Разыгryваюць свадзьбу.

На трэці дзень свадзьбы малоцяць гарох. Рассыпаюць яго на пол і скачаюць на ім.

Калі пасля першага дня свадзьбы ідуць маладыя да маладога, малады пра сябе кажа: “Я кот, а ты кошка”.

*Запісана ў в. Рагінь Буда-Кашалёўскага р-на
ад Вараb'ёвой Паліны Ігнацьеўны, 1924 г.н.,
Вараb'ёвой Ганны Ігнацьеўны, 1920 г.н.,
студэнткай Краўчанка Н.*

*Прыехали сваты на двор,
Пусцілі стралу ў акно.
Страла мая, страла,
Па што ты прыйшла?
Чы па мёд, чы на гарэлку,
Чы па красну дзеўку?
У чужую старану аддаваць,
Будзя чужой мамачы гадзіць,
Ад зары да зары рабіць.
Хмурыца на двары, хмурыца,
Татулька і матулька журацца:
Гадавалі дачушку на долю,
А цяпер аддаём у няволю.*

Каля цесцева двара

*Ды каменная гара.
Вой, як тую гору
Канём перасяку.
Каля үесцева двара
Ды зялёная хмара.
Вой, я тую хмару,
Хусткаю размахаю,
А сваю Настачку
Без дружак пазнаю.*

*Заручае мяне мамка, маладую,
Ой, да зязюлю лугавую,
Я яе пасаджу ў краваці,
Яна будзе мяне рана прабуджаці,
Бо свякруха – яна не матуля,
Рана не пабудзя,
А выйдзе на вуліцу да і абсудзе.
Санлівае, драмлівае чужое дзіця,
Як прала белы кужаль, так драмала,
Як кросны ткала, дык зусім спала.*

*Запісана ў в. Рагінь Буда-Кашалёўскага р-на
ад Санчанка Ганны Пятроўны, 1923 г.н.,
студэнткай Хімачка А.*

У сваты хадзілі радзіцелі, пагавораць, сабіраюцца жаніховы бацька і матка і ідуць к нявесціным родным, бяруць магарыча, закуску, ідуць дагаворвацца к свадзьбе.

На вянец, калі вянчаюцца, прыязджает жаніх, выкуплівае нявесту, тады садзяцца на падводу, малады на сваю з дружком, а маладая на сваю падводу з дзеўкамі.

Едуць у цэркву. У цэркве тожа яна стаіць з падружкамі. Ля яе стаіць першая дружка, а ля жаніха – першы дружок. Тады бацюшка ставіць іх у пару і водзіць кругом стала. Дружкам дае іконкі ў рукі. Маладыя цалуюць іконы. Патом налівае бацюшка віна ў чашы і дае, каб трэ разы глынулі жаніх і нявеста. Памоліцца бацюшка Богу. Дружкі іконы пацалуюць і аддадуць бацюшку. Жаніх бярэ нявесту пад ручкі, выводзіць з цэрквы, садзяцца разам, едуць дамоў у адной падводзе.

Тады іх устрочаюць матка і бацька з іконкай. Маладыя кланяюцца ім і цалуюць ікону. Выпіваюць віно і чаркі абязацельна разбіваюць. Ета так нада. Ета ў нявесты дома. Калі яны ўжэ ідуць у хату, то іх абсыпаюць зярном, каб шчасце было. Як пасадзяць маладых за стол, то пяюць розныя песні.

Во якую песню пелі мне, қалі я ішла замуж, мая баба родная пела мне, сіраце, дык усе плакалі:

– *Не аддай, не аддай мяне, мамачка,
У чужсы край.
Не аддай, не аддай мяне, родная,
У чужсы край.
Я ў чужым краю
Нічагусенъкі не знаю.
Я ў чужым краю
Нічагусенъкі не знаю.
Пашлюць мяне рана
Па ваду к Дунаю,
Ой, там будзе грамада людзей
Стаяці.
Ой, там будзе грамада людзей
Стаяці.*
– *А ты, донечка, усім пакорненъка
Укланіся.
А ты, мілая, усім пакорненъка
Укланіся.
Скажуць людзі, што разумнай
Мамкі дочка,
Скажуць людзі,
Што багатага татачкі.*

І вось такую песню пелі мне на маёй свадзьбе:

*Пасадзіла я дружочки
Усіх за стол,
А то маё цела
Павышай усіх.
Ды задумала думачку
Паболей усіх.
Галовачка мая, бедная,
У вяночку,
Няма маёй роднай мамачкі
У радочку.
Галовачка мая бедная ў цвеце,
Няма маёй роднай мамачкі на свеце.*

На свадзьбе абязацельна ёсьць каравай. Старающца пекці яго, штоб быў красівы, укусны. Абязацельна свечка даўжна быць. Як выцягваюць з печы, то ставяць на рушнік і свечку бяруць, запальваюць, Богу моляцца, штоб харашо жылі, не сварыліся, штоб здаровенькія былі.

Калі дзеляць каравай, вызываюць першымі бацьку і матку і кажуць: “Ці ёсць тут такія ацец і маці? Благаславіце дзіцяці каравай раздаці”. Тады другі раз і трэці кажуць так. Тады рэжуць, вызываюць сваіх родных братоў, сяцёў. Тады каравай рэжуць па кусочкам, даюць якога квасу, кампоту ці гарэлкі, хто як, і выпіваюць, і жалаюць маладым усяго харошага, і дораць што-небудзь.

Маладых на кожух садзяць. Кожух – ета ўродзі бы, штоб ніякіх прысмутаў не было для маладых. Як канчаецца каравай, то нада маладых біць рушнікамі, штоб ім больна было, ета закон такі.

На другі дзень свадзьбы сабіраюцца госці маладой да яе, а жаніховы – да яго. А тады ўжэ ад маладой госці ідуць да жаніха.

Перадзяюцца хто-небудзь у нявесту, хто-небудзь у жаніха і хато ў што і ідуць па вуліцы, песні пяюць, іграюць на гармонях. Тады жаніхова радня ўстракае і кажа, што гэта не тыя маладыя і не пускаюць іх. А патом госці маладой усё раўно ўрываюцца і ўжэ ўсе разам у жаніха гуляюць, дурэюць.

На трэці дзень абязацельна ідуць к маладой сваты, курэй ловяць, дзяруць, вараць суп ужэ, ета гульня такая.

*Запісана ў в. Сінічына Буда-Кашалёўскага р-на
ад Цыбранковай Наталлі Іванаўны, 1928 г.н.,
студэнткай Галушкінай С.*

Сватанне

Перад сватаннем хадзілі да бацькоў дзяўчыны прасіць рукі. У сваты ішлі ўсе родныя, асабліва мужчыны бліжэйшага роду, бацькі, хросныя, браты, дзядзькі. Выбіралі ў сваты куму, кума, дзядзяк родных. Яны павінны засватаць дзяўчыну, дагаварыцца аб вяселлі. У доме дзяўчыны спачатку шло прывітанне і пажаданні, а потым выкуп. Дзяўчына, калі адмаўляла, давала гарбуза. Частавалі тады, калі давала згоду, пілі гарэлку.

Запоіны

Запоіны і заручыны – гэта адно і тое ж. Яшчэ называлі сватаўство. На заручынах пілася гарэлка і размаўлялі аб вяселлі.

Зборная субота

Вечар у дзяўчыны напярэдадні вяселля называўся дзяўчатнік, або зборная субота. Збіраліся ўсе родныя, у асноўным сяброўкі. Дзяўчына прашчалася са свободным жыццём.

*Запісана ў в. Сялец Буда-Кашалёўскага р-на
ад Мяшковай Лісы Міхайлаўны, 1931 г.н.,
студэнткай Курачкінай І.*

Веткаўскі раён

Раньшэ свадзьба – красацішча была. Долга спраўлялі. Ка мне сваты прыхадзілі ад парня. Там хросны был ягоны, бацькі не было, а мо ззаду стаяў. Дружкі былі ягоныя. Я на печке сядзела, дык не баялася, мы з жаніхом даўно ўжо згаварыліся.

Сваты цялушку прасілі прадаць, а былі і другія прыгаворкі, а я іх не помню. У сватах песні пелі:

<i>Стаяла, буяла</i>	2 р.
<i>У полі канапелечка.</i>	
<i>Не даў ёй ветрык</i>	2 р.
<i>Яшчэ болей паставяці,</i>	2 р.
<i>Галінкамі памахаці.</i>	
<i>Гуляла красавіца Маша,</i>	2 р.
<i>Не даў ёй парянь</i>	2 р.
<i>Яшчэ болей пагуляці,</i>	
<i>Коскамі памахаці.</i>	
<i>Расплёў ён ёй косачкі,</i>	2 р.
<i>Разліў ён ёй слёзачкі.</i>	

Заручыны тут жа былі. Гарэлкай запівалі. Потым прыгатаўлівацца пачынаюць. Просяць жанчын прысці каравай пекці. Абязацельна маці хросную прасілі, падругу маці маладой. Не бралі ўдавіц, жанчын, у каторых сын ці дочка памерлі. Абязацельна песні пад караваем пелі:

<i>Мар'іна маці простиць:</i>
<i>Вы, саседкі мае,</i>
<i>Вы, падругі, прыдзіце ка мне,</i>
<i>Не ка мне, а к дачке,</i>
<i>Каравай мясіці,</i>
<i>Каравай ляпіці,</i>
<i>У печ ставіці,</i>
<i>Каравай пекці,</i>
<i>Вяселле гуляці.</i>

Маладая з дзеўкамі сабіralіся перяд свадзьбай. Пелі песні, сабіralі все, што нада было. Маці гаварыла, раньшэ вянок плялі. Не ведаю, мне не плялі.

Кагда маладую праважалі, дзеўкі маладыя песні пелі ёй:

<i>Як будзеши, Мар'я, з вянца ехаць,</i>
<i>Заедзь, Мар'я, к татку на могілкі,</i>

*Растапчы ножкамі траўку-мураўку,
Разграбі ручкамі дубовыя доскі,
Пакланісь татку нізка ў ножскі,
Пазаві татку ў госці:
– Прыедзь, татка, на свадзьбу,
А то без цябе не весела.*

Маглі ішчэ пра мамку так пець, тут ужо па аbstаяцельствам.
Ехалі весела очэнь. Эта сейчас на машинах, а раньшэ – на конях.
Паўкрашваюць дугі, коней паўкрашваюць і гоняць. Тая маладая еле сідзіць,
еле ўдзержваецца за маладога. Яшчэ такую пелі:

*Матка пад вакенцам сядзела,
Ды на зоры глядзела:
Зоры мае, ясненькія,
Не стухайце вы рана,
А свяціце позна,
Маё дзіця ў дарозе,
Дай на лютым марозе,
Дай не на родным парозе.*

Патом ужо да бацькоў маладога ехалі, после царквы. А тады не
распісваліся. Ну не, распісваліся, а я не хадзіла, мой сам распісваўся.

Там ужо за сталом многа песень пелі, усіх не прыпомніш, і прыпеўкі
пелі ўсялякія:

*Прыехалі сваты на сівай кабыле,
Маё прыданае забралі,
Пра мяне забылі.*

*Танцевала, танцевала,
І зламала каблучок,
Я на мілага сматру,
Он стаіт, як дурачок.*

*Гарманіста я любіла,
Прыгласіла начаваць,
Стаў гармонік на аконца,
І лажыся на краваць.*

*Запісана ў в. Грабаўка Гомельскага р-на
ад Арэшчанка Марыі Андрэеўны, 1944 г.н.
(перасяленка з п. Гібкі Веткаўскага р-на),
студэнткай Вальчанка В.*

Свадзьбу можна завсегда гуляць, галоўнае, каб не на Вялікі пост. Ну, на маім вяку две бальшыя свадзьбы было. Мая і сына, кагда выдавала за яго ўдавіца чужая дочку. Сын прыйшоў з арміі, сказаў, што жаніцца на ёй будзе. А ў нас грошай няма. Ну, мы з мужам занялі трёшку, купілі гарэлкі ды пайшлі да нявесты. А ўжо тады всё не так было. Заручыны тут жа былі. Цераз две недзелі свадзьба была. Каравай пяклі за дзень. У нас тады было всё равно, хто пёк, толька б не ўдавіца. Гэта дрэнна. Добра, кагда матка хросная пяке, бо з яе рук Хрыстос свет ілье.

За дзень да свадзьбы маладая з падружкамі сабіраюцца і песні паюць, но так ранышэ было.

Свадзьбу гулялі адзін дзень, бо свацця больш не дала, бо ана ўдавіца. Свадзьбу ў яе спраўлялі, а жыць ужо ка мне прышлі.

Песень мала пелі. Толька дзеўкі і ўжо за сталом. Я мала іх помню.

*Чаму, салавейка, смущён, невясёл?
Што павесіў галоўку, зярно не клюёт?
Кляваў бы я зёрна, да коласа нет,
Пеў бы я песню, да голасу нет.
Залатая клетка душыла мене,
Маладая дзеўка сабе гуляла,
Гуляла, гуляла, сдзелалась бальна.
Крычала, гукала: падай доктара!
Прыязджает доктар, парань маладой,
Пытаецца ў дзеўкі, чым дзеўка бальна,
Яна не здарова, сама чуць жывала.
Годзе табе, дзеўка, доктара займаць,
Пара табе, дзеўка, замуж ідци.*

2 р.

*Вышла з дому ў дом чужы,
За мужам я вышла ў дом яго.
Два гады жыла нармальна я,
На трэці годзік зажурылася,
Да радзімай мамы запрасілася.
Сдзелаюсь кукушкай, дамоў палячу,
Сяду за калітку, буду кукаваць.
Выйдзе з дому маці ваду браць,
Мяне ўвідзе, возьме назад.
А не вышла маці, выйшаў меншы брат.
Што ў та кукушка жалабна пяе,
Так сэрца сжымае.*

2 р.

*Запісана ў в. Грабаўка Гомельскага р-на
(перасяленка з п. Гібкі Веткаўскага р-на),
ад Чварковай Таццяны Паўлаўны, 1935 г.н.,
студэнткай Вальчанка В.*

Сваты

У сваты хадзілі ў суботу вечарам, часцей толькі мужчыны: сват, жаніх, бацька жаніха, хросны, брат і другія.

Сваты павінны былі паказаць жаніха з лучшага боку, даведацца ў дзяўчыны аб яе намеры. Пры размове дзяўчына не даўжна была прысутнічаць. Кагда сваты просяць паказаць нявесту, то да іх выходзіла спачатку падруга нявесты, але сваты не саглашаюцца на эту і тады выходзіла сапраўдная нявеста. У знак сагласія нявеста дарыць ручнік бацьку, а касынку маці. Еслі дзяўчына не саглашалася, то яна выносіла гарбуз.

Заручаны

Заручыны праходзілі ў доме нявесты. Ад заручын да вяселля нявеста далжна насіць толькі заплеценую касу. Гэта значыла, што нявеста прашчалася са сваім дзяўчым жыццём.

Вяселле назначалась праз дзень пасля заручча. Перад вяселлем пякуць каравай. У суботу дзяўчына запрашала падружак “на вянкі”. Падружкі шылі фату, рабілі цвяты для каравая, дружкоў жаніха.

Жаніх “на вянкі” прыязжаў з падаркамі. Ён павінен быў выкупіць фату. Потым усе садзіліся за стол, спявалі песні.

З выпечкі каравая пачыналась вяселле. Каравай рабілі круглы, упрыгожвалі птушкамі, кветкамі, пляцёначкай.

Потым яго пасыпалі зернем. Каравай абвязваўся ручніком. Каравай пяклі каравайніцы. Таму каравай павінны былі выкупаць брат жаніха ці нявесты. Потым было вяселле.

Падаркі спачатку дарыў бацька, маці, потым усе. Жадалі шчасця, здароўя, любvi.

Рэгістрацыя браку праводзіцца ў сельсавеце. Маладых сустракаюць хлебам-солью. После слоў старшыні Савета аб заключэнні браку маладыя абменьвалісь кольцамі, танцавалі вальс. Потым маладыя ехалі дахаты, дзе вяселле прадаўжалась. На вяселлі крычалі “горка”, пелі песні, танцавалі.

*Ой, ці жаль матулю, ці не жаль...
Ой, ці жаль матулю, ці не жаль,
Ці тваё сардэнъко не вяне?
Ці тваё сардэнъко не вяне,
Што тваё дзіцятка не гляне?
Як села ўчора з вячора,
То сядзіць сягоння смучона.
Спусціла ачэнькі да зямлі,
Палахыла ручкі на прыпол.*

*Палахыла ручкі на прыпол,
Цяжска сатхнула – Божа мой!*

На другі дзень жаніх сабіраецца да нявесты. Бацькі нявесты даюць ёй прыданае. Потым апяць вяселле. После вяселля нявеста ехала да жаніха ў хату жыць.

*– Ты, дзевачка, малада,
Ты ўчора была весела,
А сёння стала смутна.
– Як жа мне, дзевачцы, вясёлай не быць?
Абсела чужына, уся хлопчыкава радзіна:
Па левы бачок – хлопчыкава золвіца,
А по правы бачок – хлопчыкава сястрыца.
Садзіцесь, дзевачкі, на вазы,
Пакідай мамачыны наравы:
Адзін – вячоркі,
Другі нораў – вонраткі,
Трэці нораў – гулянкі,
Цяжскія, важскія ўздыханні.*

*Запісана ў в. Глухаўка Веткаўскага р-на
ад Паўлючэнка Тацянны Міхайлаўны, 1953 г.н.,
студэнткай Стапенец В.*

У сваты з жаніхом ехалі яго бацькі, хросныя, браці ці сёстры. Свата выбіраў жаніх. Лічылася, што нельга гуляць вяселле ў маі, каб маладыя ўсё жыццё не маяліся.

Маладая павінна была дарыць падарункі блізкім родзічам жаніха. Гэта мог быць ці абрэз матэрыйялу, палаценца, платок і г.д.

Каравай мясілі толькі пажылыя жанчыны, якія былі шчаслівыя ў браку. Калі каравай удаваўся, то лічылася, што жыццё ў маладых будзе добрае і багатае. Малады з сябрамі ехаў да дому маладой. Сяброўкі маладой прыдумвалі розныя перашкоды для маладога, які павінен быў адкупацца грошамі, канфетамі ці водкай за тое, што не мог пераадолець перашкоды.

Каравай выносіў сват, ставіў на стол перад маладымі. Купляць каравай прыходзілі спачатку радзіцелі і родственнікі маладой, а потым жаніха.

Пасля заканчэння свята дома фату маладой павінна была снімаць свякроў, а свадебнае плацце нельга было кідаць як зра, а вешаць на вешалку, каб уважаў муж.

Трэці дзень зваўся “пята”. К родзічам маладой прыходзілі гості і прыносялі з сабой курыцу, якую потым варылі і елі. Пелі песні:

*Сыпце пшаніцу ў новае карыта,
Карміце коні ў вялікую дарогу.
Поедзе хлопчык да новага роду,
У новым родзе троє варот новых.
У первыяе варота – што сонейка взойдзе,
Другіе варота – што месячык взойдзе,
Трэція варота – што хлопчык взойдзе.
Як сонейко будзе – цёпленько будзе,
Месячык засвеціць – светленько будзе,
А хлопчык узыйдзе – веселенько будзе.*

*Там пасціла Танночка гусі,
Там пасціла ў белым кажусі.
Пасціла – пагубіла,
І сама заблудзіла.
Заблудзіла ў бару,
Прыблудзілася к Іванкаваму двору,
Прыблудзіла к сеци, к Іванкавай клеці,
Там Іванко разуваеца,
І ена его да й пытаеца:
– Ці не место легci
Ў цесавай да й краваці.
– Йе место, хоць маленько,
Коле цябе, маладзенъке.*

*– Ці табе, Іванко, кот вочы выдраў,
Як ты плахую жонку выбраў?
– Я ехаў уночы,
Да не бачыў у вочы,
А яе стало відно,
Дык мне стало стыдно.*

*Ой, над калінаю мосцік,
Цераз цябе ехаў невядомы госцік.
Мосцікам ехаў – мост нагінаўся,
Лесам ехаў – лес угінаўся.
– Чый это сын едзе?
– Каму зяць будзе?
– Мой сын едзе, ваш зяць будзе!*

*Запісана ў в. Глыбаўка Веткаўскага р-на
ад Рабікавай Еўдакіі Фёдарараўны, 1935 г.н.,
студэнткай Тачылкінай Я.*

Свадзьбы звычайна гулялі на Каляды ці Тройцу. Тройца ета самыя свадзебныя дні.

Сваты

У сваты жаніх ідзець, бацька, матка яго, бяруць з сабой сватоў штук двох, трох. Шуцюць так: “Заблудзіліся з дарогі, пусціце начаваць ці пагрэцца. Ці прадаецца ў вас цёлачка, у нас бычок ё?”

У сватах згаварваліся, калі свадзьбу дзелаць, калі што. Хадзілі ў свату. У той жа дзень і заручаліся, еслі сагласныя. Еслі не сагласныя, то бацька казаў, што не аддадзім, ці – не пойдзе.

Зборная субота

Зборная субота – ета перад свадзьбай. Для дзевак дзелалася вечарынка ўвечары. Ёлку дзелалі, прыбіралі. Іх частавалі, гармошку нанімалі, танцевалі, ета называлася зборная субота. А на свадзьбу ўжо дзяўчата, пакуль нявесту на каравай вядуць, а тады ўжо бабы старыя пяюць:

*Дамоў, дзеўкі, дамоў, сучкі,
Ідзіця, прадзіця, на нас не глядзіця.*

Ёлку як нявеста зломя, то будзе верх імець над мужыком. Так, бывала, сваты ідуць ёлку выкупляць, а тады нявесту, дык сваты стараюцца, каб маладая не зламала верх, а яна тады стараецца, штоб зламіць верх.

Калі едуць з-пад вянца ці к маладому, маладых абсыпаюць жытам.

Пасад

На пасад кладуць кажух на кут вывернуты, касматы, содзюць маладых, пяюць:

*Шла Маша на пасад,
Махнула на падруг рукавом,
Падружскі мае, расступіцесь,
Будзе мяне мая мамачка дарам дарыць,
Во такім дарам – пасадам,
Во такім дружкам – Ванечкам.*

Калі на пасад содзюць, касу маладой расплятаюць. Расплятае брат, калі ёсць, калі не, то пляменнік, а жаніх ужо яму плоціць гроши, што касу расплёў. Свякруха ўжо тады, як касу расплялі, завязвае нявесце платок.

Сватоў перавязваюць, вызываюць каравай дзяліць. Спачатку бацька родны, матка, бліжэйшыя родственнікі, а тады ўжо дальніх вызываюць, друзей.

Каравай даюць маладым ламаць ілі кусаць: хто больш укуся, жаніх ці нявеста, той будзе больш верх імець.

Трэці дзень

На трэці дзень едуць на двор к бацькам нявесты і жаніха карэнне драць. Ловяць курэй, скубуць. Раскладаюць касцёр на дварэ, пер'е ета рассыпаюць па двару, а не, дык бацьку, маткі за пазуху сыпяць ета пер'е. Курыц варуць, разліваюць кусочкамі ў міску тую куру.

Абрад “Драць карэнне”

Раскажу вам, як я драла карэнне. Канчаецца свадзьба – карэнне драць. Надзяю штаны, надзяю лапці, дзелаю сабе горб на плячах, бараду прычаплю, шапку выварачваю і пайшла курэй лавіць. Паймаю курыцу за галаву, вазьму, як крутану, кіну. А тады ўжо ёсьць такія бабы, якія скубуць. Гэта ўжо счыталася ўжо, што ў том дварэ адгулялі.

Стукнулі, грукнулі ва дварэ.

– *Паглядзі, мая мамка, ці не па мяне?*

– *Па цябе, мая донечка, па цябе.*

– *Гатуй, мая мамачка, кублік мне.*

– *Едзь, мая доњка, без кубла,*

Ты мне кудзельку не скубла.

– *Скубла, мамачка, шамацела,*

Ды і замуж даўно хацела.

Што з гары, гары крутыя

Беглі конікі вараныя,

Везлі карэту сіняю,

Венчалі Танечку сілаю.

Не так сілаю, як за гроши,

Што яе Ванечка хароши.

Ён харош, харош, невялік,

Купіў Танячцы чаравік.

Выйдзі, мамачка, паглядзі,

Што мы табе прывязлі.

Прывязлі табе варонку,

Ці падоена кароўка?

*Прывязлі табе нежачку,
Ці замеся яна дзежачку?*

*Запісана ў в. Данілавічы Веткаўскага р-на
ад Дзмітрачковай Тамары Кузьмінічны, 1936 г.н.,
Чуяшковай Любові Кузьмінічны, 1933 г.н.,
студэнткамі Кушнаровай К., Булдзінай М.*

Сваты

Прыходзяць сваты: бацька, матка, жаніх, хросны, бяруць з сабой хлеб-соль, гарэлку. Прыходзілі прыбраныя і пыталі: “Ці прадаецца тут якая авечка ў гэтым двары?” Сватам давалі падаркі, хто што. У жаніха быў старшы дружок, у нявесты – старшая падруга. Каравай абязацельна дзелалі ў дзень свадзьбы, дома пяклі. Кожу пераварачвалі і садзіліся, каб дзецы былі кучараўы. Ёлку прыбіралі, плялі, гэта значыць нявеста была дзеўка. Ёлку ўюць, дзеўкі пяюць песні, а жаніх ім падаркі дае, каб тыя аддалі падругу. А нявеста сядзела пад ёлкай.

Матка сустракала з іконай, бацька з хлебам-соллю, хто болей адкусіць, той і гаспадар. Цалуюць ікону, благаслаўляюцца і ідуць у хату.

Вянчанне. Каравай Бяседы

На коні едуць да вянца. Цябе абсыпалі канхветамі, жытам, пшаніцай. Прыйбіраюць нявесту і едуць к вянцу. Нявеста, на ёй плацце красівае, хвата длінная. У царкве бацюшкага тро разы абводзіў маладых вакол стала. Свечкі паляць пры вянчанні, калі дзве роўненъка гараць – усё добра будзе, няроўна – хтось памрэ.

Падаркі дарылі, кагда каравай быў. Первых вызывалі на каравай бацьку з маткай. Маладыя бяруць пасцель, падарункі і едуць да жаніха. Нявеста там і застаецца.

После вяселля на втары дзень прыглашаюць, штоб на бяседы.

*Запісана ў в. Залаты Рог Веткаўскага р-на
ад Раманавай Марфы Іванаўны, 1913 г.н.,
студэнткамі Драбышэўскай М., Касюцінай М.*

Вяселле ў Мясаед гулялі. Кроме пастоў, у любы час.

У сваты хадзілі бацька, матка, сват, браты і дзяды. Ішлі і к нявесце з гарэлкаю, з песнямі. Пагавораць і ўсё. Калі нявеста не згодна, выносілі тыкву. Но ета было не часта.

У нявесты хвата была длінная. А вянок з цвятоў, лентаў было багата. Дзеўкі, калі яго рабілі, спявалі.

Калі нявеста была сірата, то пелі спецыяльныя песні. Гукалі матку, калі яе не было:

*Прыдзі, матка, да дзіцяці
Ў пуць праважаці,
Здароўя жадаці...*

Каравай на вяселле быў красівы, бальшы. Украшаны рознымі птушкамі, кветачкамі. Яго заўсёды пеклі замужнія жанчыны. Дзялілі каравай ва время гуляння. Дзяліў сват. Госці вадзілі банкеты, прыглашалі друг друга ў госці.

У час пасада спявалі. Нявеста плакала: “Ой, куды ж ты мяне адсылаеш ад сябе, ад сябе?”

Калі малады едзе да маладой, то многа песень пелі. І жаніха не пускалі ў пакой, а нявесту хавалі.

Калі маладыя ехалі да вянца, то ў доме спявалі, гатавалі ежу, чакалі маладых. Жалобныя песні выконваліся, і як вып’юць – таксама.

*Ой, аглянешся, маці,
Што не ўсе ў хаці...*

Песні на вяселлі прысвячалі маладым, а таксама іх бацькам.

*Запісана ў в.Палянаўка Веткаўскага р-на
ад Целяпнёвой Е.С., 1931 г.н.,
Валасянкінай А.І., 1921 г.н.,
студэнткай Валасянкінай Ю.*

Сваты

Сваты прыходзілі і гаварылі: “Вот у ваш двор збегла аўца чужая, нам нада з ёй пазнаёміцца, можат вы аддасце?” Радзіцелі атвячают, еслі харошы пан, то аддадзім, і дагаварываюцца. Сваты прыносяць водку.

Ужо калі свадзьба назначана, убіралі елку (малую). Прадавалі елку-дзеўку. Тую елку сваты сватаюць. Дзеўкі сядзяць кругам елкі. Сваты даюць столькі дзеняг, а дзеўкі пяюць пад елкай песні і не аддаюць. Ну, яны ўжо якіх канфет дадуць. Елку ўжо прадаюць, а патом усе сядзяць за столом, а елка стаіць аддзельна. Спываюць дзеўкі:

*А ў барку, барку,
На жсоўтым пяску,
Там стаяў явар тонкі высокі, 2 р.
Ай, тудой ішоў мальчышак з ружс’ём,
(называлі імя)
Он ішоў, ішоў, спатыкаючы,*

*Сваёй дзевачцы ўлыбаючы,
Ні бій орлічка, дзевачка,
Прымі да сябе ў госці яго.*

Каравай

Пяклі каравай. Падносілі на падносах. Вызываюць пару, становяць удаваіх, наліваюць дзве румкі водкі. Разразаюць хросныя каравай, дзеляць, і па кусочкам на тарэлачке падносяць. Кладуць гроши тыя, хто каравай прынімают і жадаюць: “Шчасця, долю, благапалучыя. Штоб бульбы цэлае падполле і дзяцей цэлае застолле”. Дарылі на каравай:

*Я дару табе зялёную рошчу,
Штоб зяць любіў цёшчу.
Дару табе курачку-квактуху,
Штоб нявеста любіла свякруху.*

Сустрэча маладых

Пасля царквы маладых на варотах страчалі хросныя з іконай і водкай. Страчалі хросны і хросная, да толькі штобы неразвадныя. Наліваюць маладым чаркі. Яны б’юць, кідаюць румкі пад ногі і б’юць, штоб шчасце было. І водку, што наліваюць, б’юць. Маладыя водку не выпіваюць. А етыя людзі, што з заду ідуць – падвадныя, водку ўжо л’юць на лошадзь, калі на лошадзі, а то на машыну.

Нявесце запляталі косы ў дзве касы. Пелі песню:

*Тонечка, пастай ў сястрыцы,
Косачку распляці.
Устань, Ванячка, не пячалься,
Усё сястрыцы пажалай.*

Сабіраліся ўжо на трэці дзень свадзьбы, хадзілі, хто ўчаствуе ў свадзьбе, сабіралі: хто кур дасць, хто сала. Сабіраюць і ў нявесты ўсё вараць. Сабіраюць усіх, маладога і маладую.

Калі праважалі нявесту да дому жаніха, то прашчаліся, плакалі. Песні не пелі. Жадалі ўсяго харошага, штобы малады любіў маладую: “Штоб ты, мая дочачка, гадзіла ўсім: і свякрусе, і свёкру”.

Еслі водзяць па дварах, то шла свадзьба і нядзелю. А вот так гаварылі: “Я, хросны, хачу свадзьбу к сабе прыгласіць ілі я, брат, сястра, дык прыглашаюць, у адным двары танцуяць, гуляюць, музыка грае, па ўліцы ходзяць, валачобныя пеяць ідуць:

*Валачобныя, людзі добрыя,
Хрыстос васкрос – сын Божы.
Валачыліся, замачыліся,
Хрыстос васкрос – сын Божы.
Не дасі коня – вылязе вока,
Хрыстос васкрос – сын Божы.
Не дасі яйца – іздохне аўца,
Хрыстос васкрос – сын Божы.*

У жаніха нявесту сустракалі так. З блюдам выхадзіла свякроў і хросная, на парозе палаценца расцілалі і жадалі: “Мы цябе прыглашаем, чтобы дзяліцца ў гэтым двару з нашай сям’ёй, чтобы жылі крэпка з нашым сынам, чтоб не мелі ні гора, ні бяды. Прынімаем цябе за родную дачку, сястру”. Нявесту праводзілі к сталу, яна ідзе з малой іконай, ставіць ікону на кут, перахрысціцца, яе благаслаўляюць.

*Запісана ў в. Рудня Стубунская Веткаўскага р-на
ад Гулевіч Франі Іванаўны, 1922 г.н.
студэнткамі Драбышэўскай А., Прыходзька А.*

Змовіны

Раней цікава праходзіла вяселле. Зараз таго нямашака. А жалка. Нельзя забываць на традзіцыі.

Палюбліся хлопец з дзеўкай. Рашилі пажаніцца. Бацькі маладога ішлі да дзеўкі ў сваты. Як сям’я багацейшая, то бралі з сабой сваякоў ці дзядзек, цётак. Неслі з сабой хлеб ды соль. Тут праходзілі змовіны. Дагаварываліся, у які дзень будзе свадзьба. Патом накрывалі стол. Дзеўка адорвала сватоў падаркамі. Абычна бацьку жаніха давалі сарочку, а матцы – адrez на плацце.

Вяселле

І вот настал дзень вяселля. Абычна пачыналі гуляць у суботу. Як толькі пачынала вечарэць, да нявесты збіраліся дружкі. Многа прыходзіла іх. Абычна чатырнаццаць дзяўчат. Тут яны дзяліліся на дзве группы. Адна з іх (сем чалавек) заставалася ў хаце нявесты, а астатнія ішлі ў хату да жаніха. Не з пустымі рукамі ішлі. Каждай з дружак нявеста давала хатылёк – вузялок, куды паклала вышываныя ручнікі, саматканыя ручнікі і абрусы, сурвэткі, фіранкі на вокны, брыжы на абразы, брыжы на печ, шырмы (хаты часта не перагарожвалі сценамі, для гэтага вешалі шырмы). Усё гэта нявеста рабіла сваімі рукамі.

Кагда дружкі прыходзілі ў жаніхову хату, даставалі ўсё з вузялкоў і ўкрашалі хату. Тут жа, у хаце, быў сам жаніх і яго прыяцелі (столькі ж хлопцаў, колькі прыйшло дзяўчат). Хлопцы памагалі развесхаць усё прынесене ў хаце. Затым, як што робіцца ў хаце, пад вокны прыбягалі паглядзець суседкі. Нада ж усё абсудзіць, ацаніць, пахваліць нявесту-рукадзельніцу і дружак за іх умельства, усё добра ўкрасіць. Калі хата была прыбрана, накрывалі на стол. Тут хлопцы з дзеўкамі частаваліся ўсякімі закускамі, выпівалі, спявалі песні, жартавалі, нават танцевалі. Потым, усе разам з жаніхом ішлі к нявесце, да яе хаты.

Дзяўчаты, якія засталіся ў хаце нявесты, займаліся сваімі дзеламі. Ім нада было прыбраць ёлку. Добра, калі была зіма, на Сожы быў лёд. Свайго ж лесу каля вёскі тады не было. Толькі за ракой, за трэх кілометраў. Дык перабег па лёдзе ў лес ды й прынёс ёлку. А як ёлкі не было, ссякалі проста вішаньку і прыбралі яе. Цацак раней не было, таму рабілі ўсё самі. Склейвалі цэпачкі з цвятнай бумагі. Вешалі на галінкі бублічкі, яблачкі – у каго што было. Потым прыбраную ёлку ставілі ў кут. Прывеска ёлка, я думаю, сімвалізавала прыгажосць, а можа, дабрабыт нявесты. Для дзяўчат накрывалі стол, частавалі іх. Хутка прыходзілі хлопцы з дзеўкамі з хаты жаніха. Дзяўчаты, якія былі ў хаце і якія прыйшли, становіліся ланцужком, закрываючы сабой нараджаную елку і нявесту. Жаніху трэба было выкупіць значала дрэва, а потым сужанью. Дзяўчаты з смехам жартавалі, таргаваліся з жаніхом, каб большы выкуп палучыць: “Ты паглядзі, якая прыгожая наша ёлка, такая ж прыгожая і нявеста. Плаці нам за яе”. Жаніх упарціўся і кідаў пятакі, мелкія грошикі. Дзяўчатам таго было мала. Яны патрабавалі папяровыя гроши. Жаніх даваў рублёвыя гроши. Палучыўшы выкуп, дзяўчаты вынослі ёлку і ставілі яе на стол. Первая дружка выводзіла нявесту за руку, а дзяўчаты спявалі:

*Цераз сіняе мора ляжыць кладачка ялова,
Ой, люлюшкі, ой, люлю,
Ляжыць кладачка ялова.
Цераз тую кладачку ніхто не праходзіў,
Ой, люлюшкі, ой, люлю,
Ніхто не праходзіў.
Перайшоў, перайшоў малады Лявончык,
Перавёў, перавёў Настусю за ручку.
Ой, ты, Настачка-душа, да чаго ж ты хараща,
Ці ж ты пойдзеши за мяне,
За такога малайца, за Лявонку, за купца?*

Жаніх браў нявесту за руку. Да маладых падходзілі ўсе дружкі і дружкі. Дзяўчаты заводзілі новую песню. У песні яны пералічалі ўсю радню: тут быў зварот і да маці, і да братоў, і да сясцёр, колькі ў каго было.

*Ой, рута мая, дробна зелена,
Некаму падабраць,
Прасі, Настачка, мамачку
Дробную руту падабраць.
– Не буду мамку прасіці,
Не ўмела мяне расціці,
Ні расціці, ні гадаваці,
Ні ў сваім доме дзяржсаці.*

Далей ішоў зварот да астатніх членаў сям'і: братоў, сясцёр. Спяваючы гэту песню, нявеста ажно аблівалася слязамі, плакала. Песня працягвалася зваротам да маладога:

*Ой, рута мая, дробна зелена,
Некаму падабраць.
Прасі, Настачка, Ляронку
Дробную руту падабраць.
– Ой, буду Ляронку прасіці,
Ён мяне будзе расціці,
І расціці і гадаваць,
І ў сваёй хаце дзяржсаць.*

Пасля пачыналіся жарты, гульні, танцы, рассказвалі анякдоты, спявалі аж да самага рання. Пасля расходзіліся па дамах. Жаніх тожа ішоў у сваю хату.

На другі дзень збіралася ўжо ўся радня і госці, але па розных хатах: жаніховы ў хаце жаніха, а ў хаце нявесты – яе радня. Стараліся накрыць добрыя сталы, каб лепш пачаставаць гасцей. После ўсе з хаты жаніха ішлі ў хату нявесты. Свадзьба прадалжалася тут. Нявеста дарыла ўсім з радні жаніха падаркі: хусткі, сукенкі, сарочки, атрезы. Дарыла бацькам, братам, сёстрам, родным дзядзькам ды цёткам. Усе садзіліся за сталы, выпівалі, частаваліся, танцевалі, спявалі. Пад канец вечара дзялілі каравай. Для гэтага старэйшы з жаніховай радні вызываў сваіх, а старэйшы з радні нявесты – сваіх. Гасцям падносілі чарку. Тыя выпівалі, віншавалі маладых, давалі напутствія, дарылі падаркі, гроши. Кагда каравай быў падзелены, да хаты пад'яджала падвода з канём. Дзяўчаты аглоблю, воз украсілі лентамі, цвятамі. Грузілі прыданае нявесты: падушкі, коўдры, абрусы, ручнікі, сурвэткі, даматканыя посцілкі, розныя транты. Садзіліся на падводу жаніх з нявестай і ехалі ў хату жаніха.

На гэтым вяселле не канчалася. Прадалжалася цэлую нядзелью. Кожны наступны дзень наладжвалі банкет родныя дзядзькі і цёткі. Бывала, што і па два банкеты за адзін дзень праходзілі. На банкеты ішлі маладыя, іх

радня, госці. Па дарозе весялліся, спявалі, гралі музыкі. Тут гармонік быў, і гітара, і мандаліна.

Кагда адгульвалі ўжо паследні дзень, нада было вываляць маладых у пыле, у попеле, сажы. Чым больш гразнымі яны будуць, тым багацейшая будзе іх жызнь. А яшчэ, пакуль нявеста не паднялася з зямлі, хапалі гаршок і білі яго над жыватом нявесты, каб была пладвітая і багатая.

Цэлы тыдзень па вёсцы чуліся песні, танцы, смех, жарты. Усе жадалі маладым шчасця, долі, багацця, дабрабыту. Было весела і цікава за ўсім назіраць. Добра было і ўчастваваць. Шкада, што зараз ужо няма такіх звычаяў і забываеца тое, што было раней.

*Запісана ў в. Старое Сяло Веткаўскага р-на
ад Барсуковай Галіны Фёдараўны, 1937 г.н.,
студэнткамі Каляснёвой І., Ваўчок А.*

У сваты прыходзілі. Нявесту сваталі, а яна падаркі дарыла свацьям. Прыйзджае жаніх, забірае нявесту, прыданае ў сундуках бяруць, калі багацейшая, і едуць у царкву. Пасля да жаніха. У доме жаніха сваты развешваюць рушнікі па сценах, разлажалі скацерць.

– О, багатая нявеста, – маглі сказаць, хто бачыў прыданае.

– О, не, бяднеханьская, – калі мала чаго было, лезлі ў дом прама з вуліцы ўсё, штоб хутчэй пабачыць усё.

З-пад вянца развязвалі касу вечарам, а назаўтра чапец адзявалі, чэпчык такі. У нас да вайны вянчаліся, а пасля – не. Я вянчалася яшчэ.

У мяне была не свадзьба, а кіно нейкае! Пры немцах, калі дзеўкай была, то маглі ў Германію паслаць, а калі замужам, то дома застацца магла. Быў у мене жаніх, але матка яму не разрэшвала жаніцца ў час вайны, толькі пасля. А да нас з Гомеля прыйехала сям'я з двумя сынаўямі, рабілі нейкую справу ў вёске за прадукты, ды там ня знаю. Як узналі пра гэтае, дык да мяне ажно прыйшло двое сватоў! Да, адзін мой жаніх з вёскі, а другі – гэты з Гомеля.

Спачатку прыйшлі сватацца з Гомеля. Ужо шумелі, танцавалі. А тый узнаў, што сваты ў мяне, ды пайшоў вешацца, а матка яго да суседзяў пайшла за дапамогай. Адбіralі мяне ад того, такая была каніцель! Пасадзілі гомлянскага на гармошке іграць, забаялася ў Гомель ехаць, засталася ў вёскі, і пражыла яшчэ трыццаць пяць гадоў у ёй. Вось, як мне чуць руکі па локаць не паадкусвалі яны!

*Запісана ў г. Гомель
Кротавай Хрысціны Данілаўны, 1919 г.н.,
ад перасяленкі з в. Шарсцін Веткаўскага р-на
студэнткай Варанец К.*

Калі дзяўчына была згодна з жаніхом, штоб яны пажаніліся, прыходзіў чалавек, які называўся сватам, а калі ў дом прыйходзіла жанчына, то яе

называлі свахай. Яна заходзіла ў хату, дзе жыла гэта дзвешчка, і пытала ў яе атца і мацеры:

– Наш пеўнік загнал к вам рыжаю курачку. Ці можна нам забраць яе назад? (Іменна рыжаю, таму што ў нас лічылася, што так трэба аб нявестцы гаварыць. Гэты колер сімвалізаваў печ і полымя, тую печ, якую яна будзе тапіць і свёкра са свякрухай карміць).

Калі паміж жаніхом і нявестай была поўная згода, ім нічога плахога не гаварылі і вялі іх у сарай. Так было трэба, гэта лічылася сімвалам будучага дабрабыту маладых. Але маладая заставалася ў хаце. Калі свата і жаніха выводзілі з саarya, прыводзілі маладую. Яна была вельмі прыгожа наражана, абавязкова надзявалі ўсялякія лентачкі, абвязвалі імі валасы. Гэта рабілася для таго, каб дачка родны дом знала і будучага дома не цуралася. Калі ў сваты прыйходзіў сват, тады ён громка стукаў у вароты, і ён павінен быў крычаць. Лічылася, чым грамчэй сват крычаць, tym болей шчасця будзе ў маладых. Сват яшчэ мог гаварыць так:

– Я сваю цёлачку гнаў дамоў, а яна да вас прыблудзілася.

Пасля выходзілі радзіцелі маладой, паказывалі ўвесь двор, жывёлу, каб сват не сказаў, што маладая бедная. Потым вялі сватоў у хату і добра частавалі. Тут ужо выводзілі маладую. Як толькі сват уваходзіў у хату, з'яўляўся жаніх. Сват не павінен быў уваходзіць у хату без жаніха. Ён хаваўся каля дома нявесты. Было такое павер'е: калі бацька маладой і яе маці вывелі нявесту і ў гэты час не зайшоў жаніх, гаварылі, што ў іх не будзе дзетак ці яны не будуць разам жыць.

Калі ў сваты прыйходзіў сам сват, то ён браў пугу і пасля сватання біў трыв разы аб парог, каб маладая дом глядзела і з чужымі мужчынамі не гуляла. Калі ў сваты прыйходзіла сваха, яна брала яічкі і клала іх у карзіну, і сыпала зерне, для таго, каб у дому дзеткі радзіліся, і ў дому вадзілася.

Калі сватанне заканчвалася, сват ці сваха пелі песню: “Мы прыйшли к вам з добрым багацтвам, ад вас і пойдзем...” (гэтыя слова паўтараліся 3 разы). Пасля радзіцелі нявесты ставілі на стол розныя стравы і частавалі сватоў. Сваты павінны былі сядзець за столом, пакуль сваха ці маці маладой не павяжка палаценца цераз плячо. Тады сваты развітваліся і дагаварваліся аб заручынах.

Калі прайшло сватанне, назначалася дата заручын. Заручыны ў нашай вёсцы называліся “ручнікі”. Ручнікі павязваліся куме з кумам. Гаварылі, што з гэтага моманту маладая ім радней за родную дачку. Жаніх павінен быў падарыць мацеры нявесты харошы прыгожы платок, а нявесце – пярсцёнак ці завушніцы, каб маладая не баялася яго крыка і яго громкага голаса. Калі жаніх дарыў вельмі драгі падарунак, гэтым ён даваў ведаць, што ён горды, і тады дзяўчына баялася будучага мужа.

Самай абавязковай стравай на вяселлі быў “кісель-халадзец”. Кісель павінен быў быць густы і яго трэба было рэзаць нажом. Калі ён не быў парэзаны нажом, лічылася, што ў маладых не будзе шчасця ў будучай жызні.

Вечар напярэдадні вяселля ў дзяўчыны называўся “гаратнік”, таму што дзяўчына развітвалася назаўсёды з падружкамі, з маці, з родным дваром. Абавязкова будучая маладая плакала на гэтым вечары, а калі ёй было радасна і смешна, лічылася, што яна будзе дрэннай гаспадыняй.

Жаніх таксама святкаваў свой вечар. Ён сабіраў дружкоў, браў гармонь і хадзіў па вёсцы, у якой жыў, усе гуртам пелі песні. Так яны павінны былі абайсці ўсю вёску і вярнуцца да маста. Калі прыйшлі, жаніх крычаў:

– Жонка мая, добрая, жонка мая, верная, не хадзі нікуды.

Была яшчэ вельмі цікавая песня, у якой былі радкі са словамі:

*Ой, другія-таварышы,
Развітваюся з вами,
Са сваёй хатай,
С роднай мамай і бацькам,
І, мілыя, з вами.*

Напярэдадні вяселля калісь хадзіла ў баню тая дзеўка, якая была не на чесці. Яна абмывала свае грахі, а часцівым нельга было ішці, таму што яна была “памытая” са сваім жаніхом пасля вяселля.

Каравай пяклі за дзень ці два да вяселля. Лічылася, што калі каравай будзе мяккі, калі будзе рассыпацца, то такой жа недаўгавечнай і рассыпчатай будзе іх каханне. Калі каравай цвёрды (але не зусім чэрсты), то і каханне будзе назаўсёды, і маладыя будуць жыць разам усю жызнь.

Увесь час у нас у вёсцы каравай пяклі маці маладой і кума, а памагаць магла сваха ці сват. Заўсёды каравай упрыгожвала маці маладой “хлебнымі цвятамі”. Рабіліся яны з цеста без усякіх дражжэй на бульбяной заквасцы. Павярху суцэльным слоем сыпалі сахар і пшаніцу, памочаную ў мёд.

Дзеляць каравай сваха ці сват. У нас каравай дзялілі, калі садзіліся ўсе за стол. Калі ўсе выпівали па чарцы, пачыналася “адорванне”. Первых вызываюць “адорваць” бацьку і маці нявесты, а калі вяселле ішло ў хаце жаніха, то, па-перш, яго радзіцелі дарылі падарункі. Калі вяселле ішло ў нявесты і яе маці супраць, лажыла некалькі камяк (зусім мала грошай) і гаварыла:

– Мае дзеткі, я даю руб, а вы тысячу нажывіце.

Калі свякроў дала такой падарунак невестцы, ведала, што яна не хоча бачыць яе ў сваім доме.

*Запісана ў в. Янова Гомельскага р-на
ад Цімашэнка Ганны Міхайлаўны, 1931 г.н.
(перасяленка з в. Рэчкі Веткаўскага р-на),
студэнткай Жарносенка І.*

Ездзілі к нявесце. Сваталі дзеўку. Згаваряюцца да свадзьбы, гатуюцца. Прыйходзілі ў хату і казалі:

– У вас ёсць цёлачка прадажная?

– Ё.

– А ў нас бычок ёсць.

Сядуць, выпьююць. На заручынах усякія стравы былі: і рыба, і мяса, і сыры, і тварагі.

*Як пайду я ў новую канюшню,
Заседлаю каня варанога,
Прывяжу я каня і к тычыне,
Сам паеду да краснай дзявіцы.*

– Добры вечар, красная дзяўчына,
Ай, дзе ж твая няшчасная долечка?

– Мая доля вячэрае дома,
Павячэраўшы, спацечкі лажыцца,
К сцяне каменнай ліцом вараціцца,
А мне, маладой, слова не прамове...

Чыя ета рута-мята ?

*Чыя ета рута-мята, эй, за гарою?
За гарою, ой, зарасла рута-мята, эй, лебядою.
Лебядою, ой, чаго й ты, Манечка, эй, не палола,
Не палола, ой, чаго ты сваіх
Белых ручак не калола, эй, не калола?*

– Ой, дзевачкі, падружасячкі, не да мяты, не да мяты,
Бяруць мяне маладую,
Эй, да ад мамкі, да й ад мамкі.
Ой, дзевачкі, падружасячкі, не да лебяды, не да лебяды,
Ой, бяруць мяне, маладую,
Эй, на ўсе клапаты...

Каравай

Каравай учынялі, мясілі, печку тапілі, на хормах пяклі. А тады сваты на свадзьбе каравай дзялілі. Цвятамі якімі-небудзь украсілі. Маладых абводзілі паднявесніца і паджанішнік вакол стала тро разы. Садзілі на кажух, каб багатымі былі.

Радзіцелі маладых сустракалі пасля вянчання ў цэрквы. Зразу ў маладой гулялі, а на другі дзень – у маладога.

Абряд быў, што ў маладой куріцу бралі і вялі па сілу да маладога, круцілі яе, елі яе. Гулялі, пілі. Маладых абсыпалі аўсом, каб былі шчаслівымі.

*Запісана ў в. Янова Веткаўскага р-на
ад Малашанка Сафіі Харытонаўна, 1924 г.н.,
студэнткай Малашанка С.*

Гомельскі раён

Раней не пыталіся, ці любіць Васіль Ганну, ці Ганна Васіля. Бацькі дагаварываліся самі. У асноўным багатыя бралі багатых.

Сваты

Бралі куму, кума, там яко яшчэ дзядзьку і ехалі ў сваты да бацькоў нявесты. Там дагаварваюцца, хто што павінен даць, які пасаг.

Спачатку гулялі заручыны, а тады дагаварваліся, калі вяселле. Гулялі ў Мясаед, гэта значыць пасля Ражджства. Гулялі ўсім сялом. Спачатку ў доме нявесты. Потым везлі скрыню с прыданым да жаніха. Другі дзень вяселля гулялі ў хаце жаніха. Калі прыходзілі ў хату нявесты сваты, то спявалі:

*Ой, добры дзень,
Добрыя людзі,
Вось мы к вам.
Ці не заляцела
Наша вутачка к вам?
Ой, заляцела,
Да на шасток села,
Мы рады вам.*

Было такое, что аддавалі замуж сірату, то спявалі:

*Ой, хадзіла наша Манечка,
Ой, па саду,
Ды гукала свайго татачку,
На параду.
Устань, устань, татачка,
З сырое зямелькі.
Ды благаславі на шлюб
Мяне, молодзенъку.*

Пасля замовін дзяўчата-дружкі сабіраліся ў хаце нявесты, а хлопцы ў хаце жаніха.

Перад вяселлем дзяўчата завівалі велца. Гэта значыць, бралі маладую ёлачку або сасёнку. Ставілі яе ў вялікі бохан хлеба, каб не падала. Потым навешвалі на яе розныя ўпрыгожванні: бумажныя кветкі, стужкі, цукеркі, баранкі. Гэта, каб маладыя былі багатыя.

Калі прыязджалі на вяселле, то ставілі на стале перад маладымі ёлку. А маладых садзілі на покуце на вывернуты кажух. Гэта, каб былі багатыя. Да яшчэ і прыгаворвалі: “Каб і елась, і пілось, і на перадзе дулось”.

Калі маладую везлі на конях у дом маладога, то абавязкова перад хатай вывальвалі яе з саней у снег.

Маладых клалі спаці ў чулане на кажухах. Кажух ды пярыну – пад бок і кажухом накрываляліся. Спалі ў чулане, пакуль не прыйдзе час нараджаць дзіця.

На вяселлі спявалі і жалобныя песні пра цяжкі гаротны лёс жанчыны:

*А свякруха, то не маці,
Выпраўляла жыста жасі,
Выпраўляла жыста жасі,
Дай дзіціну с сабой браці.

А я, малада, жыста жала дапозна,
А ў вечары снапы зносіла.
Снапы зносіла, дзіця бросіла,
Калі дамоў ішла, то дзіціну не найшла.
Не пайшла я дамоў,
Да сустрэла трох ваўкоў.
Ой, вы волкі, мае волкі шэрья,
Ці не бачылі вы, волкі, да дзіціны маёй?
Первы кажса, я дзіціну ўвідаў,
Другі кажса, я дзіціну калыхаў,
Трэці кажса, я дзіціну разарваў.
Разарваў ты дзіціну,
Мне не быць без яе.
Разарваў ты дзіціну,
Разарві ты і мяне.*

*Запісана ў в. Глыбоцкае Гомельскага р-на
ад Крукавай Таццяны Іванаўны, 1931 г.н.,
студэнткай Аўхуцкай С.*

Жаніхоў бацька, матка збіраюцца, уся сям'я жаніхова: брат, сястра, еслі ё, і прыходзяць ужэ к нявесце. Нявесты матка ззывае сваю радню. І сватаюцца. З гарэлкай прыходзяць сваёй. Гэта ўжэ заручыны называеца. Высватаюць ужэ нявесту, тады дагаварваюцца, чeraз каторае время свадзьба.

Каравай ужэ гуляюць. Патом вызываюць усіх сваіх на каравай, хто гуляе. Каравай дзяліў той, хто быў назначаны: дзядзька са стараны жаніха.

Тады свадзьбы па цэлай нядзеле гулялі. Патом бяседы вадзілі. Кажды дзядзька з дружкамі перавязваліся ручнікамі. У панядзельнік, вторнік ето ўжэ водзюць бяседы. Дружкі к сабе ўсё водзюць, кажды к сабе ў хату. Гатуюцца: кабаноў білі, каўбасу сваю дзелалі. Накрываюць сталы. Гуляюць, п'юць. Тры-чатыры дні гуляюць. Вечарам збіраюцца ўсе, курэй

ужэ дзяруць. Кажды нясе па куры, рэжуць іх. Гатуюць абед і гуляюць ужэ апяць.

*Запісана ў в. Пакалюбічы Гомельскага р-на
ад Скачковай Зінаіды Фёдараўны, 1939 г.н.,
студэнткамі Бакланавай А., Балакішывай Ю.*

Вот у нашай дзярэйні сваты ідуць. Вот жыніхоў брат, калі ёсць, калі ёсць, то сістрын муж, шурын, бацька, матка і сястра ідзе. Прыходзяць у сваты: "Здраствуйце". Становяць хлеб і соль на стол і спрашываюць: "Сагласны вы, маладыя, быць замовіны?" – "Да". Вот мы тагда садзім іх за стол і п'ем за іх здароўе, і назначаем, кагда будзе свадзьба. Вот маладыя сагласны, назначаем число, калі яны будуць запісвацца ў сельсавеце. Через месяц – срок. Выдзержка ім месяц можа. А зараз такога нет. Маладыя гуляшчыя ўсе сталі. Раней было дабрэй жыць, чым цяпер. Вось. Канешне, дзвешушка зразу вот не гаварыла, што згодна, пазней тады. Свадьбы гралі вот зараз 27 лістапада. Тоже гэта Піліпаўка, стараліся ўседы больш у Каляды ілі пасля Пасхі.

Ну, у сваты прыходзілі і бралі гэтых сваты, калі ідуць к дзвечачкі, бяруць хлеб і соль, і водку. А ўже маладая і маць яе, і ацец гатуюць стол. Усяк жа было: і сала, і яйца вараныя, і якой салат, і капуста, і гуркі, памідоры.

*Запісана ў в. Раманавічы Гомельскага р-на
ад Шчыравай Надзеі Рыгораўны
студэнткай Анашкінай Н.*

У сваты хадзілі ў Каляды. Два тыдні шлі святкі. Гэта был перыяд выбара нявест, да Вадохрышча.

У сваты ішлі бацька, маці і сват – старэйшы паважаны чалавек. Ішлі яны ўвечары, з сабой неслі бохан хлеба, соль, рушнік і гарэлку. Прыйшоўшы да хаты, сваты стукалі ў вокны і прасіліся ўвайсці ў хату, выдаочы сябе за купцоў.

Зайшоўшы ў хату, пыталіся: "Ці тут можна цялушки купіць альбо не?". Гаспадары адказвалі, што тут можна купіць цялушки. Сваты клалі хлеб, соль, гарэлку на стол і пыталіся: "Ці прыміце вы наш хлеб-соль?" Калі гаспадары былі згодныя, то яны садзілі спачатку сватаў за стол, тады садзіліся самі. За столом пілі, елі і дамаўляліся, у які дзень будуць заручыны.

Заручаны

Заручыны ўжо праводзілі з гасцямі. Гаспадары звалі і саседзей, і радню, і сябраў. Заручыны жаніх з нявестай гулялі паасобку.

Заручыны пачынаюць гуляць з вечара і гуляюць усю ноч. На заручынах будучая нявеста адорвае гасцей падарункамі. Дамаўляліся аб дні

правядзення вяселля, дзе яго будуць праводзіць, колькі людзей будуць зваць гаспадары.

Спачатку маладыя рэгістралі свой шлюб у царкве, рэгістраў іх поп запісам у царкоўнай кніге і пазначаў вянчанне.

У дзень вяселля маладую наражалі яе дружкі ў хаце бацькоў дзяўчыны. Пелі песні, а старэйшыя жанчыны давалі настаўленні, як жыць маладой дзяўчыне ў шлюбе.

Маладога таксама наражалі дома ў яго бацькоў. Потым малады ехаў за нявестай да яе дому.

Вянчанне

Пасля гэтага маладыя едуць у царкву вянчацца. У царкву бацькоў маладых не пускалі, яны павінны былі сустракаць іх дома. Пасля вянчання маладыя і іх госці павінны былі заехаць спачатку да дому маладой – гэта абазначала сімвал кальца. Т.е. маладыя рабілі такі сімвалічны круг: дом маладой – царква – дом маладой. Калі маладыя не зробяць такога, то як бы разарвуть абручальнае кальцо.

Пасля гэтага маладыя ехалі на месца свадьбы, альбо заставаліся ў дому маладой, дзе і будзе праходзіць вяселле. Ад вянца маладых сустракаюць бацькі маладой. Спачатку абсыпаюць іх збожжам, збожжа кладуць у карманы маладому, каб грошай шмат было. Затым маці маладой дае пацалаваць ікону маладой і маладому. Затым даюць ім рукі памыць, каб яны рукі павышіралі адзін аднаму, і сажаюць іх за стол. Пасля ўжо запрашаюць гасцей за стол.

Рассажваюць гасцей так, каб яны не сядзелі адзін к аднаму спінамі, а то кажуць, калі спінамі пасадзіць, пасварацца сям'я маладога і сям'я маладой. З вясельнымі песнямі маладых і гасцей частуюць бацькі да вечара.

Каравай пякуць маці маладой, дружка маладой і бабуля – самая старэйшая і паважаная, к яе мненню ўсе прыслухаліся. Калі пеклі каравай, то бабуля над ім чытала малітву, але так, каб ніхто не чуў і не бачыў.

Потым, у канцы вясельнага вечара, сваты тройчы просяць дазволу ў маладых падаць каравай. Пасля трэццяга раза каравай выносяць, ставяць на стол і дзеляць. Спачатку маладым, тады іх бацькам, тады дружкам, сёстрам, браццям і гасцям.

Ноччу, пасля таго, як падзялілі каравай, з маладой здымаюць фату і надзываюць платок і хвартух. Гэта азначае, што дзяўчына не свободная і хазяйка ў хаце. Потым дружкі збіраюць пасцель і вязуць да дому маладога.

На другі дзень вяселле гулялі ў маладога. На другі дзень жанілі свідзецеля і свідзецельніцу. Крычалі “горка” як маладым, так і свідзецелям.

На трэцці дзень прадаўжалась вяселле. Везлі сундук з дабром з двара нявесты. З сундуком не адпускаюць, а патрабуюць выкуп, перагарадзіўшы

дарогу. Выкуп аддаюць і едуць з сундуком да маладога. Сундук заносяць у хату, і ён усё добро дастае з сундука і паказвае гасцям.

Разгрэбіны

На разгрэбіны гуляюць у гульні. Пяюць песні, танцуюць. Сваты гасцей запрашаюць у хату за стол з пачастункамі і гарэлкай. З ліку гасцей выбіраюць жаніха і нявесту. Дзяўчына пераапранаецца ў мужчину, а мужчына наадварот. Іх садзяць на красны кут і дзеляць каравай. Потым зноў пяюць песні і танцуюць.

*Запісана ў в. Рудня Марымонава Гомельскага р-на
ад Камека Марыі Мікалаеўны, 1935 г.н.,
студэнткай Несцяровіч В.*

Спачатку сваталіся да маладой з такімі словамі: “У вас не прадаеца якая-небудзь козачка?” Калі дзяўчына згаджалася, рабілі вяселле. На вяселлі ёй распляталі косы, вянок рабілі з цвятной бумагі. Бралі платок, якой давала маладой будучая свякруха, лажылі ў дзеравяныя дзежы і спявалі маладой песні:

*Беражыся, Манечка, дружска наша,
А ўжо новая мамка з векам ідзе,
Маладое адзенне на веку нясе.*

Потым расплятаюць косу і надзяваюць платок:

*У кожнага свата з вярбы, з лазы хата,
А лаўкі з бярозы, закасянкі цвярозы.*

Потым даюць гарэлку:

*Як казала Манечка: замуж не пайду,
Пасяла чарнабрыўцаў цэлую граду,
А хто ж тыя чарнабрыўцы паліваць будзе,
А хто мяне, маладую, жалаваць будзе?
Абазваўся да Ванечка з зялёнае саду,
Я тыя чарнабрыўцы паліваць буду,
Я тыя чарнабрыўцы паліваць буду,
Я цябе, маладую, жалаваць буду.*

*Сядзь, мая мамка, павячэраем,
Павячэраўшы, падзелемся.
Табе, мамка, ніты за бердзечка,*

*А мне, мамка, палаценечка,
Табе, мамка, борич да галушки,
А мне, мамка, пуховы падушки.
Стукнулі, грукнулі на двары.
Паглядзі, мамачка, да мяне?*

Маладому:

*Бацька лучыну рубае,
А сын з дзеўкай гуляе,
І едзе бацька па лучыну,
А сын едзе па дзяўчыну.
Едзе бацька з лучынаю,
А сын едзе з дзяўчынаю.
Пытаецца бацька ў сына,
Што каштуе – трэба даці,
Гаспадыня будзе ў хаце.*

Каравай заўсёды дзялілі ад маладой рукі – бацька ці маці. А потым, у канцы, госці перадзяваліся ў цыган, жартавалі.

*Запісана ў в. Сеўрукі Гомельскага р-на
ад Сніцарапэнка Наталлі Кірылаўны, 1935 г.н.,
студэнткай Кавалеўскай Т.*

Сваты

У нашай вёске сваталі дзяўчыну. Прыходзілі сваты, прыносілі хлеба, бытылку. І астаўлялі гэтае ў маладой. Еслі маладая згодна, то етае ўсё астаетца тут і ўжо тады будуць дзелаць заручыны. А еслі не згодна, усё што прынеслі, нясуць назад. На сватах пелі песні:

*На вуліцу...
Туды дзевачку ведзём,
З тым панічом, што ўчора гуляў,
А сягоння ён за сябе ўзяў.*

Малады едзе да маладой
*Дай зарзалі ярыя коні ў полі,
Дай зачула дзева, седзячы ў доме,
Да й кінулася свайму татачку ў ногі,
Да й у далёкі край замуж не дай,
Ой, татачка, не лай, да й мяне схавай.
Да й у чужом сяле, там людзей чутлівых,*

2 р.

*А судзяці ўсю маю паходачку:
Ой, як робіш,
Ой, як ходзіш,
Ой, як з людзьмі ты гаворыши.*

А яшчэ як малады едзе, дык пяюць так:

*У Цярэнічах, варагі, не пераходзьце дарогу,
Няхай пярэйдзе радзіна, каб была добра гадзіна,
Штоб ціхі Дунай не шануў,
Штоб наші Колечка не ўтануў.*

А калі малады прыехаў, яго сустракаюць словамі:

– Здароў былі, добрыя людзі!

– І мы к вам.

– Ці не заляцела к вам наша зязолька ўчора?

– Ой, заляцела, не заляцела – няхай вам.

А як пачалі каравай дзяліць, сваты з дружкамі ругаліся, пака на пірагі памяняюцца. Вось пачынаюць дружкі ругацца:

– А ў бару сасна вілаватая,
Старшая свацьня вілаватая.

А сваха ўжэ дружку абзывае:

– А вы, дружочки, брэшаце, на кол языki чэшаце.

Тады дружкі на свяцілку пачынаюць дражніцца:

– Сядзіць свяціла пры сцяне,
На ёй рубашка не яе,
На ёй рубашка сястрына,
Выганьце яе з-за стала.

Наступала свадзьба. Прыйзжала свяцілка са свечкамі, жаніх, сястра. Моляцца Богу бацькі і садзяць маладых на кожух і абосяць свечкамі маладых, і гаворыць дружок: “Ці ёсць тут ацец і маці?”

Бацькі гавораць: “Ёсць. Благаславіце сваіх дзіцяці ў дарогу ўступаці” (3 р.).

Вянчанне

Маладыя едуць к вянцу. Як вянчаюць, дык свечкі, прывезеныя з цэрквы, ставяць на стол. На месцы свяцілкі садзіцца сястра маладога. І гэтыя свечкі стаўляюць на стале, і кусцік каліны, і пяюць песні:

*Годзі каліні, годзі маліне, у цёмным лесе стаяці.
Ужо каліну, а ўжо ж маліну салаўі паклявалі,
А ўжо ж дзевачку, а ўжо ж Надзяичку людзі абгавораць,*

*Ой, не так яе да й саседачкі, як яе падружачкі,
Умесце былі, мёд, віно пілі, да яичэ абгаварылі.*

Пяюць песні маладой:

*Стайць грушачка, распусциўшыся, некаму падрэзаць.
Стайць Надзечка, расплакаўшыся, некаму сунімаць.
Сядзіць ля ёё Ванечка яе, ён яе сунімець.
Не сунімай, не ўнімай мяне, ты ж мяне не сунімеш.
Есцё ў мяне мамка родная,
Тая мяне суніме.*

Калі дзеўка была сірата, спявалі:

*А як жа мая галовачка, ой, уся ў цвяточку,
Няма маёй роднай мамачкі, ой, сем гадочкаў.
Як жа ж мая галовачка, ой, уся ў цвеце,
А родная мая мамачка, ой, на том свеце.*

*Запісана ў в. Цярэнічы Гомельскага р-на
ад Рубанавай Марыі Паўлаўны, 1931 г.н.,
студэнткай Рубанавай Н.*

Вяселле заўсёды гулялі пасля паста. У суботу ці ў нядзелю шлі ў сваты толькі адны мужчыны. Удаўцы не ходзяць у сваты і халасцякі таксама. Бяруць булку хлеба, графін гарэлкі. Хлеб заварочваюць у рушнік. Прыходзяць сваты і гавораць: “Мы чулі, што ў вас ёсьць маладая кабыліца, а мы яе купцы. Ці згодны вы яе нам прадаць?”

Ложаць булку хлеба на стол. Калі маладая згаджаецца, яна пераразае хлеб папалам. Сваты садзяцца за стол.

На заручыны завуць хросную маці, братоў з жонкамі і пачынаеца вялікая гульня. Гуляюць да самой раніцы. Сватам вешаюць рушнікі, радню адорваюць падаркамі і дамаўляюцца, калі будзе вяSELLE.

Да маладой едзе малады. Яе дзе-небудзь хавалі ў другім пакоі, малады яе шукай. І ішлі за стол садзіцца да маладой. А затым маці маладой з іконай у руках праводзіла іх да павозкі. Маладыя ехалі вянчацца ў царкву. Калі прыяджали з царквы, малады вёз маладую да сябе ў госці. Садзіліся за стол, замачвалі. Адвоець малады маладую дадому. Потым усе збіраюцца госці ў маладой. У гэты час дзялілі каравай маладой. На каравай лажылі толькі гроши. Потым госці маладога забіралі маладую і скрыню з прыданым, і везлі да маладога. У скрыні павінен быць незамкнуты замок, каб дзеўкі хутка пасля гэтага вяSELLE выходзілі замуж. Усе госці маладой едуць у госці да маладога. Тут жа яны ўручваюць свае падаркі маладой, тая

ходзіць і сама сабірае іх. Садзілі маладую за стол і завівалі яе, рабіла гэта хросная маці: “Ацец і маць, благаславіце вянок сняць?”

Потым хросная маці знімае вянок і ложыць яго за ікону. На галаву маладой адзываюць платок. За пазуху ложаць бумажныя гроши і прыгаворваюць: “Лажу гроши бумажны, каб сама была паважна”.

Дружкі маладога едуць за рушнікамі і пасцеллю да маладой. Маці хросная з дружкамі развешваюць хвіранкі, рушнікі ў свякрухі.

На другі дзень вяселля, раніцай, госці маладой прыносяць снеданне маладой да свякрухі. Прыйносяць ёй бульбу сырую, косці, скарлупу з яйцаў і гавораць: “Ці ж кармілі цябе тут, ці пайлі цябе тут? На вось, паеш, каб галодная не была”.

Гасцей пачаставалі тут. У часоў 12, пасля таго, як госці пасядзелі ў маладога, некалькі жанчын і мужчын перапранаюцца ў цыганей. Робяць ляльку з трапак, надзываюць жанчыну ў нарад нявесты і едуць усе да маці маладой і гавораць: “На, забрай сваю дачку, нам яна такая не патрэбна”. Маці адказвае: “Я ж вам давала красавіцу, а гэта не мая дачка, што вы з ёй зрабілі?”

Усе смяюцца, шуткуюць. Усіх гасцей садзяць за стол і вяселле працягваецца. Спяваліся песні.

*Запісана ў в. Старыя Цярэшкавічы Гомельскага р-на
ад Барысенка Ганны Ануфрыеўны, 1929 г.н.,
(перасяленка з в. Мокіш Хайніцкага р-на),
студэнткай Ахрэмэнка Т.*

Ну, тожа, канешна жэ, у пост не гулялі. О, еты месяц, то можно до 28-га гуляць свадзьбы, а патом ужэ да Ражэства, да Хрышчэння ўжэ не гуляюць. Строго было, саблюдалася. Ну, а цяпер як, я ўжо не знаю.

Шчас ідуць заручыны, у сваты ідуць. Так эта ўжо заручыны, хто хадзіў ў сваты.

Сваты

Ну, у сваты, канешна, хадзіў бацька і матка, хросны з хроснай, дзед і баба. Ну, хадзілі ў сваты. Прыйшлі ўжэ ў сваты, іх ужэ ўгашчаць, тады, выводзяць дзеёку ўжэ на паказ.

Бывала, што бацькі давалі згоду на шлюб, а, бывала, і адмаўлялі сватам. Бывала і так, і так, маглі не. Скажуць, маладая ілі жэніх не дастойны, вы не такія. Бывала і такое. Ну, еслі, напрымер, дзеёука не хоча за гэтага хлопца замуж ідці, так яна гарбузу выносіла. Яны як сталі на парог, дак яна возьме гарбузу. Поўную гарбузу, абыкнавенную. Всё, яны заварачваюцца – нявеста адказала. І такое бывала.

Вянок маладой

Вянок маладой всегда был красівы, большэ белых цветоў. Рабілі яго ўжэ падружкі. Абязацельна ў нас было тры падружкі, дажэ і болей было, но эта тры – асноўнае. Тыя падружкі ўжэ дзелалі вянок з цветоў. Летам, так канешна із сваіх, а зімой – так ужэ купленыя.

Пасад

На вяселлі пелі спецыяльныя песні для нявесты-сіраты. Ну, які выгляд меў каравай? Бальшы быў, бальшы іспячэм так, патом ужэ такія шышкі там закручвалі. Ета ўжэ замужнія жанчыны выпякалі. Тады спявалі.

Ну, як ужэ на пасад ідуць, так канешна. Это яны ўжэ калі ў цэркву сходзілі. Прыходзюць, на пароге іх сустракаюць матка і бацька з хлебам на палаценцы, палаценца вышытае. І яны падыходзюць, і маладая кланяеца, на калені становілася і кланялася. І яны ўжо, канешна, і цалавалі ікону. Садзілі іх на кажух.

Спяваць маладой нельзя было. Ета ўжэ не. Наабарот, маладыя всягда плакалі, плакалі... Ці хто з радасці, ці хто пячаліўся... Бальшынство плакалі маладыя.

Выкуплівалі маладую. Дзеўкі хадзілі ўжэ ў хату, там прыбіралі. А патом ужэ прыходзілі хлопцы, зваліся шафніры, дак яны выкупвалі.

Ну, як прыязжалі з цэрквы ілі загса, так абсыпалі: хто канфетамі абсыпае, хто жытам абсыпае, хто рысам. Усяк.

Дзяльба каравая

Ну, гэта выбіралі ад маладога харашага чалавека і ад маладой. Перавязвалі іх палаценцамі. Ну, і тады ўжэ рэзалі. І вызывалі ўжэ, напрымер, цётку: “Цёця Галя, где б ты была, да сюда прыбыла, нашых маладых с чесцю каравай прыняла”. Што-небудзь яна маладым падарыла.

Ну, як ужэ канчалася свадзьба, ну, благодарылі ўсіх людзей. Ну, маладую з маладым у комнату другую завадзілі.

*Запісана ў в. Калініна Гомельскага р-на
ад Філонавай Ганны Фёдараўны,
студэнткай Калеснік Ю.*

Вяселле гулялася з восені пасля того, калі на гародзе паўбірам
ураджай, і да Піліпаўскага паста.

Сваты

Жаніх усягда засылаў сватоў. Сваты прыходзілі ў хату, гаспадары пыталіся: “За чым пажалавалі?” Тыя адказвалі: “У вас тавар, у нас купець”. Пачыналіся таргі.

Калі бацькі са сватамі прыходзілі да згоды, тады назначалі дзень свадзьбы.

Першы дзень вяселля

Падыходзіў ужо дзень свадзьбы, нявесту прыбіралі. Садзілі на дзяжу, расплятала касу і пелі:

*Косачка мая, кахана,
Цяжкае тваё ўздыханне,
Часта цябе, косачка, часта часала,
За адзін вечарочык, касу прадала.
Прыехалі купчыкі касу таргаваць,
Што табе, дзевачка, за касу даць?
Старгавалі косачку ды й за сто рублёў,
Пасадзілі дзевачку з міленькім дружыком.*

У гэты дзень жаніх з дружыкамі ехаў да маладой і там шоў абраць выкупу. После выкупу маладыя вянчаліся ў царкве. Маладых з царквы сустракалі бацькі з іконай, з хлебам, з соллю.

У разгар свадзьбы выносілі каравай, які выпякалі замужнія жанчыны. За стол маладых садзілі на засланую кажухом лаўку, каб жылі багата. Госці дарылі падарункі, пелі песні, плясалі. Пасля вяселля маладыя ехалі да дому жаніха з прыданым.

*Зайшло сонца за ваконца,
За зялёны сад.
Узяла за ручэньку, ды й павела ў сад.
Пасцялілі бел пасцелю,
Палахыла парня спаць,
Сама села ўкрай пасцелі, зажурылася,
Што з маладым казачэнькам ажсанілася.
Не журыся, Марусенька,
Ты будзеши мая,
У меня ёсць бочка піва, а другая – віна.
А мы сядзем, ды й паедзем с табой да вянца.
А ўчора рана вутрам ва ўсе звоны б'юць,
Маладога Івана, Івана ва ў гробе нясуць,*

*А ўслед яго ацец, маці ўбіваецца,
А Маруся ў варот на сміхаецца,
Нада было табе, Ваня, нас двох не любіць,
А цяпер жа табе, Ваня, табе двох пазабыць.*

*Все шумелі, куда-то спешылі,
А вакзал, точно ўлей жужжжал,
Парынёк маладой у шынелі
Пятый раз дзевушке руку жал.
Как хацелась на вакзале мінутак на пяць,
Мы так мала друг другу сказали,
Но хацелась так многа сказаць.
Паравоз загудзеў ва ўсе трубы,
Точно чуе прашчальны он час,
Но і што ж, если ў самыя губы
Я цябе расцалую сейчас.
Падашол он, немножко смущілся,
У неё шчокі сталі, точно агонь,
Пацалаваў і ўскочыў на падножскі,
І пашиоў, закачаўшысь, вагон.
Ехаў парань у паходнай шынелі,
Штобы драцца ў храбрам баю
За любоў, за Радзіму ў родным краю.*

*Як заржалі сівыя коні ў полі,
Як пачула маладая дзяўчына ў каморы,
Ды й кінулась бацьку і маці ў ногі.
Не дай, не дай, мая мамачка, ат сібе,
Астанецца рута-мятака ў цібе,
А хто ж яе паліваць у цябе будзе,
Устань, устань, мая дочачка, раненка,
Дый палівай маю руту-мятаку часценька.*

*Запісана ў в. Калініна Гомельскага р-на
ад Стасенка Галіны Рыгораўны, 1928 г.н.,
Ісачанка Любові Аляксееўны, 1927 г.н.,
студэнткай Каржовой Н.*

Когда приходили в сваты, если невеста не хотела выходить замуж за этого жениха, она выставляла во двор гарбуз.

Жених после венчания должен прийти в свою хату. Предворительно бабки стелят ручник через порог. Одни из бабок незаметно ложат замок открытый под ручник. Жених должен перенести невесту через порог, не

наступая на порог. После того, как переступили, бабка берёт замок, замыкает его, а ключ обычно выбрасывали в колодец. Приговаривали:

*Пока замок не открыт ключом,
Будут жить в мире и счастлива.*

Звучит песня-обряд, свекровь снимает у невесты фату и одевает ей платок (молча). Невеста платок сбрасывает. После того, как свекровь одевает ей платок второй раз, говорит: «Дарю тебе платочек и беру тебя в дочки». Невеста завязывает платок, потом берёт свою фату и по очереди обходит своих подруг, накидывает на них фату. А самой лучшей подруге одевает на голову и оставляет. Это значит, что она после нее выйдет замуж.

Вечером, когда невесту забирали, везли приданое. Невесту привозили в дом жениха. Свекровь и бабки готовили постель и приговаривали, крутя подушку: «Как подушка в моих руках вертится, так чтобы и ты своим мужем вертела. Как простыня ровно ложится, так и жизнь будет ровной. Как одеяло толстое и лёгкое, так и жизнь будет богатой и лёгкой».

На второй день утром подружки собирались и шли пешком, пели песни и несли завтрак невесте. Подружки были вместе с невестой до прихода гостей.

*Запісана ў в.Каранёўка Гомельскага р-на
ад Раманавай Ганны Пятроўны, 1934 г.н.,
(перасяленка з Бранскай вobl.),
студэнткамі Цыганковай К., Жытнік I.*

В нашай меснасці праісходзіла свадзьба такая.

Тады ж была ў скорасці послі вайны, ды і ў вайну гулялі. Ліпёшак, гнілушак натаўкём у ступі, у печы напяком і свадзьбу згуляім.

Ліпёшачкі делалісь з бульбы, якую сабіralі на полі, памёрзшую, усякую там, і не было тады муکі, патаму шта эта вайна была. Так этих ліпёшачак перамоям у вадзе, тады ў ступу, патаўкём её і тут ужэ, і так выпякаім. Узвар варылі ды кісель. Узвар варылі с яблак. Не ўзвар варылі – каша называецца. Эта ўсё на свадзьбу, патаму што ж нічога не было.

І жылі харашо-прыхараши, дабрэнна жылі, как мы січас жывём, ні жылі, а мірна і дружна. Січас туды-сюды ды і разводы, разводы, а тады ж была очынь харашо. Цвяты тады былі не такія шыкарныя, как січас, а тады во такія васількі, да нізабудачкі, да рамашачкі, адуванчыкі. Січас у нас німа такога старыннага абрада, патаму што тут січас усё новае і пановай. Хоць у нас у сіле старыкоў мала очынь, то і празнуюць мала, очынь мала. Маладыя не пачытаюць і гавораць: “Ваша ета ўжэ адъытая, а ў нас січас новае ўсё”.

Сваты

У сваты ішлі асобыя людзі, наражаныя, мужчыны ішлі, брацья яго, маладога, мамачка яго, хросная, хросны, саседзі ідуць. Яны неслі гарэлку. Тады ж гарэлка ў магазане якая была? З буракоў гналі гарэлку. Буракоў здзелаюць, нацяруць на цёрку, усё вычысцяць, сок выціснунуць і дзелаюць. І жыта вот росткі надзелаюць, росткі з жыта праастуць, і тады на сваю такую вот мельніцу, яна круціцца, мука тая сыпіцца, і тады дзелают самагонку. Гэта бралі з сабой у сваты. А дзевачка ўжэ, мама нівесты, дык гатовіла закуску. Тады ж кабаноў можа якіх дзяржалі, цяпер жа іх рэдка дзержуць, кабана ўб'юці і окаркаў сваіх парэжуць, калбасак начыньюць, вот эта было так. Халоднае варылі, а цяпер ужо сільна знатна. Ідзець сват з жаніхом сваім і гавораць: “Ці заблудзілася наша цялушачка? Мы прышлі яе ўжэ зваць”. А сваха: “Тут, тут, ё такая, зашла, пашла, жыла, тут яна такая”. А дзеўка ўжэ выходзя, а сваты адны, другія, і за стол іх садзюць, а тады ўжэ сватоў этых перавязваюць рушнікамі вышыванымі, такімі красівымі, да кален рушнікі вышывалі. І тады яны ўжо выпіваюць, частуюць, сальца ядуць. У дзевачкі спрашываюць: “Ці любіш ты нашага хлопчыка?”. А яна: “Ну так ні так, а ўжэ ж так нада, ды ўжо ж так?”. Іна ўжэ і выходзіць замуж, дзевачка тое сагласіе дае.

Было такое, што і радзіцелі выбіралі, і дзевачка дружыць с парнем, дык яны ўжо сагласуюць. А радзіцелі выбіралі ў таком случаі: “Ні бяры дзевачку такую бедную, а бяры багатую, штоб і нам трошкі ўжэ памагала. Тады бедна жылі. Да працвітая была, штоб яна работала, да жала, да вышывала, ды на полі қапала, ды і дзетачак сваіх гадавала, ды штоб харащэнья жыла і любіла цібе”.

Песні спявалі такія, што як едуць на коніках, дык ўжэ гавораць: “А ў нашага свата не крытая хата”. Як дзеўка бедная, дык гавораць: “У яе няма ні скрыні, ні пярыны”.

Сваты і заручаны – эта адно і то жа. Як быў багаты, так было калечка, а як бедны, тады калечка не адзівалі, тады і хлеба не было за што купіць, магазінаў тады не было з залатым кальцом. А былі вянцы, ой, дарагія, харошыя былі. Парэнь дзержа дзевачку сваю, рушнік кладуць пад ногі, пад чатыры ўглы кладуць залатыя капейкі, старынныя былі такія капейкі – эта пад венец у цэркви. Дзевачку з хлопцам звязвалі рукамі палаценцамі і бацюшкага водзя іх кругам там такога століка, і даваў ім такое віно піць, а тады ўжо бацюшкага пасвеціць этыя калечкі, а ўжо жэніх даўжон дзевачкі надзець калечка, а дзевачка даўжна жаніху надзець калечка.

Былі па-настаяшчэму дзівішнікі. Ужэ дзевачкі прашчаліся з нявестай са сваёй, с падругай сваёй. А баню тапілі і ўжэ дзевачкі тыя плакалі, і ўжэ не пускалі яе гуляць, а жаніх усё дабіваўся, што “пусціце мне нівесту”. Тады ж ўжэ прыдзя мамачка яго ці яе і ці няхай ужэ дзевачка пабудзе са сваімі ўжэ дзевачкамі, а табе ўжэ, штоб ты быў адзельна ад дзевачак, штоб

нараднай дзелалі, штоб вечар дзелалі, прашчаліся. І хлопцы хадзілі аддзельна ад дзвечак. Эта было абязацельна, эта был закон, хоць тады і баянё не было нікакіх, а такія ўжэ здзелаюць пліцянью лазяначку, залезуць туды, памыюцца трошачкі, папарышся, тады Гасподзь Бог благаславіць. Штоб Гасподзь Бог адараў і радасці і здароўя.

У маладога тожа быў вечар-мальчишнік.

Пяклі каравай у печы: “Каравай, каравай, каго хочаш – выбірай”. І такі ўжэ бальшушчы каравай, што ўжэ нясуць яго на дзве руکі: разукрашаны, красівы. І так ужэ шышачкамі рознымі, ёлачкамі ўсякімі ўкрасяць.

У склад каравайшчыкаў ухадзіў той, хто багачы: “Любіш нівесту?”. Сваха біднейшай: “Памагі каравай спекць”. Так ужэ і складвалісь усе, какія ўжэ маглі, таму што тады ж не было с чаго, дастаць не было як. Муку ўжо ету, пшаніцу, аббіралі, абталківалі яе, тады мельніцамі малолі і са сваёй пшаніцы, тады не было муکі, штоб спекць каравай.

Каравай должны дзіліць дзеци з другой стараны, с нівесты, с жаніха – хросныя с двух старон. І іх перавязваюць і дзеляць каравай.

Быў пасад маладых. Во свадзьба ідзеци, первую румачку выпілі, і дзеткі пашлі пагуляці, а кагда яны гуляюць, танцуюці, іх садзюць на шубу.

Шубы шырсцяныя такія былі, эта, штоб дзеткі багата жылі, багатыя, крэпкія і дружныя. На пасад вялі радзіцелі са стараны жаніха і са стараны нівесты. Там жа мамачкі дзве і кажуць: “Вы садзіцесь, дзеткі, за стол”, і садзяць іх сваткоў.

Валасы не састрыгали і не падпальвалі – яны баяліся.

Калі малады ехаў да маладой, благаслаўлялі: “Да благаславіць цібе Гасподзь Бог, мацер Бож’я і ўсе святыя, штоб цібе ў дарогі было крэпка, дружна і здарова”. І так жа мамачка благаслаўляла і нівесту. І кады іны ўжэ прышлі, тут жа іх тожа ўжэ благаслаўлялі такім ж словамі.

Еслі няма вінца, то маладых дома абводзяць кругаля стала, штоб дружна жылі, крэпка.

Дзвечакі нівесту да таго праталі, дык еслі жыніх ужэ знае, штоб дзвечака яго сагласна, яна нідзе ні дзеніцца, а другі расціраіцца хлопчык і тожа ні будзя знаць, што сказаць: “Ты хавайся, а я пайду другую сабе найду”. А іна хавалася. Абізацельна нада схавацца, штоб жаніх пашукаў нівесту. Эта штоб усю жызнь хадзіў за табой па пітам, штоб такую найці ластачку, красавіцу, штоб добрая была і харашынъкая.

Нарадзяць якую-небудзь старушку, накінуць на яе фату з гардзіны, цвецікаў наторкалі і прышлі ўжэ: “Вот наша маладая”. А ён жа бача, што там другая: “Не, эта не наша маладая. Наша ні такая, наша малодзінъкая, а эта ўжэ старая”. І цяпер такое ё!

Радзіцелі нівесты плакалі і должны прашчацца. А на втары дзень свадзьбы должна падайці нівеста з жаніхом сваім, пакланіцца ў пояс радзіцелям: адным радзіцелям і другім радзіцелям, штоб кланяліся троны разы. А тады ўжо радзіцелі і целуюцца. Эта ўсё для ўкрыпленія сімейных

благ, штоб іны жылі харашэнъка, мірна, штоб любілі друг друга, штоб ні аскарблялі ні свякруху, ні свёкра.

Послі вінца далжны родныя радзіцелі встрычаць, а калі німа родных, дык кросны тады, штоб былі пара, тык людзей браць нада, каторыя мірна і харашо жывуць, штоб ні алкаш был ні какой, а штоб верушчый был чалавек, штоб Божыньку малілісь – такой штоб быў чалавек – абязацельна, абязацельна. І з солькай і з хлебам устрычаюць іх. Цэркаў у нас тады была адна па ўсіму міру, а цяпер, во слава табе, Госпадзі, у кождым вугле, у кождым перавулачку.

Дарылі ў каго што ё. У каго гроши, у каго мацер'ял, пасцельныя прынадлежнасці, пасуду хто-та дара. На каравай, дык тожа гавораць: “За еты кусочык – свой угалочык, а за ету чаракчу – дзіцей парачку”. Усякае людзі гавораць. І пелі песні. Када дзеўка прашчалася з домам, то яна плакала і прашчалася са ўсімі: і с брацьямі, і с сёстрамі, і с суседзямі, і кароўку гладзіла і гаварыла: “Я цябе любіла, я цібе дайла і любіла, і жалела”.

Застолье ў доме маладога праходзіла весела, хораша. Ставяць на стол і яду, і піцьё, садзяць маладых на кут, і тады ўжо выпіюць і песні ўжэ пеюць.

*Запісана ў п. Новае Жыццё Гомельскага р-на
ад Гаўрыленка Любові Іванаўны, 1927 г.н.,
студэнткай Тараненка А.*

Добрушскі раён

Сваты

У сваты прыходзілі да міне бацька жаніха, матка, прыходзілі два браты з жонкамі, дваюродны брат яго бацькі з жонкай. Прыносілі лусту хлеба і ў бумажкі трохі солі.

Каб даць згоду ісці замуж, мяла я з парога пад кут, каб даў Бог добраға жаніха.

Заручаны

А як прыходзілі ў заручыны, то прыносілі літру гарэлкі, болей не нада було, то будуць п'яныя. Пілі стаканамі ды патрохі. На заручыны я давала падаркі: свёкру – сарочку, свякрусе – плацце.

Малады з бацькамі выбіраюць дзень і едуць да нявесты і яе бацькоў. З сабою бяруць хлеб, соль, гарэлку, ручнік. Заходзяць у хату. Адразу не гавораць, чаго прыехалі, а кажуць, што прыехалі купляць цялушки. Бацькі нявесты адказваюць:

– Наша цялушка бадліва, брыкліва, крыкліва, калюча.

Сваты згаджаюцца і на такую. Ставяць гарэлку на стол, хлеб, соль. Запіваюць нявесту. На заручынах дамаўляюцца пра дзень вяселля. Нявеста падносяць маладому ручнік з хлебам-соллю.

*Запісана ў в. Дубраўка Добрушскага р-на
ад Буднікавай Варвары Мамантаўны, 1914 г.н.,
студэнткай Мальцавай Н.*

Каравай

Яда была на свадзьбі такая: абязацельна було халоднае, ета самае першае блюда, патом рыба, жаранка з мясам, сялёдка, узвар (скрылькі з яблык і груш). Пяклі ішчэ піражкі з тварагом, ладкі, блінцы.

У нас замест каравая пяклі маленькія пампушкі, шчыталі як каравай. Хто пёк? Пяклі мая мачыха, а ў каго матка родная, то матка. Пяклі ў той дзень, калі свадзьба.

Дзялілі каравай жаніха родныя дзядзькі па маткінай і бацькінай лініі. Іх перавязвалі рушнікамі наўхрэсцию. Станавіліся і казалі: “Цётка родная, просім на каравай, каб маладым што-небудзь падараўала”. Було 40 чалавек і прасілі 40 на каравай іх. Давалі хто што. Хто парасёнка, хто цялёнка, хто і хустку паложа.

Пасад

Садзілі і міне на пасад. Рабілі лаўку. Наскроў хаты клалі кажух і садзілі. А калі вялі да пасада, то пелі песню:

*Раступіцеся, падружскі,
З мае торныя дарожскі.
Станавіцеся ўсе ў рад,
Вядом Валічку на пасад.
Ой, хадзіла Валечка ды й па саду,
Гукала свайго татку на параду.:
– Прыйдзі, мой татка,
У госцейкі ка мне,
А як мне прывыкаці
У чужсой чужыне.
А чужсая да старонка,
Ой, ад ветру шуміць,
А чужсая да мамачка,
Ой, да словам карыць.
Заплакала Валечка,
Сені мятучы.
Ой, убачыў Ванечка,
Ды коней вядучы.
– Ой, чаго ж ты, Валечка,
Горка плачыш?
– Як жса мне й, Ванечка,
Ды й не плакаць?
У цябе, у маладога,
Ой, ды роду многа.
А ў мяне, у маладыя,
Нем нікога.
Ёсць татка,
Ды й той далёка.
Паслала б малога –
Не пайдзе.
А паслала старога –
Не дайдзе.
– Ой, прашчай жса, Валечка,
Сястра наша.
Ой, цяпер мы не твае,
Ты не наша.*

Пасадзілі і пайшлі. Як міне выводзілі, развітвалася з домам, ды давалі мне 4 падушкі, 2 посцілкі, 2 радны (тканыя палотны), пярыны, штукі трывалі рушнікі палатняныя.

На апошні дзень свадзьбы запрашалі тройку коней, гармонь, бубен і па сялу каталіся. Смалілі куру. Смаляць, патрашаць, а патом у сажу руکі і каго сустрэнуць, мажаць шчокі. За ета не абіжаліся.

*Запісана ў в. Барычоўка Добрушскага р-на
ад Грудавенка Валянціны Гаўрылаўны, 1930 г.н.,
студэнтам Давыдавым А.*

Свадзьба гулялася тры дні: субота, нядзеля і панядзелак. Былі і сваты, і атводзіны. Назначалі сваты, хадзілі дагаварваліся пра свадзьбу. Хадзілі там бацька жаніха, можа які там таварыш маладога, хросны.

На первы дзень свадзьба была. На другі – дзялілі каравай. Каравай пякла хросная. На другі дзень “сабіралі курэй”. Ужэ хто свадзьбу гуляе – той курку нясе.

Варылі крупнік. Яшчэ на свадзьбу ставілі “ёлачку” з якой-небудзь галінкі. Украшалі яе каласамі жыта, ячменя. І “ёлачка” гэта стаяла ўсю свадзьбу. Атводзіны дзелалі нявесты матка і татачка туды, куды забралі яе. А ўжэ на трэці дзень прыходзілі ўсякія. Як ужэ сільна панапіваюцца – ета “Масква”. Крычаць тады: “Масква!”, выходзяць з-за стала і пяюць непрыстойныя мацюжныя песні. На первы і на другі дзень ставілі качэргі і прыгалі, штоб тады ўзнаць, хто п’яны, а хто і не. Што зра дзелалі! І гаршкі, случалось, білі, хата ходарам хадзіла. Ета такі быў страшны трэці дзень. А тыя дні, дык добра.

*Запісана ў в. Васільеўка Добрушскага р-на
ад Варганавай Ніны Ільінічны, 1933 г.н.,
і Дубаўцовай Анісці Восіпаўны, 1922 г.н.,
студэнткай Кушняровай К.*

У сваты хадзілі не ў пост. Ішлі родныя жаніха, а таксама яго хросныя. З сабою абавязкова бралі хлеб з соллю на ручніку. Павітаўшыся, сваха ці сват пыталіся ў гаспадароў, ці няма ў гэтым доме цёлачкі, якую яны шукаюць да свайго бычка. А нявеста ад жаніха па-вінна была схавацца. Жаніх нахадзіў нявесту і ў знак того, што дзве стараны прыйшли да згоды, абменьваліся хлебам і соллю (аддаюць з ручніком). Усіх запрашаюць за стол і за частаваннем дамаўляюцца аб дні вяселля. У гэты дзень свякрусе маладая давала падарунак, а свякруха ей.

*Запісана ў в. Васільеўка Добрушскага раёна
ад Цуканавай Надзеі Уладзіміраўны, 1945 г.н.,
студэнткай Камок А.*

Вяселле ніколі не гулялі ў пост, у маі таксама, бо ўсё жыццё маіцца будзіш. Стараліся на свята якое, ці ў выхадны.

У сваты ішлі бацька з маткай, хросны, хросная і дзядзькі – эта ўжо ў каго харашо языкі падвешаны. Бралі з сабой самагонку, хлеб-соль, сала, хто багацейшы – з калбасой. У хату заходзілі і так гаварылі:

– О, тут, мы чулі, прадаецца кароўка маладая. Нельзя нам яе паглядзець?

Тут ужэ нявеста выхадзіла. Еслі заартачыцца – гарбуз выносіла. У маю бытнасць жэніх з нявестай дагаварваліся і ўжо назначаўся дзень вяселля. У нас дзень свадзьбы назначалі толькі калі ўжэ распісаліся.

Вяселле трывалі. Первы дзень у нявесты. Маладых на кут садзілі, дзе іконы стаяць, пад іх лажылі шубу аўчынай уверх, штоб багатыя былі. Калі каравай дзялілі, сватоў перавязвалі ручнікамі і яны ўжо вызывалі:

*Ці ёсць тут ацец і маці
Благаславіць сваё дзіцяці,
Шчасця, долі пажылаці
І на каравай падарараваці.*

Тады ўжо падаркі дарылі і паздраўлялі:

– Сколькі ў лесе ёлачак, штоб столькі было дочачак, сколькі пянькоў – столькі сынкоў.

Пятакі давалі, ды казалі:

– Дару жменю медзі, штоб дзецы былі здаровы, як мядзведзі.
– Дару дубовую рошчу, штоб зяць пацалаваў цёшчу.
– Нявесце дару курку-квактуху, штоб пацалавала свякруху.

Другі дзень у жэніха гулялі. Зноў каравай дзялілі ды пілі, гулялі. Трэці дзень сабіраліся на папялішча, збіралі курэй з усіх, хто гуляе. Кібітку цыганскую дзелалі. Бралі цялегу, дугу ў кветкі ўбіралі, запрагалі каня ўсяго ў кветках ці самі запрагаліся. Садзім на цялегу свата са свахай, падвозілі к калодцу, бралі венікі і пачыналі парыць. Увесь час вяселля маладыя дalgны быць вмесце, штоб пасярод іх ніхто ні прайшоў, каб усё жыццё былі вмесце.

*Запісана ў в. Жгунь Добрушскага р-на
ад Шабалінай Веры Ільінічны, 1936 г.н.
студэнткай Жаўновай В.*

Калі маці выходзіла сустракаць маладых з іконай з царквы, дзяўчаты пелі:

*Мамачка мая, вішанька,
Прытулісь да мяне блізенька.
Сукланяюсь табе нізенька,
Коскамі зямельку ўсцялю,
Слёзкамі ножачкі абаллю.*

Як ехалі з вянца і пад'язжалі да дома нявесты, дзеўкі пелі песню:
Ой, мамачка, з Божа

*Чырвоная рожа,
Чаго не выходзіш, чаго не пытаеш,
Ой, дзе мы бывалі, ой, што мы відалі?
Бывалі, мамачка, з добрым малайцом пад вянцом,
Часалі касу грабяняцом,
Упаў грабянец пад вянец,
(нявеста кажа на жаніха):
– Ой, Колечка, падай грабянец.
(а жаніх кажа):
– Я табе, Галечка, не слуга,
У цябе падружскі грабянец пададуць,
Касу расчэшуюць.
Калі хадзілі вакол “ёлкі”, пелі песні:
Ой, я не купалася, мяне аблілі,
Ой, я не влюблялася, мяне празвалі (засваталі),
Сілаю, сілаю к вянцу падвялі,
У леваю ручачку свечку дали,
У левай жа ручачцы свечка гарыць,
Мілы некрасівы, сярдэчка баліць.*

*Красная яблочка
Аж на два бака,
Лучиш любіць пъяніцу, чым дурака.
Пъяніца праспіцца – у людзі згадзіцца,
А дурак прастіцца – нікуды не гадзіцца.*

*Запісана ў в. Жгунь Добрушскага р-на
ад Смяглікавай Марыі Захараўны, 1914 г.н.,
студэнткай Жаўновай О.*

У паследнія дні перад пастом, да Пасхі, на хвацеры, калі гулялі, хто не жаніўся, яму прывязвалі ззаду ступу. Пры ўсіх ён яе цягае. А ўсе асталыя смяюцца з яго. У пост на хвацеры не збіраюцца і не гуляюць да Пасхі. Пасля Пасхі начынаюць гуляць вяселлі. У суботу не гулялі. Гулялі трох дні: нядзелью, панядзельнік, вторнік. Свадзьбу гуляюць у нявесты, а патом у жэніха. У нявесцінай хаце пякуць паляніцу (хлеб), у яго тыркаюць ёлку, тады ўкрашаюць яе лентамі-строчкамі (рознымі). Калі ўкрасілі дзеўкі ёлку, тады праводзяць нявесту. Дружкі крадуць яе, бяруць падушкі, пярыну, даўжна быць ікона ў яе руках – благаславенства яе. На кане яе з жэніхом абвозяць вакруг калодца разы трох, калі едуць к жэніху. Калі яны ўпадуць, тады будуць жыць плоха, а калі не – тады добра. Прывозяць нявесту к жэніху, там гуляюць у яго хаце яго і яе родзічы. Калі гуляюць у яе хаце, госці дараць ім падаркі: хто палаценца, хто гроши, хто пасталы. Кажуць: “Пасталы, анучы, штоб жылі ў кучы”. Стаяць удвух з палаценцамі і

вызываюць родзічаў блізкіх і далёкіх, каб тыя выпілі за іх шчасце. Яны выпіваюць чарку і закусываюць пампушкай. Тады ўсе садзяцца за стол, п'юць, гуляюць, хто танцуе пад гармонь з барабанам.

На другі дзень смаліаць курыцу. Перадзяюцца, шукаюць жэрдку, прывязваюць к ёй курыцу. На ўліцу выносяць сухія саломы. Абсмаліаць, павымазуюцца ў сажу і ядзяць курыцу. Каб усе смяяліся, прыдзелаюць вусы з воўны (шэрсці) сабе, смешаць гасцей. На другі і трэці дзень водзяць пярэзы.

*Запісана ў в. Карма Добрушскага р-на
ад Казаннікава Івана Іванавіча, 1931 г.н.,
студэнткай Макеевай С.*

У сваты сабіраюцца жаніх, яго бацькі і хросныя. Уваходзяць у хату са словамі: “Добры вечар! У вас тавар, а ў нас купец, сабой наш хлопец маладзец!” Ці з такімі словамі: “Птушка заляцела к вам у двор, а мы прыйшлі яе выпускціць”. Калі дзяўчына не хацела замуж, то давала хлопцу ступу. Яна валяла яе пад ногі сватам, каб яны выйшли з дому. Але гэта было рэдка. Калі адказу не было, то бацькі дзяўчыны і бацькі хлопца давалі згоду на шлюб. А пасля гэтага дзяўчына прыглагала ўсіх гасцей да стала і частавала іх. Дзяўчына апасля гэтага лічылася засватанай. У час запоін яна адарывала бацькоў жаніха падарункамі, зробленымі сваімі рукамі. Таксама назначалі чысло, калі будзе вяселле.

У назначаны дзень жаніх з дружкамі едзе да нявесты. На вуліцы, дзе живе нявеста, людзі некалькі разоў перакрываюць і прасілі выкуп, каб жаніх мог праехаць далей. Дружок жаніха выносіў ім розныя пачастункі, а таксама гарэлку. Пакуль жаніха не было, дружкі нявесты ў хлеб тыркалі маленъкую ёлачку і ўпрыгожвалі яе кветкамі, стужкамі. Малады хлопчык прывязваў да яе крыж. Пры гэтым яны гаварылі такія слова: “Родная маці, благаславі сваё дзіцяці на ёлачку крыж прывязаці”. Маці адказвае: “Бог благаславіць”. Так гаварылі трох разы. Дзяўчата садзіліся вакол ёлкі і співали песні (“Ох, мамка-галубка”).

Вось жаніх прыехаў да нявесты. Але яе нідзе няма, а яе схавалі дружкі. На кожныя дзвёры ставілі стол і прасілі выкуп за нявесту. У паследнім пакоі нявесту садзілі на вывернуты кажух, каб жыццё было багатае і шчаслівае. У дружка павінна быць шмат усяго, каб выкупіць нявесту. Нарэшце, нявесту выкупілі. Яна разам з жаніхом і дружкамі едуць у царкву. У царкве маладых ставілі на рушнік. Бацькі благаслаўлялі іх, але ў царкву не ехалі. Пасля вянчання ўсе цянулі да сябе рушнік, але дружок не даваў яго выцянуць з-пад ног. Але хто гэта змог зрабіць, у гэтым годзе пойдзе замуж ці жэніцца. Пасля вянчання ўсе едуць дадому. Там падружкі бяруць нявесту за рукі, вядуць яе і пяюць песню. Падыходзячы да маці, нявеста таксама співае песню. Спачатку маладыя едуць да маладога. Там ім насустрач рассцілалі дыван. Ставілі стол, лажылі на яго хлеб і соль, а таксама выпіць. Маладых сустракалі іконай. Звычайна маладога благаслаўлялі мужскай іконай яго бацькі, а маладую – жаночай яе бацькі.

Таксама маладыя павінны былі адкусіць ад караваю. Па народным прыкметах той, хто больш адкусіць, будзе ў доме галоўны. Налівалі патрошкі выпіць, а потым білі чаркі аб падлогу. Хто разаб’е, той будзе галоўным у доме.

Першы дзень гуляюць у маладой. Госці весяліліся, частаваліся пачастункамі, спявалі. У гэты дзень госці жадалі ўсяго найлепшага для маладых. Дарылі ім самаробныя вырабы, жывёлу – хто што зможа. Гулялі да самай ночы. Вечарам маладыя едуць у дом маладога. Перад свадзьбай нявеста ўпрыгожвала сваімі вырабамі хату маладога.

На другі дзень малады вешаў каля хаты чырвоны сцяг, калі нявеста была дзяўчынай. У першы дзень дзяўчата запляталі нявесце касу, а на другі дзень жанчыны распляталі гэту касу і захілівалі яе.

Другі дзень гулялі ў маладога. У нявесты кралі туфель, а потым прасілі ў маладога выкуп. Маглі схаваць маладую, а атдаць за выкуп.

Некалькі чалавек перадзяваліся ў розныя смяшныя адзенні і весялілі ўсіх. Яны бралі вялікі меж і хадзілі па дварах тых людзей, якія былі на свадзьбе, кралі ў іх курэй. Калі гаспадары курэй хавалі, то маглі ўзяць цялушки ці парсючка. Тады гаспадары павінны былі выкупіць іх і давалі ў замен курэй. Курэй гэтых рэзалі, скублі іх ад пер’я, потым прывязвалі іх на жэрдку, і смажылі над агнём. З гэтых курэй варылі крупнік і частавалі ім усіх гасцей. А маглі замест курэй прывесіць пераадзетага чалавека. Ён вельмі смяшыў усіх. І так гулялі да самай ночы.

Трэці дзень называўся “Пярозва”. Усю свадзьбу запрашалі к сабе хросныя, кумаўя і другія родзічы. Хто хацеў, той і запрошваў. Яны гатавалі пачастункі і частавалі імі гасцей. Так вяслле магло працягвацца цэлы тыдзень.

Песня маладой пасля вянчання:

*Мамка мая, роднеңькая,
Падыйдзі-ка ка мне блізенъка,
Пакланюсь табе я нізенъка,
Коскамі зямельку ўсцялю,
Слёзкамі ножскі абал’ю.
Калі б я знала, што ў мамкі не быць,
А ў маткі не жыць,
То б я, маладая, тыны паламала,
Кароў напускала.
Пасіцесь, каровы, што есць у гародзе,
Што есць у гародзе, мая рута-мята.
Мая рута-мята, усё дробнае зелле,
Усё дробнае зелле, а ў хаце вяслле.*

*Запісана ў в. Карма Добрушскага р-на
ад Алампіевай Марыі Пятроўны, 1910 г.н.,
студэнткай Парукавай В.*

Песня падружак перад прыездам жаніха:
*На дварэ баяры, як мак зацвіталі,
Як мак зацвіталі, як цёмна рожа,
А наша (імя нявесть) вельмі прыгожа.
Малады (імя жаніха) на коніку едзе,
На коніку едзе, пужачкай махае,
Пужачкай махае, (імя нявесть) гукае.
Ехаў, ехаў (імя жаніха) цераз цёшчын двор,
Ударыўся конь вараны аб цёшчын забор.
Калі б (імя нявесть) гэта знала,
Тады б з казакамі не гуляла,
А цябе, (імя жаніха), заўсёды дажыдала.*

*Запісана ў в. Карма Добрушскага р-на
ад Хацковай Ганны Рыгораўны, 1931 г.н.,
студэнткай Парукавай В.*

Песня пасля вянца. Спываюць сяброўкі:
*Адчыній, маці, варата,
Вядуць дачку з-пад вянца.
Палі, маці, свечы,
Выходзь на сустрэчу.
Угадай-ка, маці,
Дзе тваё дзіцяці.
Вясельныя пажаданні маладым:
– Жадаем шчасця, любові. На чужое не ўпаваць, а сваё нажываць.
– Жадаем двое двайнят, троє трайнят, чэцвера па адном: Апанас і Валас,
ну, і даволі з вас.
– Дарую вам загон пшаніцы, каб вы жалі – не дажалі, а да года мяне
кумой пазвалі.
– Дарую качан капусты, каб малады не даваў жане распусты.
– Дарую карзіну буракоў, каб твая жана не любіла чужых мужыкоў.
– Дарую тапор і пілку, каб малады любіў сваю мілку.
– Дарую маладому сінічку, каб не лазіў пад чужую спаднічку.
– Дарую маладой цыбулю, каб не давала свякрухі дулю.
– Дарую маладому іголку і нітку, каб не глядзеў на чужую лытку.
– Дарую маладым лапці і анучы, каб спалі ўсе да кучы.
– Жадаю маладым: сколькі ў лесе пянькоў – столькі ў вас сынкоў, колькі
ў лесе кочак – столькі ў вас дочак.*

*Запісана ў в. Карма Добрушскага р-на
ад Кажамякінай Марыі Фёдараўны, 1938 г.н.,
студэнткай Парукавай В.*

*Ох, мамка-галубка,
Мяне муж не любя,
Мяне муж не любя,*

*К сабе не галубя.
Як лажымся спаці,
Ды поперак краваці,
Ды ўперак краваці,
Ка мне плячамі,
К сцяне вачамі.*

*Запісана ў в. Карма Добрушскага р-на
ад Малачовай Еўдакіі Васільеўны, 1938 г.н.,
Парукавай В.*

Сустракалася я з Толікам год, можа трохі болей. Ён быў хлапец прыгожы, разумны, вясёлы. Кахала я яго, ён мяне такжа. Нечакана ў нядзелю прыходзяць сваты. Ён такі прыгожы-пригожы, як зараз помню, з кветкамі палявымі, з караваем, свахаю была наша суседка, шчэбятуха такая. Селі за стол. Я выпіла глыток з чаркі, адзелі мне вянок (гэта значыць згодна ісці замуж). Калі дзеўка не хацела ісці ў замужжа, то клала на стол гарбуз і ўцякала, ці замятала хату да парога. Так пасваталі мяне.

Затым былі заручаны. Прыйшлі Толік, бацькі ягоныя, сват са свахаю. Бацькі нашыя ўзяліся за руکі, гэта значыць будзе вяселле. Дагаварваліся, калі будзе вяселле, як будзе прыходзіць, каго будзем зваці і г.д.

Вяселле адбывалася ў жніўні, мабыць сёмага, ужо не памятаю. Першы дзень гулялі ў мяне дома, другі – у яго. Упрыгожвалі мяне сяброўкі, сядзела я на падушцы, каб сяброўкі павыходзілі замуж. Малады ехаў на канях за мною. Сяброўкі ставілі яму розныя перашкоды, каб памятаў, што ў сямейным жыцці не ўсё будзе добра і лёгка. Прыйшоў да мяне, пацалаваў у шчаку, падарыў кветкі, узяў за руку і павёў да цялегі. На дарозе ў царкву не павінны былі распрэгціся коні. Гэта не да добра. Калі маладая залазіла на воз, нельга було становіцца на калясо, а то дзяцей не будзе.

Пасля царквы паехалі да бацькоў. Сустракалі з хлебам-соллю, пасыпалі жытам, гэта сімвал жыцця. Калі ехалі з царквы, сярод дарогі людзі расклалі касцёр. Мы павінны булі праз яго пераехаць. Гэта рабілі, каб адагнаць злыя сілы, каб було шчаслівае жыццё. У хаце нас пасадзілі ў куце, гэта лічылася самым пачэсным месцам. Сядзелі на кажуху, каб була добрае жыццё.

Каравай павінна була пекці жанчына, якая нядаўна выйшла замуж, каб рана не аўдавець. Яго ўпрыгожвалі пяццю шышкамі ці рагалікамі. Каравай не павінен буў трэснуць. Казалі, калі каравай прыгожы, будзе добрае жыццё. Спявалі песні пра маладых, сватоў.

Другі дзень вяселля буў у хаце маладога. Свякроў зняла з мяне вянок, павязала хустку. Госці бялілі печку, каб жыццё маладых було светлае і чыстае, як набеленая печ. Сватоў каталі на кані, забаўлялі гасцей.

*Запісана ў в. Насовічы Добрушскага р-на
ад Сімута П.Д., 1924 г.н.,
студэнткай Корж Т.*

Вяселле пачынаеца з таго, што перш за ўсё малады павінен схадзіць у сваты да маладой. Ідуць да маладой сваты: малады, бацькі і яшчэ хтонебудзь са сваякоў маладога. Падыходзяць да хаты нявесты і спываюць:

*Пусci, сваха, у хату,
Тут нас небагата,
Чацвёра ды пяцёра,
Ды ўсяго дзеяцёра.*

Калі сваха пусціла ў хату, то сваты пачынаюць сватаць нявесту:

– А, прыйшла гуска-лябедзіку! Дачакаўся гусачок малады час залаты! Круціў галоўкаю, гусачку-лябедзіку выглядаў, лепшага часу чакаў, баяцца пачаў – няма і няма. А яна от, паявілася, аж хата ўся засвяцілася.

– Не чакалі значыць. Не ведалі, не гадалі, як у хату гусачка прычакалі. З якога боку прыплывае шчасце-багацце! А яно от, не з-за поля шырокага, не з-за лесу высокага, а са свайго сяла. Прыйшоў малады хлапец – вельмі ж добры купец!

– Нам тавар. Вам купец!

– Купец, усім купцам купец! Сам малады, чуб залаты, добра поўныя клеці – лепшы на свеце.

– Купца не ганім. Толькі дзеёка гадамі не ў пары. Пагуляць бы ёй яшчэ.

– Э, што з той гуляцьбы. Ад гуляцьбы конь псуеца, а дзеёка таксама.

– Васемнаццаць гадкоў усяго!

– Самы час, самы лепшы раз. А то пераспее, закісне, стане ўсім ненавісна. Стане як тая макуха – будзе векавуха. Шкадаваць будзе, бацьку, матку клясці, што не далі замуж пайсці. Жаніх то які: што славай, што красой, што справай.

– Наша, канешне, не багатая.

– Не багатая, затое з рукамі. Лепш быць працаўніцай, чым з поўнай скрыні лянівай маладзіцай. І зварыць, і спячэ, і сарочку чалавеку пашые. І свінча, і дзіця даглядзіць, вішчаць ад голаду не будуць.

Затым маладая, калі адмаўляе, сватам прыносіць гарбуз, а калі згаджаеца, то хлеб-соль. Потым бацькі, сваты і ўсе госці сядаютъ за стол, выпіваюць гарэлку, дамаўляюцца пра тое, калі будуць гуляць вяSELЛЕ і як.

Спачатку вяSELЛЕ адбываецца ў маладой. Яно пачынаеца ў суботу. Дзяўчаты-дружкі ідуць у лес з раніцы і высякаюць ёлку, затым упрыгожваюць і спываюць:

*У лесе ёлка была зелена,
А ў хаце агнямі зазяяла яна.*

Калі ёлку ўпрыгожаць, то нясуць у хату да маладой і ставяць на покуце, вешаюць на ёй цану і абпываюць маладую і ёлку:

*Ёлка, ёлка барава,
Ты ў бары расла,
Зелена была,
А на стале стукнула,*

Сваіх дружсачак згукнула.

Затым усе госці, якіх запрасіла маладая, сядоюць за стол, частуюцца, чым Бог паслаў. А маладая плача і разам з дружкамі спявае:

– Не плач, Волечка, не сядзі,

Адкрый акенца і паглядзі

Ці ясны месяц на зары,

Ці любы міленькі на кані.

– Ой, харош, дзеванькі, ішчэй харош,

Бо яго мне Бог прынёс.

Ой, харош, дзеванькі, чарнабрыў,

Бо такога мне Бог судзіў.

І вось пад'яджае малады са сваімі сватамі і гасцямі і спяваюць:

Ох, мы едам, едам

Чорнага каня следам,

І дзе ж мы пастанам,

Там сваіх пазнаем.

Заходзяць у хату свяцілка (маладая дзяўчына са свечкай у руках і хлебам-паўмесяцам) і малады. У гэты час падыходзіць свяцілка ад боку маладой і маладая. Малады і маладая становяцца побач, а свяцілкі падымаюць свечкі высока пад месяц і запальваюць над маладымі. Пасля гэтага ўся радня з аднаго і другога бакоў абдымаюцца і цалуюцца. А ў гэты час свяцілкі нясуць свечкі і хлеб-паўмёсяц за стол на покуць.

Калі ўсе сядуць за сталы, малады і сваты пачынаюць выкупляць ёлку і месца для маладога. Пачынаецца торг:

Сват кішэню верне,

Сват кішэню верне,

Знайшоў ячна зерне,

Палажыў на талерцы,

А сам плача па гарэлцы.

Сваты ўтаргавалі ёлку і месца маладому, а дружкі дружкам прышываюць на грудзь кветачкі, за кожную дружка плаціць, чым можа. Затым усім дружкам даюць гарэлку і пірог, і дружкі перастаюць таргавацца. Вяслле працягваецца ў маладой.

Вадзіла Валечка па ночы,

Шукала цыбульку пад вочы,

Не нашла цыбулькі-часначок,

Заплач, Валечка, на часок.

Найшла цыбульку не ў час,

Будзеши плакаць не ў нас,

Будзеши плакаць пад хляўцом,

Выціраць слёзкі рукаўцом.

Будзе паветка за хатку,

Будзе суседка за матку.

Павет за хатку – не цёпла,

Суседка за матку – не добра.

У нядзелю вяселле працягваецца ў маладой. Усе сядоць за стол і пачынаюць співаць каравайнечкі:

*Ой, дзе ж тыя кавалі,
Што стальныя тапары!
Трэба печ рубаці,
Каравай выймаці.*

Уносяць каравай. Нясе над галавой малады хлапчына, за ім ідуць сваты. Свяцілкі запальваюць свечкі і тримаюць да таго часу, пакуль не падзеляць каравай. Сваты просяць благаславення ў бацькі і маці на дзяленне караваю:

– Благаславі, бацька і маці, каравай раздаці (3 разы).

Бацька і маці адказваюць:

– Хай Бог благаславіць (3 разы).

Выклікаюць на каравай спачатку самых блізкіх, потым усіх астатніх. Кожны павінен што-небудзь пажадаць:

– Дарую лапці і анучы, каб маладыя ўвесь час жылі ў кучы;
– Жадаю пары маладой дажыць да свадзьбы залатой;
– Дарую зялёную рошчу, каб зяць пацалаваў цёшчу;
– Дарую пучок луку, каб нявестка пацалавала свякруху;
– Дарую маладым палена, каб маладой пацалаваў маладую ў калена.

Калі падзялі каравай, то малады цёшчы дарыць чобаты. Яна павінна абуць іх, скачучы, співаюць:

*Чобаты, чобаты вы мае,
Нарабілі клопату для мяне.*

Потым госці збіраюцца да маладога. Забіраюць з сабой маладую і ёлку. ВяSELLE працягваецца ў маладога. Пад'яджаючы да хаты, госці співаюць:

*Закідай, свякруха, у печ трэскі
Ды хутчэй сустракайся з нявесткай.*

Свякруха сустракае маладых, корміць іх мёдам. Затым абсыпае іх зернем, бярэ рушнік, звязвае рукі і вядзе ў хату. Пачынаюць дзяліць каравай маладога. Маладая дае падарункі ўсім сваякам маладога.

– *Дарую вянок цыбулі, каб маладая не давала свякрусе дулі;*
– *Жадаю, каб нявестка ўмела ткаці і праці,*
I ад свякрухі ўмела ўкрасці,
Бо ў свякрухі така ўласць,
Як не ўкрадзеш, дык мыш дасць.

Пасля каравая завівалкі завіваюць маладую. Знімаюць фату і ложаць на галаву першай дружцы, каб хутчэй выйшла замуж. Завівалкі бяруць за рогі хустку, трасуць над маладой і співаюць:

*Я цябе, Валечка, завіваю,
Дзетак харошых жадаю.
Будзь багата, як зямля,
Будзь бягучा, як вада,
Будзь ішчаліва, як зара.
Ой, што мы хацелі,
Тое мы і зрабілі:*

*З цеста – пеляніцу,
З дзеўкі – маладзіцу,
З добраага цеста – добра пеляніца,
З добрае дзеўкі – добра маладзіца.*

Завівалкі стукаюць ілбамі маладых і бягуць кругом сталоў. Хто першы прыбяжыць, той у хаце будзе камандаваць.

Цэлы тыдзень маладая не едзе да маці дамоў. Праз тыдзень едуць у госці да маці нявесты, вечарам вяртаюцца дамоў. На наступныя выхадныя маці маладой бярэ падарункі і едзе ў гості да дачкі.

*Запісана ў в. Насовічы Добрушскага раёна
ад Староічанка Вольгі Пястроўны, 1925 г.н.,
студэнткай Калуба Е.*

Абычна свадзьбу гулялі ў нядзелю. Сначала свадзьба была ў хаце маладой, тады ўжо к маладому.

Сваты

Ну, канешне, хадзілі ў сваты. Бацька з маткай, хросныя бацька з маткай, брат, сястра. Абычна старшым сватам выбіралі кума. Ён усё там гаварыў. Стараліся хадзіць у сваты ў суботу, ці ў нядзелю, бо ж выхадныя. З сабою бралі бутылку гарэлкі і закусіць што-небудзь. Кум заходзя: “Мір хаце вашай ад нашай. За таварам прыйшлі, свой прынеслі”. І далей разгавор сам собой шоў, а дзеўка, да якой прыйшлі, на печы сядзела і не вылазіла, прысматрывалася да хлопца.

А як называлі яшчэ? Успомню... Запоіны, заручыны, змовіны. Калі сваты ўваходзілі, гаварылі: “Мы купцы заморскія, шукаем тавару неляжачага, а хадзячага. Калі ў вас ёсць, пакажыце ліцом, а мы пахваставаемся сваім таварцом”.

Тады хлопец браў папіросіну, калі дзеўка дасць прыкурыць, значыць, сагласная, а еслі не, тады ідзіце. Бывала, што і гарбуз выкідавалі на вуліцу, значыць, не панаравіўся жаніх.

Перад свадзьбай пеклі каравай. Пеклі замужнія, матка хросная маладой. Каравай быў круглы, каб жыщё гладка шло і не разыходзілася. Выпікалі на ім звяроў, каб скаціна ў маладых добра вялася, каласы былі, каб хлеб у хаце быў.

Выпікалі на кляновых лістах, тады брат маладой, а калі брата не было, то бацька хросны выносілі каравай у клець і ставілі на зярно, каб багаціўся каравай.

Ну, канешне, пелі песні. Ці запомніш іх усе? Прыгаворвалі, калі мяшалі:

*Выпякайце каравай,
У хаце ічасце будзе хай!*

Дружкі нявесту збіралі, ладзілі вянок. У мяне вянок быў з белай бумагі, фата з марлі, у каго грошы былі, у таго і шоўковая была. Песні пелі пра вяночак:

*Не доўга вяночку на ступне вісець,
Не доўга Галінке ў дзеўках сядзець,
Не доўга Макараўне русу косу плесci.
Вечар цэлы касу дзеўкі плялі, плялі,
Патом вілі, вілі, вілі золатцем,
Жемчуг утыкалі.*

Раніцай коні ўкрашаныя ехалі, красівыя былі. Гармонік граў! Нявесту выкупалі, падаркі дарылі. Першы падарак – пярсцёнак, другі – вяночак, трэці – конь вараны, чацвёрты – сам малады.

Як грошы былі, дык і кольца былі.

Сустракаюць з хлебам-соллю. Хвёдар Геблеў на бубні граў. Маладзец такі быў!

Раней не так, як зараз. На свадзьбу шлі, неслі ўсё: хто рыбу, гарэлку, кароча, у каго што было, нічога не жалелі.

Маладых садзілі на шубу, каб багатыя былі, зярном абыспалі.

У канцы свадзьбы свякруха фату знімала, адзявала хустку, значыць, хазяйка ўжо. Тады шлі ў дом маладога, дзеўка ўсё па хазяйству рабіла. Тады ўжо там, у яго свадзьбу гулялі.

Ну, вось так во і гулялі. Весела было!

*Запісана ў в. Насовічы Добрушскага р-на
ад Сітняковай Галіны Сяпанаўны, 1928 г.н.,
студэнткай Лапцевай С.*

Жылі мы тагда не багата, але ж замуж ісці трэба было. Прыехалі на канях з дабром. А дабро было тады: простины да адзеялы. Бацькі сустрэлі з іконай, засцілалі кавёр, мы з каней злазілі і шлі па гэтаму каўру, з боку дзяўчаты-падружкі пасыпалі кавёр жытам, каб добрая была жызнь, а канфетамі, каб салодкая. Потым садзіліся ўсе за стол, віншавалі маладых, жадалі ім шчасця, грошай і жызні харашай.

На вяселлі пераапраналіся ў цыганей, яны хадзілі, гадалі, прадсказвалі лёс, танцавалі, весялілі гасцей. Тамада падзываў да маладых родзічаў і гасцей, яны дарылі ім падарункі і жадалі добрага. Мы гулялі вяселле ў жаніха толькі адзін дзень, госці разыходзіліся, а маладыя заставаліся адны.

*Запісана ў в. Ачоса-Рудня Добрушскага р-на
ад Шкаруба Марыі Яфімаўны, 1927 г.н.,
студэнткай Агеевай Г.*

Гулялі на хаце, дзеўкі (падружкі няўесты) сабіраліся разам і ждалі, пакуль прыдзе жаніх выкупаць. Прыдзе жаніх са сваімі хлопцамі і кажа:

“Пакажыце нам нявесту”. Ну, яны пакажаць, выкуп аддадуць жаніх з друзьямі і гуляюць.

Пасля сватоў дагаворваюцца аб выкупе. Нявесту забіраюць дзеўкі і вядуць з песьнямі туды, у якой хаце яны дагаварылісь гуляць свадзьбу. Тады ж не было ні дзіскацек, нічога. Сабяруцца пад гармонік і ўсё. А сваты, калі нявесту дзеўкі ўвялі, уходзяць.

Памятаю некалькі стоўбікаў адной песні:

*Ці я ў табе, мамка, ні дзіцятка,
Што ты мяне супраць ночкі гоніш упрочки,
І ні даеш мне праваднога ніякога,
Толькі дала салавейку садовага.
Салавейка будзе рана ішчабятаці,
(імя) прабуджасці.*

Замуж пашоўшы, свякруха рана ўстае і нявеста будзе порацца (спраўляцца па гаспадарцы).

На свадзьбе быў і дружка, і дружок. Дружка дзелае кветку (цвяточок з лентай) і вешае дружку, толькі дружку, і пры гэтым крычаць:

– Ці ёсць айцец ці маці, благаславіце свайму дзіцяці кветку прышываці.

А яна ўжэ гаворыць:

– Есць.

Дзеўкі з хлопцамі і з дружкамі пайшли гуляці, а свадзьба далей ідзе, і маладыя на свадзьбе.

Варылі ўзвар (кампот з сушоных скрынькоў яблак, вады), каша, боршч і ўсё. Патому што раней не было такіх вялікіх свадзеб, і яшчэ была самагонка.

*Запісана ў в.Крупец Добрушскага р-на
ад Свірыдэнка Аляксандры Пятроўны,
студэнткай Мельнік Т.*

Раней жа было так: за каго бацька і матка захочаць, за таго і аддадуць замуж. А мы ўжо ішлі, як то кажуць, па любvi. Гуляем, а патом жэнімся.

Перад свадзьбай прыходзяць у сваты. Збралася радня жаніха і ішла да нявесты. Бацькі маладой ужо знаюць, што прыдуць сваты, і таму ўжо гатовяцца прымачы гасцей. Сваты прыходзяць з хлебам і соллю: калі хлеб прымачаюць, то сваты заходзяць у хату, а калі не, то яны едуць ці ідуць назад. Бывала ж усякае, бывала, нявеста перадумае, бывала, што бацькі нявесты проціў.

Сватоў садзлі за стол, угашчалі. На сватах згаварваліся, калі ўжо тую свадзьбу дзелаць. Каб было добра для двух старон. Калі ўжо згаворацца, то тады родзічы жаніха едуць дамоў.

Послі сватаў гатовяцца к свадзьбі. Абычна первы дзень свадзьбы гулялі ў маладой, другі дзень – у маладога, а трэці ўжо родзічы жаніха ў жаніха гуляюць, а родзічы нявесты – у нявесты дома.

Перад свадзьбай дзелалі вечарынку. Дзеўкі і хлопцы сабіраліся летам на вуліцы, зімой – дзета на кварціры. Нанімалі гарманіста. Пяюць, гуляюць, танцуяць, а назаўтра ўжо свадзьба.

Гатовіць прыходзілі памагаць родзічы. Каравай пяклі бальшы. Украшалі яго рознымі фігурамі, птушачкамі, рысавалі на ім пальцы. Глядзелі, каб каравай не падгарэў і не дай Бог не лопнуў. Гэта прадвяшчала няшчасце.

У дзень свадзьбы малады прыяджаў да маладой, і яны ехалі распісвацца ў сельсавет. Абычна ездзілі на конях. Коней украшалі рознымі лентачкамі і вешалі калакольчики, каб было чутна, што едзе свадзьба. Тады жаніліся ў той адзежы, якая была. Такіх жа плаццяў, як ціпер, не было. Як ужо распішацца, то едуць да нявесты.

Гасцей рассодзяць, выпіваюць, танцуяць, а тады ўжо падругі маладой садзяцца за стол і пяюць ёй пасад. За столом пяюць, а тады ўжо начынаюць, то ёй за плечы ставяць ці брата меншага, ці проста малога хлопчыка і ад жаніха ўжо ходзяць скупшчыкі. Грошы даюць таму малому, а дзеўкам ужо наліваюць віно па чарцы. І тады ўжо зноў пяюць:

*Стукнула, грукнула ва дварэ,
– Паглядзі, мамачка, ці не па мяне?
– Па цібе, донька, па цібе.
– Гатуй, мамка, кублік мне.
– А ты, донечка, мычкі не скубла,
Едзь жа, донечка, без кубла.
– Я скубла, скубла, шамацела,
За такога сленцюя не хацела.*

Ужо скупілі маладую і збіраюцца ехаць да жаніха. На воз ці на сані ставяць нявесцін сундук з прыданым, а на яго садзяцца родзічы ад нявесцінае рукі і так едуць да жаніха. У жаніха ўжо нехта ждзе іх. Як уязджаюць у двор к жаніху, пачынаюць пець:

*Выйдзі, мамачка, паглядзі,
А што мы табе прывязлі.
Прывязлі скрыню, пярыну,
Прывязлі дзевачку (імя).*

Тыя ўжо выходзяць, угашчаяць етых, што на сундуку сядзяць. Як ужо ўгасцілі, і ідуць у хату з сундуком. Тады ўжо тыя, што сядзелі на сундуку, пачынаюць прыбіраць у хаце жаніха: на вокны вешаюць з нявесцінага сундука занавескі, перасцілаюць пасцель, каб маладым добра спалася, засцілаюць стол новай скацеркай, на Бога вешаюць рушнік. Усё ета прыданае нявесты.

Маладыя застаюцца тут начаваць. Другі дзень гуляюць ужо ў маладога.

Послі свадзьбы маладыя астаюцца жыць у бацькоў маладога. Ну, а калі жаніх багаты, тады ідуць у аддзельную хату.

*Запісана ў в. Усохская Буда Добрушскага р-на
ад Касцюковай Яўгеніі Аляксандраўны, 1939 г.н.,
(перасяленка з в. Бярозкі Добрушскага р-на)
студэнткай Мохаравай Н.*

Вяселле ладзілі ў любы час, толькі не ў пост, нельзя было, гэта зараз, калі захочуць, тады і выскачаць. Здарылася такое, што хлопец з дзеўкай закахаліся, далі адзін аднаму слова, дык яна ўжо чакае сватоў. Бывала, што каторая дзеўка дазнавалася, што некаму падабаецца, толькі калі сваты прыходзілі.

У сваты шоў бацька маладога, матка таксама, і яшчэ каго бралі з сабой. У сваты не з пустымі рукамі ішлі, бралі з сабой водку, хлеб-соль – гэта значыць, прыходзілі дагаворвацца. На заручыны прыходзілі, ужо вызначалі дзень вяселля і канчаткова дагаворваліся. Нявеста дарыла ўсім падаркі: каму тканіну, каму што.

Зборная субота – гэта значыць, у апошні дзень перад вяселлем маладая збірала сябровак, жаніх таксама гуляў – апошні ж дзень хадзіў у халасцях.

Як везлі маладых у царкву, абсыпалі жытам, штоб багата жылі. Благаслаўлялі ў дарогу, шчасця жадалі. Яшчэ перад tym, як ехаць за маладой, жаніху давалі настаўленія ў дарогу.

Вяселле гулялі два дні: першы – у маладой, другі – у маладога. Шатры ставілі на вуліцы, там і вяселле спраўлялі. Як жаніх прыязджаў за маладой, каб у царкву ехаць, дак дружкі маладой бралі выкуп за сяброўку, загадвалі рабіць розныя заданні – выпрабоўвалі, ці падыходзіць жаніх для іх сяброўкі. Калі ўжо ехалі з царквы, перавязвалі дарогу, дажэ ў некалькіх местах, прасілі выкуп за праезд, часцей за ўсё жаніх адкупаўся гарэлкай. Ля хаты маладых сустракалі хлебам-соллю, благаслаўлялі на сямейную жызнь. Потым давалі маладым адначасова кусаць хлеб: хто адкусіць большы кусок, той і будзе ў доме гаспадаром. Кармілі маладых мёдам, штоб была сямейная жызнь салодкая, как мёд. Тут жа маладыя пілі і білі чаркі на шчасце. Потым усе дарылі падаркі і паздраўлялі маладых. Пачыналі гуляць. Пілі і елі. Крычалі: “Горка”, штоб пацалункамі маладых падсаладзіць гарэлку. А як нап’юцца, пачынаюць співаць.

У канцы вяселля з маладой сымалі фату, на галаву адзівалі платок, бо яна ўжо стала жанчынай. Фату маладой прымяралі ўсім маладым дзеўкам, каму яна больш падыдзе, тая наступная пойдзе замуж.

*Запісана ў г. Добруш
ад Грамыка Ганны Серафімаўны, 1929 г.н.,
студэнткай Жаўновай В.*

Свата выбіраў жаніх. Бацькі разам з сватам ішлі да хаты маладой.

Адчыніяй дзвёры, сваток,

Адчыніяй, сваток, вароты,

Едзе (ідзе) дружба да цябе,

Паглядзең красу-дзявіцу,

І аддай за нашага маладца.

У хату ўваходзяць, за стол сядоюць,

Маладую вызываюць.

Маладая паглядзела на казака,

Панаравілася, і замуж пайшла.

Уваходзяць у хату, садзяцца за стол. Завуць маладую. Яна кланяеца гасцям. На стол клалі хлеб – маці, а бацька запальваў свечкі. Дагаварваліся аб свадзьбе. Маладая дарыла падаркі свёкру і свякрусе. Абавязкова вянчаліся ў царкве. У першы дзень вяселля падаркі дарылі маладой.

– Дару медзі, каб дзеци былі, як мядзведзі.

Дарылі ў каго што было: хто гроши, хто хустку, хто курыцу.

На другі дзень вяселля маладая дарыла падаркі радне маладога. Брат маладой, ці другі хлопец з радні маладой расплятаў косу, а старшая дружка надзывала на галаву павой – шапачку з чырвонага матэрыялу.

Трэці дзень называўся “Драць куру”. У гэты дзень вадзілі “пярэзы”. Збіраліся радня маладога і маладой і паасобку хадзілі да сваёй радні з хаты ў хату.

Бралі курыцу, прывязвалі яе да жэрдкі і няслі ў край сяла з песнямі. Курыцу скублі, смалілі, зноў прывязвалі да жэрдкі і неслі ў другі край сяла. Распальвалі агонь, варылі курыцу, елі і гулялі.

*Запісана ў в. Стэн Dobrušskага р-на
ад Мінковай Ефрасінні Міронавны, 1916 г.н.,
студэнткай Краўцовай Л.*

Ельскі раён

У сваты шлі ў суботу вечарам, абычна мужчынкі: сват, сваха (хросная маці), жаніх, бацько жаніха, хросны бацько, швагер, брат, дзядзько і другія родныя. Сваты даўжны быць гаваркія, каб паказаць жаніха з добрага боку. Сваты вязуць з сабой хлебушак і шквелікі гарэлкі. Па прыезду заходзя ў хату, старшы сват кажа такі слова:

– Мы – людзі з далёкага краю, дужо ж стамілюся. Ці не пусціце, людцы добрыя, перанаачаваці?

Бацькі маладой разрашаюць. Тагда ж сваты апяць-такі спрашваюць:

– Мы чуліса, шо ў васака есць цялічка. Мо прададзіце нам жо яе?

Ім атвячаюць, што нету цялічкі. Тагда сваты апяць-такі гавораць:

– Не, людцы добрыя, нам ужэ не цялічка нужна. Мы слышалі многа доброго пра вашу дачушку, шо яна красавіца і хазайка добрая. А ў нас есць галубочок і красівы, і гаворкі, і ў поле добры работнік. Мо, нам нашых галубочкаў спараваць? Каб яны ўмесце жылі, дзетак гадавалі, нас не забывалі.

Цяпер у сваты ходзяць па-іншаму. Больша па-простаму. Еслі нявеста сагласна на свадзьбу, то тады дарыцьса бацьку жаніха вышываны рушнік, а мацяры – хустку. Раней спявалі пры сватанні песні, а ўжо ж цяперко ня пяюць. Але, к сажаленню, я не помню ніводной песенкі.

Мо заручыны пасля сватання булі, але ж я не помню. Скарэй усяго ні було.

Малады з маладой злазяць з вазоў і песнямі паказваюць, шо яны ўжэ прыехалі. Тогда выходзіць бацько маладой і просіць сватоў у хату:

– Прашу, сваты, да хаты.

У хату перым заходзіць хрышчоны бацька, а за нім жаніх і ўсе астатнія. Садзяць гасцей за сталы, а жаніха з дружкамі на пачотнае месца – кут.

Покуль госці са стараны сядзяцьса за столом, маладую вядуць у другую хату апранаць. Маладая адзяе белае плацце. Брат расплятае ёй касу. А ета значыць, прашчанне з дзявочай волей. Затым надзяюць ей вэлюм перед свадзьбай. Я не помню было ілі не, але ж когда я выходзіла замуж, то не було і ў паміне.

Абязацельнай яды на свадзьбы не було. Ну, калі ж не шчытаць гарэлкі, хлеба, каравая і мёда.

У суботу вечарам перад свадзьбай маладая сазывала сваіх падружак на вянкі. Еты вечар так і называўся: “вянкі”. Еты вечар буў больша сумны, чым вясело, бо вясёлу песню пелі толька после выкупа вэлюма, а ўвесі астальны час пеліса лірычныя песенкі. Малады ўмесце з братамі, сёстрамі і дружкамі на вянкі прыязджал да маладой. А лічна ў самога маладога не було етого вечора.

У суботу перад свадзьбай пякуць каравай і ў маладога, і ў маладой. Старшой каравайніцай була хрышчоная маці, якая адказвала за каравай. У склад каравайніц уваходзіліса замужнія, каторыя былі шчаслівы з сваімі муж'ямі. Гатовы каравай укращаўся галінкамі ёлкі, цвяточкамі, лісточкамі ліпі, клёна, мяты і ешо засушанымі зялёнымі ветачкамі аўса. Каравай дзеляць пасля пасаду маладой, а дзеліць яго хрышчоны бацько. Ён рэжа на кусочки каравай і просіць, кеб да стала падходзілі родныя маладой па двое. Перымі да стала падходзяць бацько і матко маладой. Маладая бярэ місачку, засланую хустачкай, куды ложацца каравай і ставяцца чаркі з гарэлкай. Маладая краем хусткі бярэцца за міску і бацькам падае. А хтось з бацькоў тожа ж бярэ краем хустачкі за міску, забіраюць каравай тожэ ж хусткай, дораць маладым грошы і жалаюць ім шчасця. Бацько хрышчоны падзывае ўсіх гасцей па вочарадзі. Другіх абрадаў з караваем не помню.

Буў пасад маладога. Еслі я не ашыбаюсь, то пасад адбываўся перад ад'ездам маладога да маладой. На пасад маладога вёў дружка. Вялі за рушнік. А чаму, я дажа не знаю. У нас у дзярэйні не застрыгалі і не падпальвалі валасы маладому. Не было ў нас такога абраду. Перад ад'ездам маладога да маладой бацько маладога бярэсь вядро вады, хлеб і тро разы абходзіць воз, дзе малады сядзець. Гэта было своеобразнае благаславенне маладога перад дарогай. У нас у дзярэйні маладога вакруг стала не абводзілі.

Маладую садзяць на пасад ужэ пасля таго, як яе прыбралі, і ў хаце знаходзіўся малады. Гетае робіць брат ілі ж дзядзька. Да рукі да маладой быў прывязаныса рушнік, за канец якога браўсяца брат ілі дзядзька і прасіў разрашэння:

– Разрашыце, родныя, пасадзіць гетае дзіця на пасад.

Бацькі дазваляюць, маладая садзіцца, але сразу ж устае. І толькі после трэцяга раза она садзіцца. Пра астатнія я не помню. Мо гета і було, а мо і не.

Прыязжаюць малады з сваей дружынай і ўжэ толькі после етага вянок з цвятоў. Пасля прыбірання маладая ўстае і кланяеца ўсім тро раза. После гетага она ідзе да сваёй хаты. Перымі яе встречают маці і бацько. Маладая так же ж ім кланяеца тро раза. После гетага дружкі вядуць маладую да маладога, але ж перад етым адбываеца пасад і ўжэ после пасада маладая садзіцца за стол на падушкі возле маладога.

Сабіраюцца да вянца ўсе разам. У нас малады абыходзіць тро раза стол па сонцу, кеб маладым у будушчым добра жылося. Нявеста прашчаеца з сяброўкамі. Бацько маладой абходзіць воз з вядром вады, а маці абсыпае маладых жытам.

Возле хаты маладога маладых сустракаюць бацько жаніха і другія родзічы. После выходзіт маці, нясет на падносе, пакрытым рушніком, хлеб, чарку з гарэлкай і міску з мёдам. После застолля ўжэ і ў маладога начынаюцьса дзяліць каравай. Гета дзелае хрышчоны бацька. Ён каравай

разразае на кавалкі, і маладыя прадуюць іх толькі гасцям маладога. Госці бяруць каравай хусткамі, желают ім усяго добра і дорацьса хто дзеньгі, а хто і другія падаркі. Усе гасцююць. После маці жаніха снімае вэлюм з маладой і надзяе хустку. І ўсе ідуть у хату. Калі маладая ўходзіць у хату, абсыпае жытам і абвязвае родных жаніха кусочкамі ткані. После гетага ўсе госці снова садзяцца за стол разам з жаніхом і нявестай. Прычом маладых садзяць на падушку ілі аўчыну. Первую чарку з маладымі выпівае бацька. После выпіваюць усе госці, крычаць “горка” і маладая цалуюцца. У канцы свадзьбы нявеста пераадзявалася, но хустку не скідала.

Пасля свадзьбы адбываўся хвост. У ім удзел прымалі ўжэ хрышчоны бацько і хрышчоная маці. Хрышчонага бацько пераадзявалі ў нявесту, а хрышчоную маці – у жаніха. У час етага маскараду пеліся вясёлыя песні. А так званыя жаніх і нявеста, сыплючы рознымі жартамі, збіралі з гасцей дзеньгі для настаяшчых маладых. У канцы ўсё етае і аддаваласа маладым. Настаяшчым.

*Запісана ў в. Заішыр’е Ельскага р-на
ад Глюзы Мар’і, 1940 г.н.,
студэнткай Сухой Ю.*

У суботу, калі пачалося вяселле, нявеста і яе бацькі сустракаюць гасцей.

Сабраўшыся, усе госці, бацькі нявесты запрашаюць сядাць за сталы. Нявеста і яе дружкі не сядают, ждуць жаніха. Калі прыяз-джae жаніх, усе госці сустракаюць гасцей жаніха. Гасцей з боку жаніха называюць “баярэ”.

Са стараны жаніха выпраўляюць адну з жанчын (хрышчоную маці, або так іаго з блізкіх родзічаў). Таксама са стараны нявесты, каб злучыць свечкі. Бяруць неразведзеных, не ўдоў, каб маладыя шчасліва жылі. Свечкі злучаюць на парозе. Адна сваха стаіць на адным баку, а другая – на другім. Парог застаецца пасярэдзіне. І яны спяваюць, ім дапамагаюць усе госці:

*Мір з мірам да міруеца,
Мір з мірам да міруеца.
Сваха з свахаю цалуюца,
Да на лютым марозі,
Да на сенечным парозі.*

Калі свахі злучылі свечкі, яны павінны пацалавацца трох разы. І сваха са стараны нявесты бярэ абедзівье свечкі і вешае каля абраzu, дзе будуць сядзець маладыя.

Пасля таго, як свечкі павесілі на сваё месца, маці нявесты бярэ абодвух – дачку і зяця за рукі. Бярэ за рукі рушніком і вядзе маладых за стол на покуць. Маладым насцілаюць на лаўцы вывярнуты кажух. У гэты момант усе госці спяваюць такія песні:

*Засцілайце сталы, бо я іду,
Благаславіце мяне, я сяду.
Запалі, маці, свечку,*

*Пастаў на стале,
А я стану, падзілюся,
Ціара мне.
Запаліла маці свечку,
Яна не гарыць,
З якім хацела,
З тым не села,
Сардэнька баліць.
Запаліла маці свечку,
Запалі другую,
Гарніся, доню, вернаму другу.
Ой, гарнуся, мамка, гарнуся,
Не раз, не два слёзанькай абаллюся.*

Так спявалі жанчыны, калі маладыя ішлі да стала.

Павячэраўшы, пачынаюць дзяліць каравай нявесты. З боку жаніха бяруць свяцілку, якая павінна была прыехаць з жаніхом разам і ў яе павінна быць свечка, якую злучалі на парозе. Яе ахраняюць дружкі, каб ніхто са сватоў маладой не ўкрайе, а то пасля будуць плаціць выкуп за яе. Свяцілку садзяць з боку жаніха і, благаславіўшы бацькамі, запальваюць свечкі. Свяцілка іх дзержыць. У гэты час выносяць сваты каравай. Той, хто выносіць, пад музыку кружыцца, держачы каравай над галавой. Каравай ложаць на крышку з дзяжы, у якой пякуць хлеб. На крышку ложаць медныя манеты і жыта, засцілаюць крышку саматканым рушніком, каб маладыя былі здаровыя, шчаслівыя і багатыя. У гэты момант жанчыны спяваюць:

*Старши дружок каравай нясе,
Чырвонцамі трасе,
Пірагамі папірае,
Бог яму памагае.*

Паблагаславіўшы, пачынаюць спяваць каравай:

*Ой, за гарою новы двор,
– А што ў таму дворыку?
– Вяселле.
– Што на таму вяселлі?
– Да стаіць столік цясавы.
– А што на таму століку?
– Да ляжыць каравай, Божы дар.
– Рано, да рано, да каму гэты каравай?
Кроіці, старшаму дружску, кроіці.
– Я да гэтага дзела не ўмею.
Рано, да рано, я да гэтага дзела не смею,
– Рано, да рано, меншаму дружску кроіці.
– Е ў мяне ножык залаценькі,
Рано, да рано, я да сёга дзела гатовенъкі.*

*Я на цябе, дружско, назіраю,
– Ці не ўтоіла мне караваю?
– Ты жс у мяне нічого не прасі,
Ты жс у мене трасцу з'яси.*

Калі сват пачынае разразаць каравай, спачатку ён зразае ўсе шышкі зверху на караваі. Потым, зрэзаўшы ў платочак, аддае маладой, каб дзецы вяліся. Пасля запрашаоць на каравай. Спачатку бацькоў маладых, а пасля хрышчоных і блізкіх родзічаў. А затым усіх прысутнічаючых на вяселлі.

Нявеста, калі дзеляць маладога каравай, абдарвае падаркамі блізкіх родзічаў. З боку хлопца дараць цёшчы чаботы.

Калі падзеляць каравай, сваты ў апошні момант ідуць да музык.

Пасля заканчэння тушаць свечкі і вешаюць таксама пад іконы. Пасля ўсяго, зноў з двух бакоў, дзве жанчыны ідуць завіваць нявесту. У кожнай завіванніцы павінна быць па адной хустачцы, якія ім даюць маці маладых. Стойшы па баках каля маладых, яны просяць благаславення тро разы: “Благаславі, ацец, маці, вянкі знімаці, першы раз”. Ім адказваюць таксама тро разы: “Хай Бог благаславіць”.

Зняўшы вянка, вешаюць яго на ікону і бяруць спачатку хустачку маці маладой і співаюць, размахваючы над галавамі маладых тро разы:

*Завіала мяне дзядзіна,
Рвала косы, як гадзіна.
А сястрыца прывілася,
Дай слязамі ablіася.*

Праспіваўшы, бяруць і завязваюць гэту хусцінку маладой на галаву. Таксама бяруць і другую хусцінку, якую дала свякруха. Памахаўшы над галавамі маладых, звязваюць і другую хустачку маладой. Таксама співаюць:

*Ой, што мы зхацелі, то і зрабілі:
З цеста – пеленіцу, а з дзеўкі – маладзіцу.*

Ім сваты наліваюць па чарцы, яны п’юць, тро разы цалуюцца, перамяніўшы месцамі, сядоюць хто хутчэй.

Па абычаю, сваха, якая хучэй сядзе, той будзе галоўны ў хаце.

Пасля завівання маладых выводзяць з-за стала. Усе родзічы надзяюць падарункі і танцуюць. А малады бярэ цёшчу, садзіць яе на табурэтку і мые ёй ногі гарэлкай, а затым прымярае чаботы. Іграе музыка. “Чаботы” музыканты співаюць:

*Чобаты, чобаты ва мае,
Нарабілі клопату вы мне.
Ой, за тыя чобаты, што зяць даў,
Ён у мяне дочачку ўзяў.
Чобаты, чобаты із бычка,
Дайце зяцю,
Урэжам мы гапачка.*

Пасля чаго госці ідуць за сталы, замачваюць падарункі. І на гэтым вяселле ў нядзелю заканчваецца.

*Запісана ў в. Падгалле Ельскага р-на
ад Каваленка Ганны Сафранаўны 1921 г.н.,
студэнткай Сяргеенка В.*

Сваты

У сваты ішлі ў суботу, парабіўшы дамашнія работы. На двары цёмна. Ішлі мужчыны (пяць, сем, дзесяць або адзінаццаць). Сваты бяруць з сабой хлеб, гарэлку. Ідуць, каб людзі не бачылі, калі нявеста адкажа і не дасць згоды на шлюб. Ідзе родны бацька, жаніх, хрышчоны бацька, брат і іншыя сваякі. У размове сваякоў дзяўчына (нявеста) не прысутнічае. Калі дзяўчына згодна, яна дарыць бацькам жаніха ручнік – бацьку, а матцы – хустку. Сваты ідуць з перавязанымі ручнікамі. Бацькі і сваты дамаўляюцца на дзень вяселля. А калі дзяўчына не згодна – лажыла гарбуз на стол.

Запоіны

Пасля сватання ў дому нявесты праходзяць запоіны. Але гэта не адразу, праходзіла некалькі дзён. Запоіны праходзяць таксама ў суботу. Два чалавека сваякоў і жаніх з бацькам, калі заходзяць у хату, то нявеста хаваеца. Пасля выходзіць і вітаеца. Госці снедаюць, а нявеста з жаніхом ідуць і клічуць яшчэ сваякоў нявесты. Вяселле назначалі праз некаторы час, трэба было падрыхтавацца. Ежу на вяселле рыхтавалі хто якую мог, але гэта як закон быў – халадзец, сыр, мяса, агуркі, капуста, каша, вараныя грушы. Бяднейшым дапамагалі суседзі. З пітва была гарэлка.

Адзенне маладой рыхтуюць сяброўкі, робяць кветкі для каравая, жаніха і дружкоў. Яны спявалі пры гэтым песню. Гэты вечар называўся “Дзявішнік”. Адзяваць нявесту памагала першая дружка, яна ж і рыхтавала адзенне, а астатнія дружкі дапамагалі ў гэтым.

Каравай

Каравай пеклі ў дому жаніха і нявесты або ў дому хрышчонай маці. За яго выпячку адказвала хрышчоная маці, яна была старэйшай. Яшчэ пяклі шышкі, птушкі, трывалі пасыпку:

Печ наша рагоча,
Печ наша рагоча,
Печ наша рагоча,
Чаго яна хоча?
Печ наша выхваляеца,

*Караваю спадзяваецца.
Печ наша пабялённая,
Чэсць наша выхвалёная.*

Каравай даставалі з печы і лажылі на века з дзяжы, засцілалі белым абрусам, насыпалі на яго зерно, на зерне і ставілі каравай. Маладога выпраўлялі з хлебам, соллю і трываты без жанок. Перад адпраўленнем у доме маладога вячэралі. Едуць хрышчоны бацька, акрамя сватоў едуць дружкі нежанатыя, іх перавязваюць ручнікамі. Хрышчоны бацька бярэ хлеб, узяўшы жаніха за руку, абводзіць яго трываты па ходу сонца вакол стала, за якім сядзелі, абыходзяць таксама і дружкі.

Жаніха запрашаюць у дом, яго адразу не пускаюць да нявесты, трэбуюць выкуп. Дружкі выкупляюць, а калі выкупілі ёлку, то малады садзіўся за стол. Маці з бацькам запрашалі і жадалі шчасця маладым, дзякавалі гасцей, што прыйшлі на вяселле, і запрашалі ўсіх выпіць. Сёстры абвязвалі сватоў ручнікамі. Свах абвязваюць тканінай. Дружкі нявесты прымацоўваюць на грудзі жаніха і яго дружкоў каляровыя кветкі. Брат або які-небудзь хлопчык расплятаюць нявесце касу, у якой уплецена лента. Ленту заплятала жанчына загадзя. У гэтых час спявалі песню, але маладая не спявала. Накрывалі хусткай дзве жанчыны (адна са стараны нявесты, другая – ад жаніха) і якая першая завяжа хусту (хадзіла такое павер’е), таго і верх у доме будзе. Пасля гэтага нявеста кланяеца трываты той жанчыне, што ёй уплятала ленту ў косу і цалавалася з ёю. Потым кланяеца па трываты ўсім гасцям.

Затым збіраліся да вянца, цяпер у сельскі савет. Там стаіць стол, накрыты вышытым абрусам і двумя ручнікамі. На яго ставяць хлеб з соллю. Перад столом на падлозе разасланы ручнік. Праходзіць традыцыйная шлюбная цэрымонія. Сведкі праводзяць маладых на ручнік. Маладая сядзе ў першую машыну, а малады – у другую. Віншуюць сваякі. А як няма машыны, то на вазе.

Каля хаты маладых сустракае маці, якая трymае хлеб з соллю. Маладыя цалуюць хлеб, выпіваюць чаркі. Маці запрашае ў хату. За імі пасыпае зернем і цукеркамі. Усе ідуць за стол і дзеляць каравай. Пасля гэтага запіваюць і ідуць на вуліцу танцаваць, або ў другі свабодны дом. Музыканты граюць на гармошцы і барабане. Іграі “сірбіянку” ці “цыганачку”, вальс і польку. Танцуюць “сірбіяначку” і співаюць частушкі.

Калі маладая ад’яджае, то яна развітваеца з маці:

*Дай, мамко, масла,
Я твае каровкі пасла
От росы да росы
Памазаці косы.*

*Падзякуй нам, свату,
На паўнесенскую хату.*

Развітваецца з сяброўкамі, з гасцямі, з лаўкай, з домам, са сцежкамі. Хрышчоны бацька жаніха выводзіць маладых з-за стала. Маладых тройчы абводзяць кругом стала, яны кланяюцца. Разам з нявестаю едуць і сяброўкі, хлопцы і госці. Маці жаніха сустракае з хлебам і соллю. Запрашае маладых і гасцей у хату. Тут частуюць і дзеляць каравай, і танцуюць. У канцы першага дня жанчыны рыхтуюць пасцель у другім асобным пакоі. А раніцай, пасля вяселля, маладая пекла бліны, уставала рана.

Пярэзва

Пярэзва – родзічы нявесты ідуць на снеданне. Бяруць буханку хлеба, ручнікі, занавескі на вокны. Заходзяць у хату, вешаюць ручнікі, занавескі, потым выходзіць нявеста, кланяеца бацькам, гасцям. Садзяцца за стол, снедаюць. А як ідуць дадому, павінны што-небудзь украсіці (вышыўку ці куру).

Цыганская свадзьба. Жанчына апранаеца ў мужчынскае адзенне, а мужчына – у жаночае. Адзенне старое, падранае. Запрашаюць да стала, таксама дзеляць каравай, возяць на санках вянчаць летам і зімой. Па дарозе выдумляюць і спываюць вясельныя песні. Тут жа прысутнічае поп, хрышчоны бацька і маці маладых. Маладую выкуплялі так: сват браў міску, клаў пяць капеек, накрываў хлебам, ставіў чарку гарэлкі і падносіў брату маладой, гаворачы яму, каб ён забраў усё гэта за сваю сястру. Але той не згаджаеца, пакуль сват не дасць больш грошай.

*Запісана ў в. Роза-Люксембург Ельскага р-на
ад Вярбіцкай Евы Васільеўны 1927 г.н.,
студэнткай Сяргеенка В.*

Сватанне

На Пакроў быў дзявішнік. Пасля сватання было сабіранне, якое называлася “Чарка”. Спявалі песні, весяліліся. Перавязвалі рушнікі сватам. Пасля “Чаркі” быў этап назначэння свадзьбы. Ехалі ў цэркаў, дома заставаліся радзіцелі. У цэркаў ехалі маладыя, дружкі.

Як едуць да маладой, спываюць песню:

Ой, ехалі, мы ехалі полем, як долам,
– Штосьці дом, – другі кажа, – разлом:
– Едце, не стойце, то маёй цёшчы двор.
Пад’ехалі да хаты, просяцца ў хату:
– Пусці, сваце, у хату
Ручкі пагрэці, маладую паглядзеці.

Калі яны прыходзяць у хату, так дружкі сядзяць з маладою. Яны спываюць песню для дружак.

Птушачкі, ічабятаці

Ідзіце на вуліцу гуляці.

Музыкі іграюць,

Вас хлопцы ажыдаюць.

А дружкі, якія прыехалі сватаць маладых, спяваюць такую песню:

Ой, брала Танечка белы лён,

Ды зганяла дружачак з-за стала.

– *Дружачкі, ад мяне,*

Пусь сядзе Колечка ля мяне,

Слёзаньку маю выцерэ,

Ён маю косаньку распляце.

На што было той лён браці,

Што не думала слаці,

Дружак зваці,

Не думала частаваці.

Потым кажуць: “Як лён брала я, думала слаці, дружак мела, а застаюцца свахі”.

Калі знімаюць фату, то косы расчэсваюць, калі была адна каса, заплятаюць дзве касы. Валасы змазвалі маслам. Песню спяваюць:

Ой, дай, мамка, масла,

Я кароўку пасла,

Я ж кароўку пасла

Ад расы да расы,

Дай памазаці косы.

Потым знімаюць фату, бяруць хусткі, адна хустка ад радні маладога, другая – ад радні маладой. Адна жанчына ад маладога, другая – ад маладой. Гэтыя хусткі бяруць і махаюць над маладымі. А ў гэты час другія жанчыны спяваюць песні:

Мы ж табе, Таня, завіаем,

Шчасцем, долею абсыпаем.

Ой, будзь да багатаю, як зямля,

Будзь багатая, як вада,

Гэтак прыгожа, як чырвона роза.

Патрэбна іх потым моцна стукнуць галовамі, каб лепей жылі. Бяруць жанчын, якія добра жывуць у замужэстве, у якіх удалы шлюб. І потым, калі заканчваюць завіванне, вешаюць хустку на плечы, другую хустку завязваюць маладой і цалуюцца свахі, і патрэбна, каб скончнелі цераз стол. Калі госці збіраюцца ехаць, заспяваюць такую песню:

Ой, ужо на двары світае,

Колечка Таню таркае:

– *Едзьмо, едзьмо, Таня, дадому,*

Ды не заяджая нікому,

Толькі заедам аднаму,

*Майму Танюшку роднаму,
А ўжо на двары белы дзень,
Ды свякруха цябе ўжо даўно ждзе.
– А ты, мая маладая,
Я цябе не год аглядала,
Каб ты мене
Мамкаю назвала.*

Калі маладая ад'яджала, павінна ёй маці даць пасаг. Потым спяваюць:
*Ой, пойдзем, мамка, у камору
Ды падзелім дабро з табою.
Табе, мамка, нім бярдо паложы (ткацкі станок),
А мене палащенечка паложы.*
І вось ужо свахі спяваюць песню для свата:
*Ды падзякуем свату,
Ды падзякуем свату
Паўнюткую хату.
Да судзі яму, Божа,
Да судзі яму, Божа, сыноў жаніці,
Дочак аддаваць, а нас на вяселле зваці.
Едам, сватачкі, дадому,
Едам, сватачкі, дадому,
Паелі коні салому,
Паелі коні салому, ды не завязуць нас дадому.*

Каравай пякуць жанчыны, якія добра жывуць у шлюбе, якія незамужнія. За стол садзяць тых жанчыны, якія загадваюць як правільна пякці каравай. Замешваюць цеста. Калі замешваюць, спяваюць:

*Ой, рана, рана штосьці ў лесе звучала,
Ой, рана, рана штосьці ў лесе звучала.
Ой, рана, рана, да сямі кур яечак,
Ой, рана, рана, да сямі крыніц вадзіцы.*

Вось на “рана, рана” ды за гарою новы двор. І вось у тым двары было вяселле. Дык на “рана, рана” каравай пякуць, дак што ў тым караваі. Потым пералічваюць: “Да сямі кароў масліца, да сямі крыніц вадзіца, да сямі палёў пшаніца”. Калі каравай у печ пасадзяць, дык бяруць свечку, запальваюць, махаюць і спяваюць перад старымі жанчынамі, якія камандвалі. Яны спяваюць і хваляцца:

*Вы, панове, старыя,
Вы, панове, старыя, –
Хваліліся маладыя.
Мы ўсё дзела зрабілі,
Мы ўсё дзела зрабілі:
І каравай пасадзілі,
І ружсую, і мятую, зялёных барвінок,*

Каб любіліся дзеткі.

Калі каравай дзеляць, каравай нясе малодшы брат нявесты. Калі брата няма, то нясе які-небудзь блізкі хлопчык. Хлопчыку кладуць на галаву ў разнос ручнік і каравай. І ён ідзе, і бабы спываюць:

Запрагайце, запрагайце валы да каровы,

Ой, уносце, ой, уносце каравай з каморы.

Запрагайце, запрагайце валы да цяліцы,

Ой, уносце, ой, уносце каравай з святліцы.

Калі каравай паложаць, спываюць:

А якому дружску краіць?

А якому дзяліць?

А старэйши кажа – маладзейшаму,

Я ў кузніца пабываў, я свой ножычак пакаваў.

І старшы сват пачынае дзяліць каравай. Суправаджаецца гэта такімі словамі:

– *Ой, сваце, сваце, дайце нам гарэлачки,*

Да хоць капельку, каб прагнаць смаканне.

Ой, сват ідзе, каравай нясе.

Каравай нясе, яйцамі трасе.

А ў нашага свата, а ў нашага свата

Добрая хата, печ яго пабялённая,

Чэсць яго закаханая.

Ужо каравай даюць цэлы і запрашаюць тых, хто больш дасць.

Запрашаюць свата:

Сватко гнецца, гнецца,

Як лісіца ў лесе,

Як салавей у стрэсе,

Як мыш пад крупамі,

Так сват пад грошамі.

Ты не гніся, стary, не гніся,

А кладзі чырвонец ды садзіся.

Кладзі ўслед адзін ды другі чырвану,

Казаў Колечка малады.

Калі прывезлі маладую, спываюць:

Выйдзі, мамка, паглядзі,

Што табе баяры прывязлі:

І адышло, і белую пярыну,

І яшчэ маладую дзяўчыну.

Калі тыдзень праходзіць, калі жыве маладая, то ў госці едзе маці к маладому.

*Запісана ў в. Санюкі Ельскага р-на
ад Ласневіч Ніны Фёдараўны, 1931 г.н.,
студэнткай Волкавай І.*

У сваты шло непарнэ колічество мужыкоў. Жанкам не разрешалось хадзіць, але бувало, што шлі і жанкі. Заходзілі ў хату да і казалі: “Мы чулі, што вы прадаеце цёлку?” А ім казалі: “Можа, вы не туды папалі, бо ў нас не цёлка прадаецца, а слайна дзявіца, красна маладзіца”. Або яшчэ маглі казаць і таке: “Мы папалі ў ту хату, ці не ў ту? Нам казалі, што вы прадаеце слайную гусыню, бо ў нас ёсць красавец гусак”. От як да мене прыходзілі ў сваты, то казалі: “Мы чулі, то ў гэтай хаце ёсць добры тавар, а ў нас да тавару ёсць добры купец”. Значыць, сваты праходзілі ў хату, даставалі сваю гарэлку і чаркавалі.

У сваты хадзілі толькі ўвечары, каб менш хто ведаў, бо раптам дзяўчына дала гарбуза (адказала), каб менш хто знаў і ведаў. Значыць сядзелі, чаркавалі і вырашалі, калі ж будзе вяселле. Бацькі маладых успаміналі, якія іх дзецы былі маленъкія, якія працавітыя. Калі маладая добрэ знала радню маладога, то яна магла сядзець за столом. Калі ж яна іх не ведала або ведала пагано, то яна не паказвалася на вочы да канца вячэры.

Першы дзень

Вяселле пачыналі гуляць у суботу ўвечары. Малады пачынаў гуляць у сябе, маладая ў сябе. Значыць, пасядзелі за сталамі, выпілі, прыкусілі, і малады разам са сватамі і старшым дружкам едзе выкупляць маладую. Значыць, выкупілі маладую і вязуць да маладога. У маладога перад варотамі стаяла ўжэ пажылая жанчына, пераадзетая ў мядзведзя. На ёй быў адзеты вывернуты кажух і шапка-ушанка. Перад варотамі стаяў стол, на ём стаяў мёд, хлеб і соль. Маладыя падходзяць да стала, прычым маладая дзержыць ікону (ето значыць, што маладыя веруючыя, пахрышчаныя). Баба-мядзведзь дае старшаму дружку мёд, першы раз, другі раз дурыць, а на трэці дружка доўжэн выхваціць ложку, пераламаць і перакінуць цераз хату (ето шоб маладыя былі ж такія здаровыя, як хата, і каб былі ўвішнымі). Пасля гэтага маць маладога бярэ маладых за рукі рушніком і вядзе ў хату, і садзяць за стол. Маладых садзяць не на голае места, а засцілаюць звычайна кажух (ето шоб маладыя булі багатымі). За сталамі п'юць, ядзяць, потым танцуюць.

Другі дзень

На другі дзень ехалі распісвацца. Перад маладымі на роспісі быў разасланы вышыты льняны рушнік. І хто першы ступіць на рушнік, той і будзе галоўным у сям'і. Еты рушнік трэба було храніць да залатога вяселля. Маладыя абменьваліся кольцамі. Ім давалі заданне: маладому – запеленаць дзіця, а маладой – прышыць гузік. Потым хросная маць

маладога ставіла на стол хлеб-соль і давала ўкусіць маладым. Хто з маладых укусіць большы кусок, той і будзе галоўным у сям’і.

Пасля таго, як распісаліся, едуць кругом вёскі. Маладых абавязкова перапіналі. Ставілі пасярод дарогі заслон, засланы рушніком. На заслоне ставілі ваду, хлеб і соль. Аб’яджаць тое места, дзе перапінаюць, вялікі грэх (ето значыць, што маладыя будуць пагана жыць). Патрэбна было тым, хто перапінае, даць гарэлкі. Потым ужэ шлі сядаць за сталы. Пасядзелі, выпілі і пачынаюць дзяліць каравай.

Першы каравай дзеляць дзяўчыны. Каравай нясуць на крышцы з дзежкі, накрытай ільняным палатном, наверсе палатна рушнік. Каравай нясе хлопчык-падростак, таму што каравай, як замешваюць цеста, тожэ расце, таму і падростак. Як нясуць каравай, то спяваюць такую песню:

*Дружко каравай нясе,
Чырвонцамі трасе,
Пірагамі папірае,
Бог яму памагае.*

*Рано да рано,
Штось у лесі говорыло,
Рано да рано,
Не звінело – говорыло.*

*Рано да рано,
У нашым дварэ вяселле.
Рано да рано,
Што ў гэтым дворыку?*

*Рано да рано,
Да стаіць столік дубовы.
Рано да рано,
А што на тым століку?*

*Рано да рано,
Да ляжыць каравай –
Божы дар.*

*Рано да рано,
А што ў гэтым караваю?
Рано да рано,
Да сямі палёў пшаніца.*

*Рано да рано
Да сямі крыніц вадзіца.*

*Рано да рано
Да сямі кароў маслечко.*

*Рано да рано,
Ды сямі курак яечко,
Рано да рано,
Да каму каравай кроїці?*

*Рано да рано,
Старшаму дружску кроїці,
Рано да рано,
Іе ў мяне ножык залаценькі,
Рано да рано,
Я до сего дзела готовенькі.*

*Рано да рано,
Да на золотые тарэлкі,
Рано да рано,
Да нап'ёмся гарэлкі.*

Як прынеслі і паставілі каравай, старшы сват кажэ: “Благаславіце, ацец і маць, каравай пачынаць?” Яму адказваюць: “Бог благаславіць”. І так тры разы. Старшы сват зразае шышачкі з караваю, ложыць іх у платочак і аддае маладым. Етые шышачкі маладыя дзяржаць у сябе, калі ў іх народзяцца дзеткі, дык ім даюць шышачкі, то дзеткі добрэ спаць будуць. Як дзеляць каравай, то каля маладога сядзіць свяцілка і дзержыць свечкі маладых. Потым старшы сват запрашае на “дар Божы”. Спачатку бацькоў, братоў, сясцёў, радню і ўсіх астатніх.

Таксамо дзеляць каравай і маладога.

Пасля таго як падзялілі каравай, завуць двух маладых замужніх жанок са стараны маладога і са стараны маладой. Етые жанкі стаюць на заслон каля маладых і гавораць: “Благаславіце, ацец і маць, вянок знімаць”. Адказваюць ім: “Бог благаславіць”. І так тры разы. Знімаюць з маладой фату і стараюцца адзець на галаву яшчэ незамужній дзяўчыны, каб тая хутчэй выйшла замуж. Потым вешаюць фату на покуці, над галовамі маладых.

Етые дзве жанчыні то завіваюць. Бяруць дзве хусцінкі: адну дае маці маладога, а другую – маці маладой. Бяруць етыя хусцінкі і махаюць галовамі маладых, співаюць песню:

*Завіала мяне дзядзіна,
Рвала косы, як та гадзіна,
А сястрыца крывілася,
Слёзкамі ablілася.*

Пасля песні адну хустку завязваюць у бабачку (кругом шып), а другую праста і кажуць: “Была наша (імя) дзявіца, а стала маладзіца”.

Калі завіваюць маладых, то стараюцца іх стукнуць тро разы галавой, ето каб у іх галовы не балелі. Бяруць свечку, якую дзержыць свяцілка, саедзіняюць косы маладых умесьці і чуць падсмальваюць, ето для таго, каб маладыя не баяліся грому.

Потым пачынаюць ужэ мачыць каравай, танцаваць.

Абрад “Хвость”

Хвост ужэ начыналі гуляць у панядзелак увечары. Прыходзяць людзі, ужэ, значыць, павячэралі, пасядзелі. Потым выбіраюць двух смешных людзей і пераадзяваюць іх у маладых. У маладога звычайна пераадзявалі жанчыну, а ў маладую мужчыну. І пачыналі гуляць вяселле. Ето рабілі для таго, каб маладым было добрэ жыць, вясёла.

На гэтым вяселле заканчвалася.

*Запісана ў в. Скароднае Ельскага р-на
ад Патапенка Праскоўі Савельеўны, 1927 г.н.,
студэнткай Сітаеўскай М.*

ДЛЯ ЗАПИСАЎ

РЕПОЗИТОРИЙ ГУ ИМЕНИ Ф. СКОРИНЫ

Вучэбнае выданне

НОВАК Валянціна Станіславаўна

ФАЛЬКЛАРЫСТЫКА

ПРАКтыЧНЫ ДАПАМОЖНИК

**для студэнтаў спецыяльнасці
1-21 05 01 “Беларуская філагогія”**

У 4 частках

Частка 1

Падпісана ў друк 04.01.2010 (92) Фармат 60x84 1/16. Папера пісчая № 1.
Гарнітура “Таймс”. Ум.-друк. арк. 7,4. Ул-выд. арк. 5,7. Тыраж 25 экз.

Аддрукавана ва ўстанове адукацыі
“Гомельскі дзяржаўны універсітэт
імя Францыска Скарыны”
246019, г. Гомель, вул. Савецкая, 104